

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA EĞİTİMİ BİLİM DALI

COĞRAFYA DERS KİTAPLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ VE COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER
EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE AYDIN

ÇANAKKALE
AĞUSTOS, 2019

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı

**Coğrafya Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi ve
Coğrafya Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri**

Hatice AYDIN
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Prof. Dr. Okan YAŞAR

Çanakkale
Ağustos, 2019

Taahhütname

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Coğrafya Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi ve Coğrafya Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri” başlıklı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmadan yazıldığını ve yararlandığım yayınların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27.08.2019

Hatice AYDIN

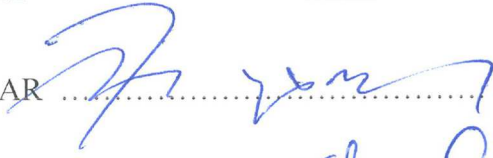
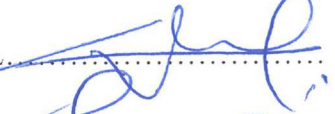

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Hatice DOĞAN tarafından hazırlanan çalışma 27.08.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No: 10304493

Akademik Unvan	Adı Soyadı	İmza	
Prof. Dr.	Okan YAŞAR		(Danışman)
Prof. Dr.	Ahmet Evren ERGİNAL		Üye
Dr. Öğr. Üyesi	Şevki BABACAN		Üye

Tarih:

İmza:

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü V.

Önsöz

Toplumun varlığının sürdürülebilirliği o toplumun ortak değerlerinin olmasına ve bu değerleri geleceğe taşıyabilecek nesillere sahip olması ile mümkün olmaktadır. Günümüzde şehirleşmenin artması, aile yapısının ve Sosyo-ekonomik yapının değişmesi beraberinde değer aktarım bağının zayıflamasına neden olmaktadır. Bu nedenle günümüzde değer eğitimi ihtiyaç haline gelmiştir. Değer eğitimi ailede başlar okulda ve toplum içerisinde yaşam boyunca devam eder. Ortaöğretim kurumlarında temel dersler içerisinde yer alan coğrafya dersinin, insan-çevre ilişkisini bir bütün olarak ele almasından dolayı değer eğitimi önem kazanmıştır. Bu nedenle, coğrafya ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından durumunu belirlemenin değer eğitimi açısından önemli bir yeri bulunmaktadır. Değerler eğitiminde önemli bir rol oynayan coğrafya öğretmenlerinin görüşlerinin alınması, coğrafya dersinin değer ve değerler eğitimindeki yerini göstermesi açısından önemli görülmektedir.

Çalışmanın gerçekleşmesinde desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Okan Yaşar'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca çalışma sürecinde desteğini hiç eksik etmeyen eşim Ahmet Ümit DOĞAN'a ve çok kıymetli aileme sevgi ve saygılarımı sunarım. Görüşlerini aldığım coğrafya öğretmenlerine de teşekkürlerimi sunarım.

Şanlıurfa, 2019

Hatice AYDIN

Özet

Coğrafya Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi ve Coğrafya Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri

Coğrafya Dersi Öğretim Programı merkezine; kavramları, becerileri, tutum ve değerleri almıştır. Değerler, duyuşsal öğrenmelerin bir ürünüdür. Duyuşsal öğrenmeler davranışlarımızın oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca duyuşsal öğrenmeler de kişisel farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle değer eğitiminin kazandırılmasında çeşitli değer eğitim yaklaşımları kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, 2005 ve 2017 coğrafya öğretim programlarına göre hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, hangi değer eğitimi yaklaşımlarını kullandığını tespit etmek ve coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimi konusunda görüşlerini, değer kazandırmada kullandıkları yöntem ve teknikleri ve değer eğitiminde karşılaşılan sorunları ortaya koymak olarak sıralanabilir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Çalışmada 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programları ile hazırlanmış her sınıf seviyesindeki coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikler ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programları ile hazırlanmış her sınıf seviyesindeki coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikler doküman analizi ile incelenmiştir. Çalışmada 8 adet coğrafya ders kitabı incelenmiştir. Öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla, 9 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve 2016-2017 eğitim öğretim yılı ile 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında, Şanlıurfa ili merkez ve diğer ilçelerinde orta öğretim kurumlarında görev yapan 30 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular tablolastırılmıştır. Araştırma sonucunda 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programları ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikler, daha ziyade sorumluluk ve duyarlılık değerlerini

kazandırmaya yöneliktir. Etkinliklerde yer alan değerlerin, değer açıklama yaklaşımı ile kazandırılmasına daha fazla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, sorumluluk ve özdenetim değerlerini kazandırmaya yönelik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programları ile hazırlanmış 9. sınıf, 10. sınıf ve 11. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde değerlerin değer açıklama yaklaşımına göre kazandırılmak istendiği, fakat 12. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde değerlerin, değer telkini yaklaşımına göre kazandırılmak istendiği sonucu elde edilmiştir. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programları ile hazırlanmış 9. sınıf, 10. sınıf ve 11. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde değerlerin değer telkini yaklaşımına göre kazandırılmak istendiği belirlenmiştir. 12. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde değerlerin, değer açıklama yaklaşımına göre kazandırılmak istendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Coğrafya öğretmenlerinin değer kazandırmada değer telkini yaklaşımının en fazla kullanılan değer eğitimi yaklaşımı olduğu bulgular arasındadır. Fakat coğrafya öğretmenleri derslerinde tartışma, örnek olay ve soru- cevap yöntemlerini sıklıkla kullandıklarını sonucuna ulaşılmıştır. Farklı yöntem ve tekniklerin değer eğitiminde kullanılmasının, öğrencilere değer kazandırmada daha etkili olduğu sonuçları elde edilmiştir. Coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimi sadece değer telkini yaklaşımına göre değil, değer açıklama yaklaşımı ve ahlaki muhakeme yaklaşımlarını da dikkate alarak değer kazandırdıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Coğrafya öğretmenlerinin değer kazandırmada farklı değer eğitim yaklaşımlarını bir arada kullanmaları, öğrencilerin farklı öğrenme alanlarının sürece dâhil edilmesi değerler eğitiminin hedeflerine ulaşması bakımından önemli görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Ders Kitapları, Değerler Eğitimi, Değer Eğitimi Yaklaşımları

Abstract

Examination of Geography Coursebooks in Terms of Values Education Approaches and Opinions of Geography Teachers About Values Education

The concepts, skills, attitudes and values have been taken to the center of the Geography Curriculum. Values are the product of affective learning. Affective learning has an important role in the formation of our behaviors. Affective learning has an important place in the formation of our behaviors. There are also personal differences in affective learning. Therefore, various value education approaches are used in gaining value education.

The aim of this study is to determine which value education approaches the activities used in the geography coursebooks prepared according to the 2005 and 2017 geography education programs and to reveal the views of geography teachers about value education, the methods and techniques they use to add value and the problems encountered in value education.

In the research, document analysis and semi-structured interview which is one of the qualitative research methods have been used. In this study, the activities in the geography textbooks of each grade level prepared with the 2005 Geography Course Teaching Programs and the activities in the geography coursebooks of each grade level prepared with the 2017 Geography Course Teaching Programs have been examined with document analysis. In this study, 8 geography coursebooks have been examined. In order to determine teacher views, two semi-structured interview forms consisting of 9 open-ended questions were prepared and these forms have been applied to 30 geography teachers working in secondary education institutions in the central and other districts of Şanlıurfa in the 2016-2017 academic year and 2018-2019 academic year.

Findings obtained from the study have been tabulated. As a result of the research, the activities in the geography coursebooks prepared with the 2005 Geography Course Curriculum are aimed at gaining responsibility and sensitivity values. It has been concluded that the values

included in the activities were gained more with the value explanation approach. It has been concluded that the activities included in the geography coursebooks prepared with the 2017 Geography Lesson Curriculum are aimed at gaining responsibility and self-control values. In the activities of the 9th grade, 10th grade and 11th grade textbooks prepared with 2005 Geography Course Curriculum, it is aimed to gain the values according to the value explanation approach, but in the activities of the 12th grade textbooks the values are aimed to be gained according to the value suggestion approach. It has been. It has been determined that the values in the 9th, 10th and 11th class coursebooks prepared with the 2017 Geography Teaching Programs are aimed to be gained according to the value suggestion approach. It is concluded that the values in the activities in the 12th grade coursebooks are aimed to be gained according to the value explanation approach.

It is among the findings that the value suggestion approach of geography teachers is the most widely used value education approach. However, it has been concluded that geography teachers frequently used discussion, case studies and question and answer methods in their classes.

It has been concluded that the use of different methods and techniques in value education is more effective in bringing value to students. It has concluded that geography teachers added value education not only according to value suggestion approach, but also by taking value explanation approach and moral reasoning approaches into consideration. It has been seen that geography teachers use different value education approaches together to add value and involve different learning areas of students in terms of achieving the goals of values education.

Key Words: Geography, Coursebook Review, Values Education, Value Education Approaches

İçindekiler

Onay.....	i
Önsöz.....	ii
Özet.....	iii
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vii
Tablolar Listesi.....	xii
Şekiller Listesi.....	xvi
Kısaltmalar.....	xvii
Bölüm1: Giriş	1
Problem Durumu.....	3
Araştırmanın Amacı.....	4
Araştırmanın Önemi.....	5
Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	6
Araştırmanın Soruları.....	6
Tanımlar.....	7
Coğrafya Eğitimi	7
Duyuşsal Alan	9
Tutum	10
Değer	11
Değer Eğitimi	12
İlgili Araştırmalar	13
Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	13
Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	18

Bölüm II: Kavramsal Çerçeve	20
Değer	20
Değer Eğitimi ve Amacı.....	22
Değer Eğitiminin Tarihi Gelişim Seyri	24
Değer Eğitiminde Yaklaşımlar	27
Değer Telkini Yaklaşımı	27
Değer Açıklama Yaklaşımı	28
Değer Analizi Yaklaşımı	29
Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	30
Eylem Öğrenme Yaklaşımı	31
Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı	32
Değer Eğitiminde Okulun ve Öğretmenin Rolü	33
Coğrafya Eğitimi	36
Ortaöğretim Coğrafya Programları ve Değerler Eğitimi	38
2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı Değerler Eğitimi	39
2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları	40
2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler	42
Dayanışma	43
Sevgi	44
Saygı	45
Hoşgörü	46
Duyarlılık	46
Sorumluluk	47
Estetik	48

Barış	48
Vatanseverlik	49
Bilimsellik	49
2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Genel Amaçlar ve Değerler Eğitimi	50
2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler	55
Adalet	59
Dostluk	59
Dürüstlük	59
Özdenetim	60
Sabır	60
Yardıms severlik	61
Saygı	62
Sevgi	62
Sorumluluk	62
Vatanseverlik	63
Bölüm III: Yöntem	64
Araştırma Yöntemi	64
Evren	64
Örnekleme	65
Veri Toplama Araçları	65
Verilerin Analizi ve Yorumu	67
Bölüm IV: Bulgular ve Tartışma	67
Bulgular	69
2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi	69

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi	74
2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi	81
2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi	90
2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi	98
2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi	106
2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi	113
2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi	119
2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi Üzerine Öğretmen Görüşleri	126
2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi Üzerine Öğretmen Görüşleri	142
Tartışma	158
Bölüm V: Sonuç ve Öneriler	169
Sonuç.....	169
Öneriler	174

Kaynakça	177
Ekler	190

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Sayfa
1	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler42
2	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler ve Kazanımlar.....56
3	2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Programlarında Yer Alan Değerler ile Yeni Eklenen Değerler.....58
4	Araştırma Kapsamında İncelenen Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitapları(2005 Programına Göre Hazırlanan)66
5	Araştırma Kapsamında İncelenen Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitapları(2017 Programına Göre Hazırlanan)67
6	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 9.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı.....69
7	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer.....70
8	9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal (%) Dağılımı.....74
9	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 10.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı.....75
10	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer.....76
11	10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal(%) Dağılımı.....80

12	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 11.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı.....	81
13	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer.....	82
14	11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal(%) Dağılımı	89
15	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 12.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı.....	90
16	2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer.....	91
17	12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal(%) Dağılımı	96
18	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 9.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı.....	98
19	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer.....	100
20	9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal (%) Dağılımı	105
21	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 10.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı.....	106

22	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer.....	107
23	10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal (%) Dağılımı	112
24	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 11.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı.....	113
25	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer.....	114
26	11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal (%) Dağılımı	118
27	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 12.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı.....	119
28	2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer.....	120
29	12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal (%) Dağılımı	123
30	Değerler Eğitimi Açısından 2005 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılım.....	126
31	Değerler Eğitimi Açısından 2005 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Mezuniyet Durumuna Göre Dağılımı.....	127
32	Değerler Eğitimi Açısından 2005 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Çalıştığı Kuruma Göre Dağılımı.....	127

33	Değerler Eğitimi Açısından 2005 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Durumuna Göre Dağılımı.....	128
34	Değerler Eğitimi Açısından 2017 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı	142
35	Değerler Eğitimi Açısından 2017 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Mezuniyet Durumuna Göre Dağılımı	142
36	Değerler Eğitimi Açısından 2017 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Çalıştığı Kuruma Göre Dağılımı.....	143
37	Değerler Eğitimi Açısından 2017 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Durumuna Göre Dağılımı	143

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Sayfa
1	Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı40

Kısaltmalar Listesi

CDÖP : Coğrafya Dersi Öğretim Programı

Ed. : Editör

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb : ve benzeri

vd : ve diğerleri

Bölüm I: Giriş

Var olduğu andan itibaren insanlar; yaşadığı çevreyi tanımayı, çevresinden yararlanmayı, doğal ve beşeri tehlikelere karşı önlem almayı öğrenmişlerdir. İnsanlar yaşadığı çevreye uygun davranışlar geliştirmeye başlamıştır. Yaşanılan coğrafya insanların farklı bilgiler ve tecrübeler elde etmesini sağlamıştır. Zamanla farklı dil, din, müzik, yemek, eğlence kalıpları ortaya çıkmıştır. Aynı dili konuşan, aynı dini ritüelleri yapan, aynı müziği dinleyip eğlenen ve sadece aynı coğrafya yaşadığı için değil, ortak bir yaşam paylaşımının yapıldığı toplumlar ortaya çıkmıştır. Elde edilen ortak duygular, zamanla yeni nesillere aktararak, toplumsal değer ve normlar ortaya çıkmıştır. Değer ve normların aktarımı aile ile başlayıp, kişinin etkileşim halinde olduğu bütün çevresi ile gelişmektedir.

Toplumsal değer ve normlar aynı zamanda toplumun birleştirici ve bütünleştirici öğeleridir. Geçmişten günümüze toplumlar kültürlerinin devamlılığında değer eğitime çok önem vermişlerdir. Doğumlar, düğünler, cenazeler, dini ya da milli bayramlar küçük, büyük insanların katıldığı etkinlikler değer aktarımının yapıldığı ve sosyal kaynaşmanın sağlandığı etkinliklerdir.

Türkiye farklı kültürler ve değerler mozaiği bir ülkedir. Anadolu'da çeşitli medeniyetlerin değer birikimiyle sevginin, saygının, misafirperverliğin, hoşgörünün, vatanseverliğin, yardımlaşmanın ana vatanı olarak karşımıza çıkan bir coğrafyadır. Ancak günümüzde Sosyo-ekonomik yapının değişmesi, şehinsel yaşamın yaygınlaşması ve teknolojik gelişmelerle beraber bazı değerler unutulmaya başlanmıştır. Özellikle gençlerin ailelerinden, sosyal çevrelerinden uzaklaşmasıyla değer yargılarında değişmeler meydana gelmeye başlamıştır. Bu nedenle değer eğitimi bir ihtiyaç değil zorunluluk olarak görülmeye başlanmıştır.

Eğitim-öğretim ortamları sadece akademik bilgilerin kazanıldığı bir ortam olmayıp aynı zamanda öğrencilerin günün büyük bir bölümünü arkadaşları ve öğretmenleriyle

etkileşim halinde oldukları bir ortamdır. Ergenlik döneminde gençlerin ailelerinden çok arkadaşlarıyla zaman geçirme eğilimi göstermeye başladığı, sosyalleşmenin önem kazandığı bir dönemdir. Ergenlik; kişinin kim olduğunu, nasıl bir insan olmak istediğini, hedeflerini belirlediği bir gelişim evresidir. Gençler bu dönemlere hangi uyarılarla karşılaşırsa ona karşı değerler geliştirecektir. Bu nedenle ergenlik döneminde değer eğitiminin en yoğun ve planlı yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ortaöğretim kurumları, ergenlik çağındaki öğrencilere eğitim- öğretimin yapıldığı yerlerdir. Değerler eğitimi ortaöğretim kurumlarında sadece örtük öğrenmelere bırakılmadan planlı, programlı ve okulun fiziki, beşeri unsurlarının değer eğitiminde işlerlik kazandırıldığı ortamlar oluşturularak verilmelidir.

Coğrafya dersi ortaöğretimde okutulan temel dersler içerisinde yer alır. Coğrafya bilimi konuları itibariyle insanı ve çevreyi merkeze alan bir bilim olduğu için, ortaöğretimde değer eğitiminin yapılabileceği bilimlerin başında gelmektedir. Bu çalışmada da coğrafya ders kitaplarının değer eğitimi yaklaşımları açısından inceleyerek, coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik görüşlerini alarak coğrafya dersinin değer eğitimindeki profilini çıkarmak amaçlanmıştır.

Değişen eğitim yaklaşımlarıyla beraber, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımı benimsenmiştir. Değer eğitimi yaklaşımları içerisinde öğrenciyi merkeze alan yaklaşımlar bulunduğu gibi öğrenciyi değer kazanımında sınırlandıran değer yaklaşımları da bulunmaktadır. Öğrencilerin değer eğitiminde etkin olabileceği değer eğitim yaklaşımlarının tercih edilmesi, değer eğitiminin amacına ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmanın belirlenmesinde 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 2017 yılında güncellenen Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile coğrafya ders kitaplarının da yer alan etkinliklerde kazandırılmak istenen değerlerin neler olduğu ve bu değerlerin hangi değer eğitimi yaklaşımıyla öğrencilere kazandırılmak istendiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak,

çalışmanın kapsamını belirleyen faktörler arasındadır. Coğrafya ders kitaplarını değer yaklaşımları açısından inceleyen araştırmaların sınırlı sayıda bulunması nedeniyle, bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Problem Durumu

21. yüzyılda değişim ve gelişimin hızlı yaşanması eğitimde ve sosyal yaşamda önemli değişiklikleri meydana getirmiştir. Teknolojik gelişmeler sosyal hayatta toplumsal yapının çözülmesine neden olmaktadır. Ülkeler teknolojik gelişmelerin sadece insan yaşamını kolaylaştıran yönünü ele alırken, toplumsal yapının temelini oluşturan değerler göz ardı edilmiştir. Toplumları derinden sarsan sosyal ve kültürel olayların gittikçe artması beraberinde araştırılması gereken yeni sorunları ve bu sorunların temelinde ise toplumların değer kavramları bağlarının zayıfladığını işaret etmektedir. Ülkeler değişim ve gelişimin toplumsal yapıyı derinden sarsmaması için toplum kavramını oluşturan argümanları eğitim yoluyla güçlendirerek değişimin getirdiği sarsıntılara karşı koyabilecektir.

Günümüzde okullar; toplumsal yapının korunmasında, şekillendirilmesinde, geliştirilmesinde ve değiştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle okullara önemli görevler düşmektedir. Eğitim- öğretim kurumları olan okullar değerler öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Örgün eğitim sayesinde insanların, toplumun takdir ettiği aynı ortak duygulara ve aynı değer yargılarına sahip olması mümkün hale gelmektedir.

Coğrafya bilimi sadece doğal unsurları ele alan bir bilim olmayıp, insan-mekân ilişkilerini zaman içerisindeki değişimleriyle beraber değerlendiren bir bilimdir. Coğrafya bilimi toplumların oluşumunda, gelişiminde ve değişimde etkili olan parametreleri iyi okuyabilen bilimlerin başında gelmektedir. Coğrafya dersi, konu yapısı bakımından insana ve çevreye ait değerleri sunmaktadır. Öğrencilerin çevrelerindeki değişimleri gözlemleyerek ve yaparak-yaşayarak elde edebileceği kazanımlarla değer eğitimine katkı sunmaktadır. Ayrıca farklı coğrafi mekânların ve beşeri unsurların ele alındığı ders kapsamında, öğrencilerin

dünyaya geniş bir perspektiften bakmaları sağlanmaktadır. Dil, din, ırk, mezhep gibi farklılıkların çeşitlilik gösterdiği Türkiye’de çok zengin bir kültür mozaiği oluşturmaktadır. Değerleri korumak için değerleri bilmek gerekir. Bu nedenle coğrafya dersi değer eğitiminde önemli bir yere sahiptir.

Bu araştırma; 2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programlarıyla hazırlanan coğrafya ders kitaplarına değerler eğitimi yaklaşımlarının yansıma düzeyini ortaya koymayı ve coğrafya dersi özelinde değer eğitimini öğretmen görüşleri çerçevesinde irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Öğretim programları öğrencilere kazandırılması istenen yaşantıların bütünü oluşturarak, yol haritası görevini üstlenmektedir. Coğrafya Dersi Öğretim Programlarında, program bünyesinde hangi değerlerin kazandırılacağını belirtilmiştir. Ancak Coğrafya Dersi Öğretim Programlarında değerler eğitiminin nasıl yapılacağına yönelik net açıklamalar yer almamaktadır. Bu durum coğrafya derslerinde değer eğitiminin nasıl yapıldığı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle coğrafya öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimini hangi etkinlikler yoluyla ve nasıl yaptıklarını belirlemek bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

Ayrıca 2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlanan coğrafya ders kitaplarının, hangi değerler eğitimi yaklaşımlarına göre hazırlandığı ve kitapların değerler eğitimine katılarının belirlenmesi araştırmanın bir diğer problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi yaklaşımlarının hangilerinin kullanıldığını ortaya koymak, 2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, değer eğitimi yaklaşımlarını

yansıtma düzeyini tespit etmek ve coğrafya öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimiyle ilgili kullandıkları yöntem, teknik ve etkinlikleri ortaya koymak olarak sıralanabilir.

Araştırmanın Önemi

Toplumsal değişimin hızla yaşandığı günümüzde çeşitli sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunların başında insanların değerler bakımından birbirinden ayrılmaya başlaması, toplumsal bağların çözülmesi, kopması ve ortak duyguların zamanla etkisini yitirmeye başlaması olarak sayılabilir. İnsanların suçlara eğiliminin artmaya başlaması, suç çeşitlerinin çoğalması toplumsal düzeni sağlayan sevgi, saygı, vatan sevgisi, hoşgörü vb. değerlerin etkisini yitirmesi toplumsal sorunları daha da arttırmaktadır. Bu gibi olumsuz durumların yaşanması değerler ve değerler eğitimin önemini hatırlatmakta ve gündeme getirmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın: değerler ve değerler eğitimi üzerine yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Coğrafya dersinin değer ve değerler öğretimindeki yerini ortaya koyacağı, coğrafya ders kitapları ile kazandırılacak değerlerin neler olduğunu ortaya çıkaracağı, 2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının ön gördüğü değerlerin coğrafya ders kitaplarına yansıtma düzeyini ortaya çıkaracağı, 2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin nasıl farklılaşma gösterdiğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Coğrafya ders kitaplarının değer ve değerler öğretiminde kullandıkları etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımına göre yeterlilik düzeylerini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Ayrıca araştırma; coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimine karşı ilgilerinin ortaya konulması, değer öğretiminde kullandığı yöntem ve tekniklerin neler olduğunun belirlenmesi, değer ve değerler eğitimiyle ilgili yeni bilgi ve tutumların kazandırılması açısından önemlidir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

1. Araştırma 2016-2017 ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılı coğrafya ders kitaplarıyla sınırlıdır.
2. Araştırma Şanlıurfa ili ve ilçelerinde görev yapan 30 Coğrafya öğretmeniyle sınırlıdır.
3. Araştırma görüşme yapılan coğrafya öğretmenlerinin görüş ve önerileriyle sınırlıdır.
4. Araştırmada kapsamında Anadolu liseleri, Meslek liseleri, Çok Programlı liseler, Özel liseler, Fen liseleri ve İmam Hatip liselerinde çalışan coğrafya öğretmenleri ile görüşme yapılması ile sınırlıdır.

Araştırmanın Soruları

- 1- 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlanan coğrafya ders kitaplarında hangi değerlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır?
- 2- 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlan ders kitaplarında yer alan etkinlikler, hangi değer eğitimi yaklaşımına göre hazırlanmıştır?
- 3- 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlanan coğrafya ders kitaplarında hangi değerlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır?
- 4- 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlan ders kitaplarında yer alan etkinlikler, hangi değer eğitimi yaklaşımına göre hazırlanmıştır?
- 5- 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitapları ile 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımlarına göre farklılık bulunmakta mıdır?
- 6- Coğrafya öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi ilgili bilgi düzeyi ne durumdadır?
- 7- Coğrafya öğretmenlerinin, coğrafya dersinde değer eğitimi çerçevesinde kullandıkları değer eğitim yaklaşımları nelerdir?
- 8- Öğretmenlerin kullandığı değer eğitim yaklaşımları ile coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerde kullanılan değer eğitimi yaklaşımı farklılaşmakta mıdır?

9-Coğrafya öğretmenleri 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile birlikte değerler eğitimini yeterli düzeyde bulmakta mıdır?

10- Coğrafya öğretmenleri coğrafya ders kitaplarını değerleri eğitimi kazandırmaya yönelik yeterli bulmakta mıdır?

Tanımlar

Coğrafya Eğitimi

Coğrafya zaman, mekân insan elemanlarını birbiriyle ilişkilendirerek, bu elemanlar ile ilgili açıklamalar ve tanımlamalar yapan, aralarındaki gelişmeleri, sebep-sonuç ilişkilerini de kurarak değerlendirilmelerinin yapılmasını ve çözüm önerilerinin geliştirmesine sağlayan uygulamalı bir bilim dalıdır (Turoğlu, 2003, s. 52).

Coğrafya; yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü, toprak vb. elemanlardan oluşan fiziki çevre ile insanın şekillendirdiği beşeri çevrede kendisine faaliyet alanı bulur. Coğrafyanın buradaki işi mekânının farklılıkları, benzerlikleri, nedenleri, dağılışları sebep ve sonuçların ortaya konmasında katkıda bulunmaktadır. Tarihin ilk evresinde olduğu gibi, çağımızın son teknolojik gelişmelerinin yaşandığı günümüzde de coğrafya eğitim ve öğretiminin katkısına ihtiyaç vardır (Ünlü, 2014, s. 45).

Coğrafya eğitimi; dünyadaki fiziki olgu ve olayların insan yaşamına etkisi açısından coğrafi bilinç oluşturmaktır (Akınoğlu, 2005, s. 79). Coğrafya eğitimi; fiziki çevre ile insan ilişkilerini, diğer insanlarla bağlantıları daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli olan değer, kavram, bilgi ve becerileri sunmaktadır (Alkış, 2010, s. 59).

Duyuşsal Alan

Öğrenme çeşitli boyutlardan oluşmaktadır. Bu boyutlar; bilişsel, psikomotor ve duyuşsal alandır. Eğitim anlayışındaki değişiklikler birey merkezli eğitimin önem kazanmasını sağlamıştır. İnsan sadece var olan bilgileri öğrenen bir canlı değildir. Görme, duyma ve koklama yoluyla elde ettiği verileri kendi değer yargılarıyla yoğuran ve kendi

öğrenmelerini oluşturan bir varlıktır. Öğrenme, duyuşsal edinimler göz ardı edilerek oluşturulamaz.

Duyuşsal öğrenme, aynı zamanda değer kazanımı olarak görülmektedir. Duyuşsal öğrenmelerin tamamında ve değer kazanımlarında içselleştirme önemli bir yer tutmaktadır. Öğrenciler, herhangi bir değeri içselleştirdiği takdirde davranışlarını şekillendirmektedir. Değerler kişilerin hayatına yön veren rehber ilkeler olduğu görülmektedir (Akbaş, 2004, s. 42).

Değer yargıları paylaşma, kültürün ortak değerlerini benimseme, tarihi eserlere değer verme ve okula, derslere karşı olumlu tutum geliştirmek gibi duyuşsal yönü ağır olan öğrenmeler duyuşsal öğrenmeler olarak tanımlanmaktadır (Erden ve Akman, 1998, s. 227).

Duyuşsal özelliklerin doğası ve gelişimi tam olarak bilinmediği için değerlerle ilgili hedeflere nasıl ulaşılacağı, hedeflere ulaşmanın nasıl değerlendirileceği bilinmemektedir. Bu nedenle eğitim sürecinde okulların nasıl davranması gerektiğine ilişkin çok net bilgiler bulunmamaktadır. Eğitim kurumlarında duyuşsal hedefler önemli bir yere sahip olmalarına karşı öğrenme-öğretme sürecinde duyuşsal öğrenmelerin geri plana bırakıldığı görülmektedir (Özçelik, 1998, s. 28).

Okullarda bilişsel davranışlara ulaşma düzeyi planlı bir şekilde kontrol ediliyorken, duyuşsal öğrenmeleri içeren kazanımlar ölçülememektedir. Öğretim programlarının genel amaçları içerisinde yer alan değerlerin öğrenciler tarafından kazanılıp, kazanılmadığının belirlenmesi gerekmektedir (Akbaş, 2004, s. 30).

Duyuşsal alan öznedir. Öğrenci öğrenmeleri duyuşsal alanda gerçekleştirdiği zaman öğrenmelerin kalıcılığı artırmakta ve öğrenciye özgün davranışlar ortaya çıkmaktadır. Değer eğitiminde de duyuşsal alan önemli bir yere sahiptir. Değer ve yargılar duyuşsal alanda kabul görmekte ve davranış örüntülerine dönüşerek gelecek nesillere aktarılmaktadır. Okullarda

ihmal edilen duyuşsal alan eğitim esasında bilişsel davranışların kazanılmasında önemli bir gerekliliktir.

Değerler duyuşsal öğrenmeler içerisinde yer alan eylemlerimizi ve düşüncelerimizi etkileyen, onlara şekil veren zihinsel olgulardır. Toplumsal gelişim ve değişim değerlerin yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle değer öğretiminin önem kazanması kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Değerler davranışlarımızı yönlendirmektedir. Tüm davranışlarımız değerlerle ilişki içerisinde olduğundan eğitimden ekonomiye, felsefeden ilahiyata tüm bilim dalları değer ve değerler eğitimiyle ilgilenmektedir. Temel olarak değerler, inançlar ve tutumlarla ilişkilendiriliyor olsa da değerler inançlardan ve tutumlardan daha kapsamlıdır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008, s. 71).

Bireylerin evrensel ve ulusal değerlere sahip olması değerler eğitiminin özümşenmesi ile mümkün olmaktadır. Bu amaçla bireylerin bilişsel olarak ahlaki değerlerin toplumsal hayata ve bireysel alana yapacağı olumlu ve olumsuz değerleri ayırt edebilmesi ve kuralları sorgulaması gerekmektedir (CDÖP, 2017, s. 13).

Aynı zamanda bireyin ahlaki değerlere önem vermesi, sahip olması ve geliştirmesi, değerlere uygun davranmaya ve değişik kültürleri tanımaya karşı istekli olmasına, insanların birlikte yaşamalarını destekleyici değerleri korumasına ve geliştirmesine, sorumluluk üstlenmesine, dostça ve kardeşçe yaşamaya özen göstermesine, insanların ihtiyaçlarına duyarlı olmasına, duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol edebilmesine ve duyuşsal becerilerinin gelişimi ile doğru orantılıdır (CDÖP, 2017, s. 13). İnsanlar duyuşsal, bilişsel tüm eylemleriyle bir bütün oluşturmaktadır. Duygu ve düşüncelerimiz, davranışlarımızın şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Duygularımızdır bizi yaptığımız işe bağlayıcı ya da uzaklaştırıcı. İnsanların çevresiyle uyum içerisinde yaşamasında önemli bir yer edinmektedir. Bu nedenle, duyuşsal alanın önemli bir parçası olan değer ve değerler eğitimi sorunu ortaya çıkarmıştır.

Öğrenciler okulda sadece sayısal bir değer olarak bulunmazlar. Öğrenciler; ailesinden arkadaşlarından, yakın ve uzak çevresinden edindiği bütün birikimleriyle okullarda yer alır. Öğrencilerin günün büyük bölümünü geçirdiği okullar, öğrencilerin sadece bilişsel alan becerilerini geliştirmenin dışında, duyuşsal ihtiyaçlarını besleyecek, zenginleştirecek eğitim-öğretim kurumları olarak işlevlik kazanmalıdır.

Tutum

Genel olarak tutum, bireyin etkileşim alanında bulunan herhangi bir nesneye, olaya olguya karşı sahip olduğu olumlu ya da olumsuz düşünceler bütünüdür. Tutumla ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Tutumların zihinsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç ögeden oluşur. Bu ögeler içerisinde genellikle örgütlenme, dolayısıyla iç tutarlılık olduğu düşünülmektedir. Bireyin bildikleri ona nasıl bir duyguyla yaklaşacağı olumlu, olumsuz ya da tarafsız ona karşı nasıl bir yaklaşım ortaya koyacağını tutumlar belirlemektedir. Tutum, bireyin bir nesne, kişi ya da durumla ilişki kurma anında, davranışa geçmeden önce ortaya koyduğu duruş, başka bir deyişle eyleme hazırlanma veya hazır durma halidir (İnceoğlu, 2010, s. 20).

Tutumlar duyuşsal öğrenmelerin ürünüdür. Tutumlar sonradan öğrenilen yaşantılar sonucunda gelişir. Yaşantılar zaman içerisinde tutumlarımızın yönünü, boyutunu, içeriğini, işlevini değiştirebilir, geliştirebilir ya da ortadan kaldırabilir. Bu nedenle tutumlarımız durağan değildirler. Tutumlar eylemlerin ortaya çıkışında etkin role sahiptir. Tutumlar gözlenemez, davranışlar yoluyla tutumlara ilişkin yargılarda bulunulabilir.

Tutumlarımızın oluşturulmasında aile, yaşanılan çevre, toplumsal örf adetler etkili olmaktadır. Tutumlarımız davranışlarımızı şekillendiren kalıp yargılarımızdır. Tutumlar zamanla değişebilen yargılardır fakat değişime direnç gösterirler. Tutumlar, değer eğitiminde ön koşul yargılardır. Aile değerler ve yargıların öğrenilmesinde birincil kaynaktır. Aile içerisinde sevgi, saygı ve hoşgörü değerleri önemli görülüyorsa, ailenin tüm fertleri tarafından

sevgi, saygı değerleri için olumlu tutum oluşturulacaktır. Tutumlar değer kazanımını destekleyici yönde ise değerler eğitimi daha kolay gerçekleşmektedir.

Tutumlar zamanla değişebilir özellik gösterir. Öğrencilerde değer kazanımını istenilen yönde şekillendirebilmek için okul tutumlarının iyi olması gerekir. Okul ikliminin öğrencilerde güzel duygular oluşturması gerekir. Öğrencilerde okula karşı olumlu tutumların gelişmesi, kazandırılması istenen değerler için olgunlaştırılmış zemin hazırlayacaktır. Okullarda yapılan değer eğitimini olumlu yönde etkileyecektir.

Değer

Değer, herhangi bir şeye madden ya da manen verilen anlam ya da karşılık yüküdür. Değer kavramıyla ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: Değer kelimesi günlük hayatta bir şeye verilen kıymet şeklinde kullanılır. Bu nedenle değer, bir şeyin önemini ortaya çıkarmaya yarayan soyut ölçü birimi ya da bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak da tanımlanabilmektedir (Demir ve Acar, 1992, s. 82). Değerler bireylerin, grup ya da toplumlar tarafından önem verilen, toplumun çoğunluk tarafından kabul gören, beğenilen unsurlar olarak tanımlanabilir (Haralambos, 1987, s. 6).

Değer, öznenin olguya yüklediği niteliktir (Kuçuradi, 1998, s. 41). Değerler, belirli bir durumu başka bir duruma tercih etme davranışı olarak da tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık etmektedir. Değerler, davranışları yargılamaya yarayan anlayış kalıplarıdır. Bireylerin neleri önemli gördüklerini tanımladığı gibi bireylerin isteklerini, tercihlerini, arzu edilen ya da edilmeyen durumları da göstermektedir (Turan ve Ulusoy, 2016, s. 5).

Değerler, bireylerin hayatında işaret levhaları olarak yer almaktadır. Tehlikeli yollarda, kaygan zeminlerde bireyde hazır bulunuşluluk oluşturup yol göstermektedirler. Değerlerin göz ardı edilmesi beraberinde olumsuz durumların yaşanmasını kaçınılma kılmaktadır. Kişinin varlık sebebinin farkında olmasından, yakın ve uzak çevresinden, gelişen olaylar ve durumları anlamlandırmasına, değerlendirme ölçütlerini oluşturmasına kadar değerler insan hayatı içerisinde önemli bir yere sahiptir. İnsanlar değerler aracılığı ile hayatta mensubiyet bilincine ulaşır (Aydın ve Gürler, 2018, s. 5).

Değerlerle ilgili farklı tanımlar bulunmakla beraber tanımların ortak noktaları bulunmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden, hayatı şekillendirici, yönlendirici ve toplumu toplum yapan argümanları bir arada tutan bağlar ve bağlantılardır.

Değer Eğitimi

Eğitim, bireylerde istendik davranış değişikliği oluşturma sürecidir (Sönmez, 2017, s. 454). Eğitim, bir toplumun ya da bireyin sahip olduğu bilginin, becerinin, kültürün, inancın, sanatın, değerlerin ve benzerliklerin gelecek kuşaklara aktarılması sürecidir (Tezcan, 2018, s. 19). Kişilerin değerleri benimsemesi, değerlerin kazanılmasında ve davranışa dönüştürülmesinde etkili olmaktadır. İnsan hayatının neredeyse tamamında devam eden bu değer kazanma ya da kazandırma süreçlerinin bütününe değer eğitimi denir (Yaman, 2012, s. 18).

İnsan tecrübelerinin eseridir. Her yeni bilgi kişinin değer yargılarını ve inanışlarını etkiler ve bakış açısını istemli ya da istemsiz güncellemesine neden olur. Bu sebeple öğrenme, doğum ve ölüm arasında kesintisiz devam eden kişinin hayatındaki en etkin süreçtir. Aynı zamanda kişiye özgü bir nitelik taşır (Özer, 2005, s. 105).

Toplumsal huzurun sürdürülebilmesi, ancak toplumdaki değerler yargıların yeni nesillere aktarılması ile sağlanacaktır. Değerler eğitiminden kopuk bir eğitim anlayışı

düşünülemez. Bu nedenle eğitim öğretimin temel amaçlarından biri de toplumun değer yargılarını yeni yetişen nesillere aktarmak ve öğretmektir (Hökelekli, 2010, s. 7).

Değerler eğitimi ile gençlerin kendilerine ve topluma yararlı olabilecek bireyler olmaları için temel değerleri psikolojik ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmaları amaçlanmalıdır (Aydın ve Gürler, 2012, s. 16). İnsanların davranış, eylem, düşünce ve faaliyetlerinin şekillenmesinde belirleyici unsurların başında değerler gelmektedir. Değerler insanlara nasıl davranmaları gerektiği konusunda rehberlik etmektedir. Kimliğimizi ve kişiliğimizi şekillendiren toplumdaki uyum, huzura zemin hazırlar. Sağlıklı değer eğitimi yoluyla demokratik, hoşgörülü, duygudaşlık yeteneği yüksek, çalışkan, üretken, kendisine ve herkese saygı duyan bireyler yetiştirmek mümkündür (Turan ve Ulusoy, 2016, s. 273).

Değer eğitimi, ailede başlar, çevrede devam eder ve okulda gelişir. Okul ortamı öğrencilerde değer eğitiminin devam ettiği önemli mekânlar içerisinde yer alır. Okulların iç ve dış bütün girdileriyle beraber değerler eğitimine hazır olması gerekmektedir. Okul ortamlarının değer eğitiminde bir adım öne çıkmasında; öğrencilerin farklı aile, farklı çevre ve farklı değer yargılara sahip olması etkilidir.

Ergenlik dönemi değer yargılara yönelik sorgulamaların en yoğun şekilde yapıldığı dönemdir. Bu dönemde gençler kişiliklerini geliştirme eğilimi içerisinde bulunurlar. Toplumsal normlara karşı olumlu tutumlar geliştiren gençler değer yargılarını benimser. Olumsuz tutumlara sahip gençler ise değerleri reddeder ve toplumdan kopuk bireyler meydana gelir. Bu nedenle değer eğitimi önemli bir yere sahiptir. Geleceğin geçmişten kopuk olmaması değer eğitimiyle sağlanacaktır.

İlgili Araştırmalar

Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Yurt içinde coğrafya-değer eğitimi hakkında yapılan çalışmalar yeterli düzeyde değildir.

Artvinli (2011), “Ortaöğretim Coğrafya Eğitiminde Değerler ve Ders Kitaplarına Yansıması” adlı kitap çalışmasında, 9.sınıf ders kitabında tutum ve değerleri karşılaştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Coğrafya öğretim programı ile ders kitabı arasında tutum ve değerler açısından bir boşluk olduğu ve öğretim programı içerisinde yer alan bazı değerlerin ders kitabında karşılığının olmadığı sonucuna varılmıştır. Coğrafya Dersi Öğretimi Programının çatısında tutum ve değerler en temel unsurlardan olduğuna göre, 9.sınıf Coğrafya ders kitabının bu anlayışla yeniden incelenmesi önerilmektedir.

Baysal (2013), “Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimi uygulamaları ile bu uygulamalar arasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel değişkenlik ilişkisi betimlenerek karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Çelikkaya ve diğerleri (2013), “Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Tarafından Uygulanma Düzeyleri”, adlı makalede, öğretmenler tarafından en çok kullanılan etkinliklerin öğrencilere değerleri kazandıracak kitapları önermek olduğunu ve biyografiler hazırlatıp tartışma konusu olarak öğrencilerin sunmasını sağlamaktadır. Örnek davranış sergileyen öğrencilerin sınıf ortamında ödüllendirerek davranışların devamlılığı sağlanmaya çalışmıştır. Öğrencilerin duygudaşlık kazanmalarını sağlamak amacıyla olumlu değerlere sahip olmaları için telkin yoluyla uyarmanın önemi elde edilen sonuçlar arasındadır.

Kurtdede Fidan (2013), “Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Çalışma”, adlı makalede, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri almak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme formuyla beraber, odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Görüşme sonuçlarından sosyal bilgiler dersinin değer eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu öğretmen görüşleriyle elde edilmiştir.

Şahin (2013), “Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterliliklerinin İncelenmesi”, adlı yüksek lisans tez çalışmasında, öğretmen adayları değerler eğitimini öz-yeterliliklerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Değerler eğitimini öz-yeterlilik düzeylerinin; cinsiyet, mezun olunan lise türü, baba ve anne eğitim durumlarına göre değerler eğitimiyle ilgili katılım sağlanan seminer/toplantıya göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Topkaya ve Tokcan (2013), “Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Belirlediği Değerlerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Karşılaştırılması” adlı makalede tarama ve döküm yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, özel yayınevi tarafından hazırlanan ders kitapları ile MEB tarafından basılan ders kitapları öğretim programında yer alan değerlerin yansıması durumu bakımından karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur. Özel yayınevi tarafından basılan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğretim programının belirlediği yedi değer toplamda 125 defa yer almıştır. Fakat MEB yayınevi tarafından basılan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise öğretim programında yer alan yedi değer toplamda 44 defa yer verildiği görülmüştür. MEB ve özel yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının değerleri yansıma düzeyi bakımından farklılaştığı sonucu elde edilmiştir.

Çifçi (2014), “Coğrafya Müfredatındaki Değerlerin Eğitimi Üzerine Bir Model Çalışması” adlı doktora tezinde, Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin eğitimi, öğretmenlerin görüş ve önerilerine göre saptanarak; yine öğretmen görüş ve önerileri doğrultusunda, Coğrafya’da değer eğitimiyle ilgili modern yaklaşımlar çerçevesinde bir model geliştirilmesi amaçlanmıştır. Öğretmenlere göre değerlerin zamanla değişebileceği görüşüne dayanılarak öğretim programlarında yer alan değerlerin güncellemelerin yapılması gerekmektedir. Okullarda verilen değerler eğitimi öğrencilerin ailelerinde ve daha geniş

çevrelerinde uygulama alanı bulamamakta yani değer eğitimi pekiştirilememektedir. Değerler eğitiminde en önemli unsurun öğretmenler olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Çifçi (2014), “Coğrafya Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Mevcut Durumuyla İlgili Görüş ve Düşünceleri” adlı bu makalede; Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değer eğitiminin mevcut durumunun öğretmenlerin görüş ve düşüncelerine göre belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma da Türkiye genelinde 380 coğrafya öğretmenin görüşleri anket çalışmasıyla alınmıştır. Coğrafya öğretmenlerine göre Coğrafya Dersi Öğretim Programında değerler eğitimine daha fazla yer verilmelidir, aynı zamanda değerlerin zamanla değişebileceği göz önüne alınarak güncellenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Değer eğitiminde, okul dışındaki aile, çevre, medya gibi unsurlarında etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca değer eğitimine gerek lisans gerekse mesleki yaşam esnasında hizmet içi eğitimlerde yeterince yer verilmediği görülmüştür.

Karasu Avcı (2016), “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminde Coğrafya Disiplininin Rolü” adlı makale çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitiminde Coğrafya disiplininin rolü hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşünü ortaya koymaktadır. Çalışma, Kastamonu il merkezinde 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde görev yapan 31 sosyal bilgiler öğretmenin görüşleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri coğrafya dersinin, sosyal bilgiler dersi öğretim programda yer alan doğal çevreye duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerinin kazandırılmasında en etkili ders olduğu sonucu elde edilmiştir.

Çifçi (2016), “Coğrafya’da Değer Eğitimi” adlı kitap çalışmasında bulunmuştur. Bu araştırmada Coğrafya ve değer ilişkisi temelinde çalışma yapılmış olup doğal olaylar ışığında değerleri açığa çıkarıp farkındalık oluşturarak Coğrafi bilinç oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Coğrafya konuları ve değer ilişkisi içerisinde deprem, toprak, göç, yerleşme, iklim, karstik şekiller değerlerle ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

Topkaya, (2016), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma” adlı çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma, Kilis ilinde çalışan 19 sosyal bilgiler öğretmenin görev yaptığı 2014-2015 eğitim-öğretim yılında yürütülmüştür. Çalışmada, durum çalışması tekniği kullanılmıştır. Öğretmenlerinin görüşme formundaki sorulara vermiş oldukları cevaplar içerik analizi tekniği kullanılarak sonuçlar elde edilmiştir. Çalışma sonunda: Değer aktarımını özellikle televizyonlarda yer alan programların olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip oldukları ve değer aktarımında sıklıkla model olma yaklaşımı ve değer telkini yaklaşımlarını kullandıkları belirlenmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının ise değer açıklama yaklaşımının daha fazla dikkate alınarak hazırlandığına ilişkin sonuçlar elde edilmiştir.

Aktepe (2016), “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasına ilişkin uygulamaların belirlenmesinde sınıf öğretmenlerinin görüşleri alınarak ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Öğrencilerin toplumsal ve evrensel değerlere sahip olmasıyla beraber sağlıklı bireylerin yetişebileceği vurgulanmıştır. Eğitim- öğretimimin temel amacının öğrencilerde kalıcı davranış değişikliğinin sağlanması hedeflenmelidir. Sosyal bilgiler dersinin değerler eğitiminin önemli bir ayağını oluşturduğu elde edilmiştir. Çalışmada sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin eğitime yönelik uygulamalar hakkında, sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilen veri toplama aracı kullanılmıştır. Çalışmaya Çanakkale merkezinde, ilçelerinde ve köylerinde çalışan 313 sınıf öğretmeni katılmıştır. Veriler SPSS 20 programı yardımı ile analiz edilmiştir. Sonuçlar tablo oluşturularak gösterilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümünün kıdemli

öğretmenlerden oluştuğu görülmüştür. Lisans mezunu öğretmenlerin sayısının yüksek olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin önemli çoğunluğu daha önce değerler eğitimiyle ilgili herhangi seminere ya da kursa katılmadığı belirlenmiştir. Ancak öğretmenlerin değerler eğitimiyle ilgili yayınları takip etme durumunun düşük olduğu elde edilen verilerle belirlenmiştir.

Katılmış ve Balcı (2017), “Coğrafya Öğretmeni Adaylarının Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi” adlı makalede, coğrafya öğretmenlerini yetiştirmek amacıyla uygulanan lisans programının değerler eğitimine ilişkin yeterlilikleri, öğretmen adaylarına kazandırmada istenilen nitelikte olmadığı saptanmıştır. Bu nedenle lisans eğitiminde değer eğitimini destekleyici derslerin gerekliliği ortaya çıkarılmıştır.

Değirmenci (2018), “Coğrafya Dersi Öğretim Programında Değerler” adlı makale, 2017 yılında yenilenen Coğrafya dersi öğretim programını değerler açısından incelemektedir. Programda hangi değerlere yer verildiği, değerlerin kazanımlarla ilişkisi, değerlerin sınıf ilişkisi ve öğrenme alanlarına göre dağılımı incelenmiştir. Araştırma sonucunda 10 farklı değer ifadesine yer verildiği her sınıf düzeyinde değerlere yer verildiği görülmüştür. 10. ve 11. sınıflarda değerlere ilişkin kazanım sayılarının yoğunluk kazandığı 9.sınıfta ise bu yoğunluğun daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak yenilenen programın değerler açısından bir farklılık oluşturmayı amaçladığı görüşüne varılmıştır.

Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Slater (1996) katılımcılık, insan haklarına saygı, sürdürülebilir gelişime inanç gibi değerlerin Coğrafya eğitimi ile geliştirilebilecek değerler olduğunu belirtmiştir. Bunlara ek olarak Coğrafya eğitimi bağlamında birçok değer verilebileceğini belirten çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda bu değerlerin sadece davranışların öncülü ya da kılavuzu olmadığını aynı zamanda insan-insan, insan-toplum, insan-devlet, insan-çevre, insan-dünya arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde de etkili oldukları tespit edilmiştir.

Planinc (2008) çalışmasında uzay, sürdürülebilir kalkınma ve sosyal farkındalık değerlerinin hep birlikte coğrafya eğitiminde verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu değerlerin oluşmasında okulun, medyanın ve daha geniş sistemlerinin katkısının yadsınamaz olduğunu belirtmiştir. Okullar sadece değerlerin öğretilmesinde değil, değişen sosyal durum ve sosyal ilişki ve katmanlardaki değişimlere anında karşılık geliştirebilen yaşayan organizmalardır. Yani okulların ve değerlerin değişiklik ve gelişimlere tepki geliştirmeleri esastır. Bu bağlamda da okulun daha geniş anlamıyla eğitim sisteminin sosyal değişme ya da dinamikler içindeki rolünün çok önemli olduğu kaydedilmiştir.

Hopwood (2008) İngiltere’de ilkökul öğrencilerine verilen coğrafi değerler üzerine yaptığı çalışmada değerler ve tartışmalı konulara dikkat çekmiştir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda değerler eğitiminde en çok dikkatin coğrafya öğretmenleri üzerinde yoğunlaştığını diğer konularda eksikliklerin gözden kaçtığını belirtmiştir. Ona göre öğrencilere verilen eğitimdeki gizil ya da örtük değerler konusunda daha fazla eğitim verilmelidir. Bu şekilde verilecek bir eğitimle değerler kişisel anlama çabaları ile sınırlı kalmayıp tüm öğrenciler tarafından benimsenip, tecrübe edilecektir.

Hernando (2008) yaptığı çalışmada özellikle son 30 yıldır Coğrafya eğitiminde değerlerin öneminin daha çok dikkat çektiğini ve bu paralelde bu konu üzerinde yapılan araştırmaların arttığını belirtmiştir. Davranışların üzerinde inanç, tutum ve bakış açılarının oldukça etkili olduğunu, bu bağlamda bu üç olguyla ilişkili olan değerlerin de öne çıktığı belirtilmiştir. Özellikle son yirmi yıldır ahlaki farkındalık her alanda tutum inanç ve varsayımların dikkatle araştırılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Coğrafyada da kişinin kendisini ve yeryüzünü öğrenip değerlendirirken değerlerin yeniden yapılandırılması gerekir.

Bölüm II: Kavramsal Çerçeve

Değer

İnsan bir değerdir. Toplumu şekillendiren, kültürü zenginleştiren, hayatı önemli kılan insandır. İnsana yapılan yatırımlar içerisinde değerler eğitimi önemli bir yere sahiptir. Toplumu oluşturan insanlardır. İnsanlar ayrı ayrı bir değerdir. Son zamanlarda toplumsal çözümlerin yaşandığı, sorunların arttığı, değerlerimizi kaybettiğimiz yönünde ifadeleri sıklıkla duymaktayız. Kaybettiğimiz şey aslında insana verdiğimiz değerdir. Değerler eğitiminin önemi gittikçe artmaktadır. Bu durum sadece Türkiye'ye özgü değil, dünyada da paralellik göstermektedir. Bu bakımdan değerler eğitimi öğretim programlarında geniş yer tutmaya başlamıştır. Okullarda yapılan etkinlik uygulamalarında yer almaya başlamıştır. Değer eğitiminde okullara ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

Değer kavramı hakkında bugüne kadar çok farklı araştırmalar yapılmasına rağmen değerlerin tam olarak sınırları belirlenmiş değildir. Değer; maddi, manevi tüm olay, olgu ve maddelerin, ekonomik ve toplumsal ederidir.

Bireylerin tutumlarının temelinde değerler yer alır. Değerler bireyleri hedefler doğrultusunda çeşitli seçenekler içinde tercih etme yönünde sınırlandıran kararlı güdüler olarak tanımlanabilir (Özgüven, 2000, s. 36).

Değerler, davranışlara kaynaklık eder. Davranışları yargılamaya yarayan, bireyin tercihlerini, isteklerini, arzu edilen veya edilmeyen durumlarını gösterir. Değerler değişime açık yapılardır. Zamanla ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler meydana gelmektedir. Bu açıdan eğitimi toplumun siyasal, sosyal, ekonomik alanlarındaki değişimlerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bilgi çağı toplumlarında egemen olan üretim modelleri bilgi tabanını değiştirdiği gibi eğitilmiş insan tanımını ve öğrenme-öğretmeye yönelik bütün yaklaşımları da etkilemektedir (Genç ve Eryaman, 2008, s. 90).

Değerler, bir toplumun üyeleri tarafından benimsenen ve takip edilen genel amaçlar olarak da tanımlanmaktadır. Amaç, güdülenme kavramının tamamlayıcısıdır. Bu nedenle genelleşmiş amaçlar, genelleşmiş özendiriciler olarak da gösterilebilir. Dolayısıyla değerler, temel güdülere bağlı ve toplumun üyelerince paylaşılan genelleşmiş özendiriciler olduğu söylenebilir (Ünal, 1981, s. 18). Değerler toplumsal normların temelini oluşturduğu gibi değerler toplumsal normların denetim araçlarını da oluşturmaktadır (Haralambos, 1987, s. 6).

Çağdaş eğitimde sürdürülebilir değerler, dinamik gelişimin doğasıyla uyumlu olanlardır. Dolayısıyla eğitimde benimsenebilecek değerlerin bazı örnekleri vicdan özgürlüğü, ahlaksal özgürlük, kültürel çeşitliliğe saygı, demokrasi, gelişim ve esenliktir (Kaplan, 2016, s. 176). Değerler eğitimi gençlerin ya da diğer bireylerin karakterli bir yaşam sürmesi ve yaşadıkları yaşamdan memnun kalmalarını sağlamak, toplumun iyiliğine katkıda bulunmaktır (Ekşi, Katılmış, 2016, s. 13). Bazı yazarlar değerler eğitimi, etiğin ve eğitimin çok yönlü bileşimi olarak tanımlarlar (Ulusoy, Dilmaç, 2016, s. 58).

Değerler bir anlamda toplumun belkemiğini oluşturur. Değerlerini yitirmeye başlayan bir toplum zamanla toplum olmanın gerekliliği olan temel bağların zayıflamasına neden olur. Değerlerin güç kazanması kişilerin değerlere verdiği anlamsal kuvvetle doğru orantılıdır.

Değerlerin insan ve toplum hayatı açısından önem teşkil eden dört temel özelliği vardır. Bunlar (Tezcan, 2011, s. 267);

1- Grubu oluşturan bireylerce uzlaşmıştır. Bireyin yargısından bağımsızdırlar. Grup üyelerinin tamamı tarafından paylaşılırlar.

2- Bireylerce önemsenirler. Gerekliliklerine yönelik yüksek bir inanç vardır. Temel toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında önemli görevler üstlenirler.

3- Coşkularla bir arada bulunurken, duygulara ve heyecanlara hitap ederler. İnsanlar inandıkları değerler için büyük özveri içerisindedirler.

4- İnsan algısında yer etmiş toplumsal ve kültürel soyut olgular olup, öteki nesnelere ayrılmırlar.

Değerler işlevselliklerini okullarda değer öğretimiyle etkin hale getirmiştir. Değerlerin eğitim ortamında daha işlevsel hale getirilmesi, toplumsal yapının korunması ve geliştirilmesi adına önemli bir görev üstlenmiştir.

Değerler Eğitimi ve Amacı

Değerler eğitimi günümüzde ortaya çıkan bir kavram değildir, geçmişte yaşayan toplumlar arasında da toplumsal birliği, düzeni sağlama adına bazı değerler kabul görmüştür. Günümüzde sevgi, saygı, hoşgörü, vatan sevgisi gibi değerlere önemle yer verilirken geçmişte de önemini hep korumuştur. Hoşgörülü olmanın büyük bir erdem olduğu ya da vatan sevgisini her şeyin üstünde tutan destanlar, şarkılar, şiirler yazılmıştır.

Değerler, birikim ürünüdür. Değerler zaman içerisinde olgunluk kazanır ve toplumu bir arada tutan en önemli birleştirici güç kaynaklardır. Günümüzde küreselleşme; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok gelişmeye imkân sağlarken bir taraftan da toplumsal yapıyı tehdit eden sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle değerler eğitimine ihtiyaç duyulmuştur.

Değer eğitiminde amaç gençlerin kendisine, yakın çevresinden uzak çevresine kadar sorumluluklarının farkına varmasını sağlamaktır. Evde, okulda ve buna bağlı olarak uyumlu bir gelecek oluşturmada kendilerine düşen görev bilincinin oluşmasını sağlamaktır. Ayrıca ilişkide buldukları insanlarla iş birliği yapmayı öğrenme, başkalarının görüşlerine önem verilme, ebeveynlere, öğretmenlere, birbirimize, yaşlılara, kendimize yasalara, canlı cansız her şeye ve düzene yönelik saygı geliştirmektir (Yılmaz, 2010, s. 66). Değer eğitimi, öğrencilerin diyalog içerisinde bulunduğu herkesi kapsayacak genişliktedir.

Değerler eğitimi, bireyleri gençlikten yetişkinliğe taşıyan, ahlaki değerlerin, ilkelerin kazandırılmasını özendirilen bir eğitim etkinliğidir. Bu açıdan değerler eğitimi sorumluluk

sahibi bireylerin, ahlaki yargıya sahip insanların yetişmesine büyük bir katkı sağlamaktadır (Aslan, 2011, s. 19). Öğretmenler, babalar ve anneler çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmek ve toplumsal yaşama hazırlama çabası içerisindeyler. Gençlerin değer yargılarla donanımlı bir insan olarak toplumsal yaşamda yerini alması önemlidir.

Gün geçtikçe birçok ülkede değer eğitimi, giderek daha çok ilgi görmeye başlamıştır. Bu nedenle okulların neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğretmesi beklenmektedir. Bu görüşe göre eğitim-öğretim toplumsal olarak kabul gören temel değerleri destekleme üzerine kurulmaktadır. Ancak değerlerin sadece okul ortamlarında öğretilmesi yeterli görülmemektedir. Çünkü gençler günlük yaşamda karşılaşacakları ahlaki çatışmaları çözmek için ahlaki eylemlerin nedenlerini öğrenmeye yönelik gerekli kazanımlara gereksinim duymaktadırlar (Çengelci, 2010, s. 7).

Sonuç olarak değerler eğitiminin amacı, bireysel ve toplumsal huzuru sağlamaktır. Çünkü değerlerinden yoksun olan toplumların ve bireylerin nasıl bir yapıya sahip olduklarını ve nasıl davranacaklarını belirlemek mümkün değildir. Değerler eğitimi, bireyin topluma ve toplum kurallarına uymasında ve bireyin tercih ve kabullerinde neden ve nasıl sorularına cevaplar bulmaktadır ve bu sayede bireye yapması veya yapmaması gerekenler konusunda bir sınır çizmektedir (Özdaş, 2013, s. 42).

Değerler Eğitiminin Tarihi Gelişim Seyri

Değerler eğitiminin tarihi çok eski çağlara dayanmaktadır. Toplumlar varlıklarını sürdürebilmek için çeşitli argümanlar geliştirmiştir. Bu argümanlar içerisinde örf-adetler, gelenek-görenek ve toplumsal normlar olmak üzere çeşitli değerler oluşturmuşlardır.

Karakter eğitimi Antik Yunan'a kadar götürülen eğitimsel bir uğraştır (Ekşi ve Katılmış, 2011, s. 43). Değer eğitiminin geçmişinin 1920'li yıllarda Amerika'da karakter eğitimi adı altında yapılan çalışmalarla başladığı görülür. Değerler eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalar 1970'li yılların sonlarına doğru yayımlanmıştır. Değerler eğitimiyle ilgili yapılan bu çalışmalarda ve yayınlarda Raths, Rokeach, How, Harmin, Simon, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimler ön plana çıkmaktadır.

1990'lu yıllarda ise ahlaki ve toplumsal değerlere verilen önem azalırken, bireysel uyum değerleri dikkat çekmeye başlamıştır. Bu dönem sonrasında toplumsal sorunların artması beraberinde değerler ve ahlak eğitimini tekrar gündeme getirmiştir. Aileler, eğitimciler, toplum liderleri bu olumsuz gelişmelerin karşısında okullarda ahlak ve değerler eğitimini tekrar vurgulamaya başlamışlardır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008, s. 73).

Znaniğcki tarafından ilk defa sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince "kıymetli" veya "güçlü olmak" anlamlarına gelen "valere" kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995, s. 83).

1900'lerin başından bu yana ahlak eğitiminde amaç ve yöntemler konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bu dönem öncesinde öğrencilerin vatandaşlık bilinçlerini geliştirmek ve akademik başarılarını artırmak amacıyla ahlak eğitimi yapılmaya başlanmıştır. Değer ve ahlak eğitimi İkinci Dünya Savaşından sonra geleneksel yöntemlerle devam etmiştir (Akbaş, 2008, s. 11)

1930'lu yıllarda karakter eğitimine ilgi hızlı bir düşüş göstermiştir. Karakter eğitimine yönelik ilgisizlik 1960'ların ikinci yarısına kadar sürmüştür. II. Dünya Savaşı etkileri ve

ulusal amaçlar eğitimde ön plana çıkmıştır. Fakat 1960'lı yılların sonuna doğru eğitimciler ve toplum tarafından değerlere gösterilen ilgi de tekrar canlanmalar görülmüştür. Değer eğitimi önem kazanmıştır (Tokdemir, 2007, s. 36).

1960'lı yılların içerisinde ABD'de Sidney Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilen değer açıklama yaklaşımı ve 1970'li yılların başlarında Kohlberg ve arkadaşları tarafından geliştirilen, uygulanan adil grup okulları gibi yaklaşımlar ile değer telkinine dayalı değer eğitimine alternatif eğitim yolları geliştirilmiştir. 1980'li yıllardan sonra aile, sorumluluk vatanseverlik ve güven gibi geleneksel değerlere yönelme başlamıştır (Akbaş, 2008, s. 11).

1985 yılında ise Chicago Eğitim Kurumu'nda Chicago devlet okullarındaki çocukların istek ve ihtiyaçları üzerine odaklanarak bir karakter eğitimi programı geliştirilmiştir. Bu dönemde Kanada'da devlet okullarında değer eğitimi programlarını uygulamaya başladı. Kanada'daki bu okullar değerler eğitimi ile ilgili toplumsal değerlerin belirlenmesi ve öğretilecek programa ilişkin kaynakların geliştirilmesi açısından öncü bir rol üstlenmişti. Bu okul tarafından benimsenen değerler sorumluluk, saygı, mutluluk ve yetkinlikti (Can, 2008, s. 15-16).

Değerler eğitimi kavramı, eğitim sistemimizde kullanılmamıştır. Karakter eğitiminde, saygı, sorumluluk, sabır, iyilik, dürüstlük, cesaret, sadakat, özgüven ve adil olma gibi nitelikler Asya Hun İmparatorluğu'ndan beri kazandırılmakta idi. 2.500 yıl içerisinde birçok Türk devletlerinde gençlere ahlak eğitimi ve değer eğitimi verilmiştir (Ekşi ve Katılmış, 2016, s. 25). 1948 yılında yayımlanan ilkokul programında karakter eğitimi biçiminde yer almıştır (Ekşi ve Katılmış, 2016, s. 37).

Millî Eğitim Bakanlığı Cumhuriyetin ilk yıllarında daha mutlu bir toplum oluşturmak için değer eğitimine ağırlık verecek çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu açıdan 15 Şubat 1943'te MEB gençlere kuvvetli ve esaslı bir lâik ahlâk eğitimi vermek için II. Maarif Şurası toplanmıştır. Dönemin eğitimcileri bu çalışmayı yeterli görmedikleri için eleştirmişlerdir

(Kılıç, 2007, s. 664). Sanayi toplumundan bilgi toplumu yapısına geçerken, milli ve kültürel değerlerin, gelişimi destekleyici şekilde koruyup, geliştirmek ve özellikle yetişmekte olan kuşaklara kazandırmak gerekmektedir (Yılmaz, 2010, s. 66-67).

1990'lı yıllarda ise değerler öğretimine olan ilgi artmıştır. Gençlerin intiharlar, madde bağımlılıkları, erken hamilelik, boşanma oranlarının artması, sosyal alandaki çöküş ahlak eğitimini ve değerler eğitimini tekrar gündeme getirmiştir. Eğitim bilimciler, aileler ve toplum liderleri bu olumsuzluklar karşısında okullarda değer eğitimini gündeme getirmeye başlamışlardır. Değer eğitimi: ahlak eğitimi, sosyal beceri, vatandaşlık, gibi birbirleriyle ilgili alanları kapsar. Bireysel ve toplumsal yaşamdaki değişim değerlerin önemini arttırdığından psikologlar, sosyal psikologlar ve eğitimcilerin değerlerle ilgili çalışmaları devam ettireceklerdir (Tokdemir, 2007, s. 37).

Türkiye' değer ve değerler eğitimine yönelik bilimsel çalışmalarda 2000' li yıllardan sonra artış yaşanmıştır ancak yine de değerler eğitimine yönelik çalışmaların ülkemizde yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının ilköğretim ve ortaöğretim programlarının genel amaçlarında değerler eğitimine yönelik yapılan vurgularda dikkat çekici artış yaşanmıştır. Özellikle ilköğretim derslerinde değerler eğitimi ders konularının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ortaöğretim müfredatlarında ise değer eğitimi henüz istenilen düzeyde ulaşmamıştır.

Değer Eğitiminde Yaklaşımlar

Değer eğitiminin nasıl yapılması gerektiğine yönelik çeşitli değer eğitimi yaklaşımları bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar, okulda değerlerin öğrencilere nasıl öğretileceği konusunda farklı yaklaşımlar sunmaktadır.

Değer eğitimi içeriğinde kapsamlı bir yaklaşım benimlenmelidir. Aileler, okul çalışanları ve toplumdaki insanların eğitim sürecine dâhil edilme ile değerler eğitiminin toplumu kapsayıcılığı artırılmalıdır. Değerler eğitiminde tek bir yöntem ve yaklaşıma bağlı kalınmamalıdır. Farklı yöntem ve teknikler bir arada dengeli bir şekilde kullanılmalıdır (CDÖP, 2017, s. 15).

Değer Telkini Yaklaşımı

İnsanların davranışlarını istenilen yönde geliştirmek amacıyla kullanıldığı bilinen en eski yöntemlerden biridir. Bireyin değerleri kendisinin değil başkası tarafından sunulan değerleri doğrudan öğrenmesi esasına dayalıdır.

Değer telkini yaklaşımının amacı öğrencelere belirli değerlerin aşılması yoluyla bunların içselleştirilmesini sağlayarak, öğrencilerin sahip olduğu değerleri geliştirmek ve değiştirmektir (Yel ve Aladağ, 2009, s. 127).

Bu yaklaşım değerlerin öğretimini ve istenilen davranışlar için tutarlı desteklerin sağlanmasını içerir. Bu yaklaşımın çıkış noktası, devamlı ve kalıcı değerlerin öğrencilere telkin edilmesidir. Bu yaklaşımla öğrenciler toplum tarafından seçilen belirli değerleri almaktadırlar. Öğrencilere; canlandırma, pekiştirme, buldurma ve modeller aracılığıyla arzu edilen değerler, değer telkini ile kazandırılmasına çalışılır (Okudan, 2010, s. 26).

Yetişkinlerin çocuklara değerleri doğrudan öğretmesine dayalı olan yaklaşım; saygı, uyum, adalet, doğruluk gibi temel değerlerin öğretilmesinde kullanılmıştır. Değer aşlamaya dayalı olan yaklaşım özellikle ilköğretim aşamasında kullanılır. İlköğretimde okuma parçaları,

hikâyeler, yaşanmış olaylar gibi aktivitelerle uygulanabilecek olan bu yaklaşım yetişkinlerde ise doğrudan değer telkini yoluyla uygulanabilir (Tokdemir, 2007, s. 39).

Değer telkini veya değer aşılama olarak da ifade edilen bu yaklaşımla öğrencilerin neyin doğru, neyin yanlış olduğu bu yöntemle doğrudan söylenmektedir. Bu yaklaşımla tarihsel hikâyeler ve kurgusal ahlaki hikâyeler yoluyla değer telkini yapılabilir. Öğrenciler kazandırılmak istenen değerlere uygun davranışlar sergilediğinde ödüllendirilmektedir (Türk, 2009, s. 13).

Öğretmenlerin telkin süresi boyunca etkili bir rehberlik yapması gerekmektedir. Öğretmen ve büyüklerin bilinçli yönlendirmesi ile çocuklar, kendilerine sunulan örnek-model davranışları öğrenip içselleştirmeye çalışır. Bu tür öğrenmeler sosyal öğrenmelerdir (Ekşi ve Katılmış, 2011, s. 16-17).

Değer telkini yaklaşımı okulda ve okul dışında kullanılabilir bir yaklaşımdır. Değer telkini yaklaşımı öğretmen merkezli bir yaklaşımdır. Öğretmen kazandırılmak istenen değeri doğrudan açıklar ve öğrencilerin doğrudan değerleri kabul etmeleri istenir. Ülkemizde derslik sayısının azlığı ve derslik başına düşen öğrenci sayısının fazla olması nedeniyle öğretmenlerin öğrencilerine ayırdığı zamanın minimum olması bu yaklaşımın daha fazla kullanımına neden olmaktadır.

Değer Açıklama Yaklaşımı

Değer açıklama yaklaşımı öğrenci merkezli değer yaklaşımı içinde yer alır. Eğitim-öğretim ortamında öğrencilere çeşitli değer seçenekleri sunulur, öğrenci değer seçiminde özgürdür ve kendi değerlerini özgürce belirler.

1960-1970 yıllarında bireyselliğin önem kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda çocuklara bütün değerler öğretilmez. Çocukların kendi değerlerini açıklamalarına ve kendi değerlerinin farkına varmalarına yardım edilmesi tavsiye edilir (Ekşi ve Katılmış, 2016, s. 77).

Değerleri açıklama yaklaşımı, değer telkini yaklaşımının aksine bireyin neye değer verip vermeyeceğini kendi edinimleri ile oluşturduğu sonuçlar arasından, kendi iradesiyle değer hakkında karar vermesi esasına dayanmaktadır.

Bu yaklaşım bireylerin süreç içerisinde duygudaşlık, sorumluluk gibi özellikler kazanmalarına katkı sağladığı gibi bireylerin, eleştirel düşünme becerisinin gelişmesine ve aynı zamanda saygı ve hoşgörü gibi erdemleri kazanmalarına yardımcı olur (Yel ve Aladağ, 2009, s. 45). Bu yaklaşım, bireyin kendi duyguları, inançları ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini belirlemesini ve hayat onuruna sahip olmasını kapsamaktadır. Hayat becerileri eğitimi olarak da alınır. Değişen, gelişen dünyada öğrencilerin hayatının tümüne rehberlik edecek duyguları, bilgi ve becerileri öğrenmesine yardımcı olur (Aydın ve Gürler, 2012, s. 79).

İşleyiş sürecinde değer açıklama yaklaşımında öncelikle bir olay ya da konu ortaya atılır. Konuyu öğrenci, öğretmen, aile ya da başkası da ortaya koyabilir. Olay aile, arkadaşlık, sevgi, sağlık, din ve çalışma gibi herhangi bir olayla ilgili olabilmektedir. Daha sonra öğretmen öğrencilerden olay hakkında düşünme, okuma, yazma gibi çeşitli etkinlikler yapmalarını isteyebilir. Öğretmen olay hakkında herkesin kendi değerlerini ve bakış açısını söylemesini isteyerek tartışma ortamını başlatır. Burada başkalarının görüşlerine saygı duyma önemli bir noktadır. Herkes olay hakkında kendi değerlerinin belirginleşen yönlerini açıklayarak süreç sonlandırılır (Tokdemir, 2007, s. 41).

Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımı; değer telkini yaklaşımı ve değer açıklama yaklaşımına göre daha komplike bir yaklaşımdır. Öğrenci değer analizi yaklaşımında problem çözme yöntemine benzer işlem akışını takip ederek değerlerini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım sürecinde öğrenci çevresindeki problemlere yönelik çözüm önerileri üretir.

Değer analizi yaklaşımı, sosyal bilim eğitimcilerinin değer öğretimine yönelik yapmış olduğu araştırmalar sonunda geliştirilmiştir. Değer öğretiminde bilimsel düşünme basamaklarının kullanılmasına vurgu yapan bir yaklaşım olmasından dolayı analitik ve rasyonel düşünme bu yaklaşımda merkezi konumdadır. Değer analizi yaklaşımında çocukların bir duruma yönelik olarak kendileri için en makul kararı alabilmelerini sağlayacak bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır (Ekşi ve Katılmış, 2011, ss. 23-24).

Coombs ve Meux (1971) değer analizi yaklaşımında öğrencilere, bir değer kavramını değerlendirmeyi öğretmek önemli bir noktadır. Öğrencilerin söz konusu değer nesnelere hakkında en akılcı yargıya ulaşmalarına yardımcı olmak ve öğrencilere, nasıl bazı değer kavramları hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek değer analizi yaklaşımının kazanımlarını oluşturmaktadır (Dilmaç, 2007, s. 39).

Bu yaklaşım aracılığı ile kullanılan öğretim metotları genellikle akılcı sınıf tartışmaları, sosyal değer problemlerinin bireysel ve grup çalışması, kütüphane ile alan araştırması etrafında toplanmaktadır. Bu yaklaşımda öğrenciler değerleri öğrenirken, kendilerine sunulan, önerilen değerleri öğrenmelerin dışında, kendilerinin seçmiş oldukları değerleri öğrenme esas amaçtır. Öğrenilecek değerleri seçerken akıl yürütme ve muhakeme süreçlerini kullanmış olurlar (Aslan, 2011, ss. 14-15).

Değer analizi yaklaşımının öğretmen değer telkini dayatmasından çok öğrencilerin bilimsel süreçler yoluyla, ilgili kanıtları, olgu ve olayları değerlendirerek karar vermelerine yardımcı olur (Doğanay, 2009, s. 243). Bu yaklaşımla öğrencilerin zihinsel süreçlere, mantığa ve bilimsel araştırmalara odaklanması sağlanır (Ulusoy ve Dilmaç, 2016, s. 74).

Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Ahlaki muhakeme değer eğitimi yaklaşımı, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Kohlberg ahlaki gelişimde üç düzey tanımlamıştır: Gelenek öncesi (4-9 yaş), geleneksel (10-18 yaş) ve gelenek sonrası (19 yaş ve sonrası) olarak belirlenmiştir. Her düzeyin iki aşaması vardır. Altı aşama en düşük aşama olan birinci aşamadan en yüksek aşama olan altıncı aşamaya doğru sıralanan gelişimsel bir hiyerarşi oluşturmaktadır (Keskin, 2008, ss. 30-31).

Bu yaklaşımın amaçları, üst düzey değer dizisine dayanan karmaşık ilişkiler geliştirmede öğrencilere yardım etmektedir. Öğrencilerin sadece nedenlerini başkalarıyla paylaşması değil, aynı zamanda öğrencilerin muhakeme düzeylerindeki yaşanan değişimi desteklemek ve geliştirmektir. Öğrencilerin değerler ile ilgili seçimleri ve görüşleri nedenleri ile birlikte tartışmaya dikkatleri çekilmeye çalışılır (Aslan, 2011, s. 12).

Öğretmen öğrencilerin ahlaki gelişimini desteklemek için ahlaki ikilemlere ilişkin grup tartışmaları hazırlayabilir. İyi bir ikilem anlaşılır, basit, açık ve öğrencilerle ilgili olmalıdır. Öğretmenler ikilem durumunu tanıttıktan sonra öğrencilerin konudan uzaklaşmaması için tartışmayı kontrolü altında tutarak rehber durumunda olmalıdır. Öğretmen sorgulamadaki tutarsızlıklara dikkat çekebilir. Öğrencilerin ikilemleri yanıtlamalarına ve kendi konularının haklılığını açıklamalarına imkân sağlanmalıdır (Çengelci, 2010, s. 18).

Eylem Öğrenme Yaklaşımı

Jones ve Newmann tarafından geliştirilen değer eğitimi, yaparak yaşayarak öğrenme yaklaşımıdır (Aladağ, 2009, s. 31). Eylem öğrenme yaklaşımı, öğreneni sosyal bir aktör olarak görmektedir. Öğrenenin kendi kendine öğrenme çerçevesinde öz yönetim, öz planlama, öz değerlendirme önemli stratejiler olarak görülmektedir. Öğrenen, belirlenen hedeflere ulaşmak için bilişsel düzeyini, öğrenim sürecini ve öğrenme kapasitesini kendine göre düzenleyebilir (Gombert, 1990, s. 1).

Eylem öğrenme yaklaşıma göre duyuşsal, bilişsel ve üst bilişsel öğrenme stratejilerinin işe koşulması ile ortak eylemin gerçekleşmesidir. Öğrenmenin ve öğrenenin iletişim,

etkileşim ve eylem içerisinde bulunduğu etkinlikler aracılığı ile gerçekleştirebileceği anlayışını benimsemekte ve başarıyı öğrenenin izleyebileceği stratejilere bağlamaktadır (Günday, 2017, s. 1).

Eylem öğrenme yaklaşımı ile öğrencilerin, okul sınırları içerisinde ve okul dışında sosyal çalışmalar yapılarak öğrencinin kendi öğrenmeleri sağlanmaya çalışılır. Coğrafya dersi kapsamında arazi çalışmalarının planlanmasıyla öğrenciler sürece dâhil edilerek yaparak yaşayarak birincil elden değer öğrenmeleri sağlanır.

Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

Gözlem, öğrenmenin en temel ve en kestirme yoludur. Gözlem yoluyla bazen isteyerek bazen istemeyerek de öğrenme gerçekleşebilir. Öğrenciler okullarda öğretmenlerini rol model alabilir, rol model olan öğretmenin davranışları öğrenciler tarafından gözlemlenerek öğrenilir. Değer eğitiminde gözlem yolu önemli bir yere sahiptir. Öğrenciler ailelerinden, çevrelerinden, arkadaşlarından, öğretmenlerinden bazı davranışları gözlemleyerek öğrenir.

Değer eğitiminde öğrencilerin kendi tecrübe ve muhakemesini ön plana çıkaran öğrenmeleri içerisinde gözlem yoluyla öğrenme yer alır. Öğrenci model aldığı kişilerin değer, davranış ve tutumlarını örnek alır (Aydın ve Gürler, 2018, s. 90).

Kişi her gözlemlediğini davranışa dönüştürme, kendine mal etme yoluna gitmez. Ödüllendirilen ve sonucunda olumlu tepki gören davranış, tutum, eylemler örnek alınmaya daha uygundur. Cezalandırılan, kabul görmeyen davranış ve eylemlerden kaçınır. Kişi, sosyal davranışçılarının birçoğunu anne- baba, arkadaş, gibi yakın çevresinden ve gazete, sinema televizyon, internet, gibi uzak çevresinden öğrenir. Anne- baba, toplum, medya hangi davranış, tutum ve değerleri takdir ederse, kabul görürse kişi onları yapmaya eğilim gösterir (Aydın ve Gürler, 2018, s. 91).

Eğitimde yapılan en eski eleştirilerden biri, eğitimin kapalı kapılar arkasında cereyan etmesi ve gerçek öğrenmeye yer vermemesidir. Gezi-gözlem yöntemi bu eleştirileri büyük

ölçüde karşılamaktadır. Çünkü bu öğretim yönteminde öğrencilerin, öğretim materyalleri olduğu yerlere giderek gözlem yapmasına ve bu materyallerin doğal ortamlarında çalışma imkânına sahip olurlar (Küçükahmet, 2003, s. 64). Bu bakımdan gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı öğrencilerin doğrudan değer edinimini elde etmelerine olanak sağlamaktadır.

Değerler Eğitiminde Okulun ve Öğretmenin Rolü

Değerler eğitimi aileden başlayarak öğrencilerin zamanlarının büyük bir kısmını geçirdiği okul ortamında daha fazla önem kazanmaktadır. Okullardaki değerler eğitimi öğretim programlarıyla açık ve örtük olmak üzere planlı bir şekilde okullarda değerler eğitimi verilmektedir. Değerler eğitiminin önem kazandığı günümüzde okullara önemli görevler düşmektedir. Okullar değerler eğitiminde anahtar görevini üstlenmiştir.

Aile, değerler eğitiminin başlangıç noktasıdır. Çocuğun ilk eğitimini aileden alır. Bu eğitim kişilik gelişiminin, değer oluşumunun ve toplumsallaşmanın temelini atıldığı kritik dönemler içerisinde yer alır. Kültürün aktarımında da öncelikle aile, daha sonra planlı bir şekilde eğitim kurumları, uzak ve yakın çevre gelmektedir. Sosyolog şöyle der: Çocuk dünyaya geldiği zaman, beraberinde ne estetik, ne hukukî, ne lisanî, ne mantıkî, ne de iktisadî bir vicdan getirir. Bu vicdanları ona kendi ailesi, milleti, kendi milletinin kültürü verir (Aydın ve Gürler, 2012, s. 27). Her toplum kendine özgü değerleri korumak ve varlığını devam ettirebilmek için değerlerin korunmasını ister. Değerlerin korunması görevini ise eğitim üstlenmiştir (Binbaşoğlu, 2000, s. 79).

Eğitimin amacı, insanın doğuştan getirdiği yetenekler, sıra ile değil, birlikte ele alarak doyurmak ve geliştirmektir. O halde insanın bilişsel, duyuşsal ve bedensel güçlerini dengeli bir şekilde geliştirilmelidir (Aydın ve Gürler, 2018, s. 48). Değerler; aile, kültür ve içinde yaşadıkları toplum tarafından şekillendirilir. Değerler kişilerin kararlarını, seçimlerini, davranışlarını ve toplum içinde birlikte yaşadığı insanlar üzerindeki etkisini belirler. Değerler eğitimi öğrencinin kişiliğini de iyileştirir, geliştirir. Her toplum, kendi değerlerini bilen,

tanıyan yaşayan ve yaşatan bireyler yetiştirmek ister. Değer eğitimi ile bireyler zamanla yaşadıkları topluma entegre olmayı, toplumsallaşmayı ve kültürel anlamda aidiyet duygusuna sahip olmayı öğrenir (Tezcan, 2018, s. 26).

Okullar öğrencilere okutulan derslerle, öğrencilerin değer sistemlerinin gelişimini farklı açılardan geliştirmektedir. Okullarda farklı derslere yönelik her türlü etkinlik, öğrencilere doğrudan değer kazanımı sağlarken ayrıca örtük öğrenmelerin de yaşanmasını desteklemektedir. Öğrencilerin, yaparak yaşayarak değer kazanmalarına ve elde edilen değerlerin sürekliliğinin sağlanması, okullarda değer eğitiminin etkin bir biçimde yapılması gerekmektedir. Değerlerin, eyleme dönüştürülmesi için öğrencilerde olumlu okul tutumu geliştirilmiştir.

Değerler eğitimi okutulan derslerden müfredat konularından kopuk düşünülmemelidir. Değerler eğitimi, eğitim öğretim ortamlarının bütün bileşenleriyle bağlantılı olarak kazandırılmalıdır. Bu nedenle öğretim programları, okullar, öğretmenler, değerler eğitimi kazandırmaya yönelik ortak tutumlar içeriğinde olmalıdır. Okullarda yapılan değerler eğitiminin önemli bir ayağı olan öğretmenlerin daha etkili bir değerler eğitimi yapmaında öğretim programları ve okullar alt yapıyı değerler eğitiminin nihai hedeflerinin gerçekleştirme adına öğretmeni destekleyici nitelikler içermelidir.

Okulda yapılan değer eğitiminin amaçları içerisinde öğrencilerin dengeli, tutarlı ve sağlıklı bir kişilik oluşturmalarına katkı sağlamak yer almaktadır (Aydın ve Gürler, 2018, s. 50). Okullar eğitim-öğretimin planlı ve programlı yapıldığı yerler içerisinde yer alır. Dolayısıyla okullar değer öğretiminin en etkili sahalarından birisidir. Değer öğretiminde, öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenlere büyük görevler düşmektedir (Şen, 2007, s. 15).

Okulda yapılan değer eğitiminin önemli bir yönü okulda değerlerin bir bütün olarak bulunmasıdır. Okul anonsları ve zillerini, sınıfı, öğrenci koridorlarını, program dışı

aktivitelerini, öğle yemeklerini, servisleri, ev ödevlerini, velilerle ve toplumla yapılan işbirliğini değer eğitiminde kullanmak mümkündür. Herkes, her yerde öğrencileri etkileyerek fırsatlar sunsa da okulda yapılan değerler öğretiminde öğretim programları ve onların uygulayıcısı olan öğretmenler ayrı ve büyük bir öneme sahiptir. Öğretim programları hangi değerlere, hangi yeterlilikte, ne kadar yer verildiğiyle; öğretmenler ise davranışlarıyla öğrencilere model olması ve uyguladığı yaklaşımlarla önem taşır (Şen, 2007, s. 18).

Öğretmenler, değer eğitiminde öğrencilere model olmalıdır. Sınıf içerisinde ortak bir toplumsal doku oluşturmalıdır. Her öğrenciye sorumluluk verilmeli, onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunulmalıdır. Öğretmenler öğrencileri cesaretlendirip, değerleri kazandırmalı, öğrencilere karar verme olanağı sağlanmalı, arkadaşlarıyla paylaşım yapabilmeleri için fırsat vermeli, ortaklaşa çalışma etkinlikleri desteklenmeli, tartışma ve paylaşma ortamları oluşturmalıdır (Ulusoy ve Dilmaç, 2016, s. 58). Öğretmenler öğrencilerin insani, ahlaki, manevi, kültürel ve milli değerler bakımından besleyicisi olmalıdır. Öğrencilere demokratik, laik ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmalıdır (CDÖP, 2005, s. 8). Değerler eğitimi çerçevesinde öğretmenler tarafından kullanılacak farklı düzeylerde farklı yöntem ve uygulamalar bulunmaktadır. Tartışma temelli yaklaşımlar, öğrenci merkezli öğrenme yöntem, teknik ve uygulamalar en yaygın olanlarıdır. Değerler eğitimi için diğer yöntemler arasında drama, proje çalışması, işbirliğine dayalı öğrenme, eğitsel oyunlar ve tema günleri sayılabilir (Çengelci, 2010, s. 9).

Değerler duyuşsal özellikleri nedeniyle insanların çevresinde yer alan bireylerden değerleri öğrenir. Öğrenciler günün büyük bir kısmını okul ortamında geçirir ve okul ortamında öğrenciler öğretmenlerinin davranışlarından, sözlerinden, düşüncelerinden, hayat görüşlerinden, topluma bakış açılarından etkilenmektedir. Değer eğitiminin önem kazanması ile öğretmene düşen görevler artmıştır. Günümüzde toplumsal yapının zayıflaması değerler eğitimine dikkat çekmiştir. Bu nedenle değerler eğitiminin en önemli uygulayıcılarından

öğretmenler, değer eğitiminin kazandırılmasında bütün argümanları devreye sokarak değerler eğitimi içerisindeki işlevselliğini tam anlamıyla hayata geçirmelidir.

Coğrafya Eğitimi

Coğrafya bilimi en eski bilimlerin başında gelmektedir. İnsanların yaşadıkları çevreyi merak etmesi bu bilimin doğuşunu sağlamıştır. Coğrafya bilimi günümüzde de önemini korumaktadır. Bu bilimin genel adını ifade eden coğrafya terimi, birleşik bir terimdir. İki kavramın birleşmesi yoluyla oluşmuştur. Bunlar Grekçe (eski Yunanca) kökenli “geo” ve “graphie” kavramları olup, yine geo (je veya jeo) yer (yeryüzü, dünya, yerküre), graphe (graphien) ise tasvir (yazı veya şekille anlatmak) anlamlarına gelir. Bu kavramların birleştirilmesi ile geographe (geographica) terimi ortaya çıkmıştır (Doğanay, 2011, s. 9).

Coğrafya bilimi ile ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Coğrafya insan, mekân ve zaman unsurlarını birbiriyle ilişkilendiren, bu elemanlar ile ilgili açıklamalar ve tanımlama yapan, aralarındaki gelişmeleri, sebep-sonuç ilişkilerini de kurarak değerlendirilmelerinin yapılmasına olanak sağlayan, çözüm önerileri sunma imkânına sahip uygulamalı bir bilim dalıdır (Turoğlu, 2003, s. 52). Coğrafya, doğa ve insana ait dokular, konum, dağılışı, sistemler, süreçler ve etkileşimleri açıklayan bilimdir (CDÖP, 2005, s. 13).

Coğrafya, insan mekân ilişkisini, doğal ve beşeri olayların dağılışını, nedensellik ilkesi doğrultusunda inceleyen bir bilimdir. İncelemeler nedenselliğin merakını gidermek için yapılır. Bilim basamaklarının temel taşlarından birini oluşturan coğrafyanın görevi; fen bilimleri ile beşeri bilimler arasındaki etkileşim karmaşıklığını soruşturması ve birleştirici bir unsur olarak çimento vazifesi görmesidir (Ünlü, 2014, s. 1).

Coğrafya bilimi; öğrencilerin, günümüz dünyasını anlamaya yönelik bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olur. Öğrenciler, coğrafya eğitimi ile dünyayı anlama algılama ve

değerlendirme açısından yaşadığı alandan küresel ölçeğe, doğa ve insana ait sistemler, süreçler ve dokulara yönelik coğrafi bilinç kazanırlar (Çifçi, 2016, s. 12).

Coğrafya ile öğrenciler yaşadıkları çevreden başlayarak ülkeleri ve dünya ile ilgili coğrafi bilinç kazanırlar. Mekânı doğru ve etkin kullanan öğrenciler, insan ve doğa arasındaki etkileşimi etkili bir şekilde fark ederler. Milli değerlerine bağlı, vatanını koruyan, sorumluluk duygusuna sahip bireylerin yetişmesi coğrafya dersi ile mümkün olmaktadır (Meydan, 2011, s. 168).

Günümüzde gelişmiş ülkelerin önemsedikleri konular içerisinde coğrafya eğitimi yer almaktadır. Çünkü tüm çağdaş toplumlar yeryüzündeki varlığını sürdürebilmesinde, Sosyo-ekonomik kalkınmasında, yaşam standartlarının yükseltilmesinde, doğal çevre ile karşılan problemlerin çözümü ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi çeşitli amaçların gerçekleştirilebilmesi için coğrafya eğitimine ihtiyaç duyarlar. Coğrafya dersinin temel amacı, öğrencilerin ülkesini ve dünyayı tanımasını, ülkesinin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygusuna sahip olmalarını sağlamaktır. Bu sayede, yaşadığı çevreyle uyumlu ve çevre sorunlarının çözümüne aktif katılan kişilerin yetişmesi sağlanacaktır (Ünlü, 2014, s. 41).

İçinde yaşadığımız toplumsal ve küresel değişmelerin analizlerini gerçekleştirip kökleri sağlam bir geçmişe dayanan gelecek inşa edebilmek için öğrencilerin bazı temel vatandaşlık değerleri ve tutumları ile donanmaları gerekmektedir. Bu açıdan çevresel duyarlılık, vatanseverlik, doğal kaynakların tasarruflu kullanımı gibi genel coğrafi değer ve tutumların bireylerce kazanılmasının önem taşımaktadır (Öztürk, 2015, s. 18).

Coğrafya eğitimiyle öğrencilerde doğal ve beşeri unsurların bir bütün içerisinde yorumlanıp, doğal çevre ve kaynaklarını sürdürülebilir çevrede kullanım olanağıyla yaklaşan bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir. Coğrafya eğitimi hayatı objektif yorumlamayı, dünyaya geniş bir bakış açısıyla bakmayı önemser. Bu nedenle coğrafya dersi değer eğitimde önemli bir misyon üstlenir.

Coğrafyanın konusunu oluşturan mekân ve mekâna ait özelliklerin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine hizmet edecek; vatani öğrenme, vatani koruma, sevmeye, gibi kendi ülkesine ait değerleri öğrenip kabullenmesi duygularını destekleyecektir. Coğrafya öğretiminin genel amaçları içinde de vurguladığı gibi öğrencilerin toplumsal gelişimi ve vatandaşlık sorumlulukları Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile desteklenmiş, programın tüm öğeleri ile birlikte değer öğretimi içerisinde pekiştirilmiştir (Ünlü, 2014, s. 287).

Ortaöğretim Coğrafya Programları ve Değerler Eğitimi

Coğrafya bilimi, durağan olmayan sürekli kendine değer katarak gelişimin sürdüren bir bilimdir. Öğretim programları da günün şartlarına uygun olarak yenilemeli ve geliştirilmelidir. Değişimin hızla yaşandığı günümüzde coğrafya dersi öğretim programında da toplumun ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilmek amacıyla güncellemeye gidilmiştir ve bunun sonucu olarak öğretim programı 2017 yılında güncellenmiştir.

Eğitim programı, bir ülkenin milli eğitim politikasının uygulanmasına yönelik süreçleri kapsayan etkinliklerin tamamıdır. Öğretim programı ise eğitimin belli dönemlerinde sınıf seviyelerine göre öğrenilmesi gereken ders konularının planlı olarak yer aldığı alt sistemlerdir (Aydın ve Gürler, 2018, s. 51). Bireyin yaşamı boyunca süren eğitiminin okulda ya da sınıf ortamında planlı ve programlı biçimde yürütülmesine öğretim denir. Öğretim, öğrenme süreçleriyle ilgili planlı ve programlı tüm faaliyetleri kapsamaktadır (Karahana, 2005, s. 16).

Değerler eğitimi, doğrudan programlar yoluyla ya da örtük program yoluyla dolaylı yoldan gerçekleştirilmektedir (Aydın, Gürler, 2018, s. 52). Örtük program, ders dışı etkinlikleri de içerisine alan çok geniş bir eğitim- öğretim kavramıdır. Öğrencilerin yazılı programlar dâhilinde belirtilenlerin dışında kazandıkları bilgi, görüş ve değerlerdir (Demirel, 1999, s. 8). Örtük program dâhilinde değerler eğitiminin yapılması, değerler eğitiminde

kazanılması istenilen değerleri, tesadüfi sonuçlara bırakmış olacaktır. Değer eğitimi daha sistematik düzen içerisinde kazanımlara yedirilerek sunulması gerekmektedir.

Değerler eğitimi, eğitimin ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeği ortaya çıkmış, değerler eğitiminden yoksun bir eğitim faaliyetinin çağdaş eğitim anlayışına aykırı olduğu tüm paydaşlarca kabul edilmiştir. Bu sebeple artık gündem oluşturması gereken olgu, öğrenci ve öğretmenlere bu alanda eğitimin nasıl verilmesi gerektiğidir (Gündüz, 2010, ss. 173-174).

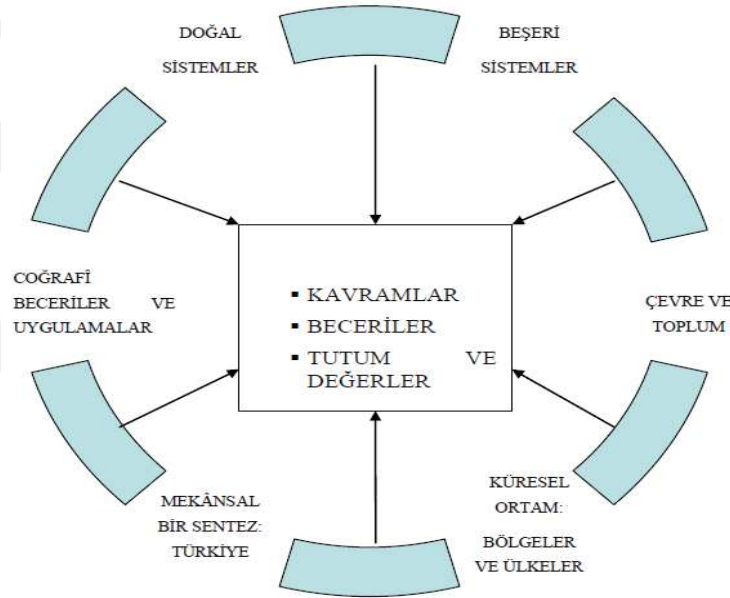
14.07.2005 tarihli Talim Terbiye Kurulu'nun 198 kararıyla 2005 yılında uygulamaya geçen yeni Coğrafya Dersi Öğretim Programı coğrafya eğitimine hem içerik hem de uygulanma bağlamında değişiklikler getirmiştir. Yenilenmiş bir coğrafi içeriğe sahip programa ek olarak analiz, beceriler, coğrafi sorgulama, değerler ve gelişime yer verilmiştir. 2005 CDÖP' nin temelini öğrencilere coğrafi bilinç kazandırmak oluşturmaktadır. Coğrafi bilincin en temel unsurlarından birisi ise öğrencilere geniş bir dünya algısı oluşturmaktır. Bu dünya algısı yalnızca bilgi düzeyinde olmayıp tutum, değer ve becerileri de içermektedir (Öztürk ve Alkış, 2009, s. 785).

Değerler eğitimi kavramı ilk defa 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla beraber program içerisinde yer almıştır. 2017 yılında değişen Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile değerler eğitimi program içerisinde son şeklini almıştır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı Değerler Eğitimi

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 14. 07. 2005 tarihli 198 sayılı kararıyla yürürlüğe giren Coğrafya Dersi Öğretim Programı, coğrafya dersi adı altında 9. sınıftan itibaren 12. sınıfa kadar okutulmak üzere planlanmıştır. 9. ve 10. sınıflarda tüm ortaöğretim kurumlarında zorunlu ders olarak okutulması planlanan coğrafya dersinin, 11. ve 12. sınıflarda genel liselerin fen alanlarıyla, Fen liselerinde seçmeli olarak okutulması kararlaştırılmıştır (Özşavli, 2007, s. 20).

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 5 öğrenme alanı adı altında organize edilmiştir. Coğrafya dersinde öğrenme alanları ön görülen bilgi, kavram, değerler, tutumlar ve becerilerin sistematik bir şekilde ilişkilendirildiği konu ve tema alanlarından oluşmaktadır. Coğrafya Dersi Öğretim Programının merkezinde coğrafi kavramlar, beceriler, tutum ve değerler ile bunlara ait kazanımları sağlayacak şekilde organize edilen Coğrafi Beceriler Uygulamalı, Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanlarını oluşturmaktadır (CDÖP,2005, ss. 35-36).

Şekil 1: Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı (CDÖP, 2005, s. 37).

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla beraber değerler eğitimi program içerisinde yerini almıştır ve Coğrafya Dersi Öğretim Programının merkezinde yer almaktadır. Program içerisinde kavramlar, beceriler, tutum ve değerler; Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanlarının içerisinde verilmeye çalışılmıştır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın Genel Amaçları

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları arasında ortak duygu, düşünce ve değerler çerçevesinde birleşen bir toplum yapısı oluşturmak yer almıştır. Toplum, tek tek insanların bir

araya gelmesiyle oluşan, toplumu toplum yapan değerlerin başında ortak duygu ve düşünceler etrafında birleşmektir. Coğrafya Ders Öğretim Programının genel amaçları Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarını destekleyici şekilde inşa edilmiştir.

Öğretim programlarıyla beraber değişen müfredatlar, öğrencilere bilgi ve beceriler kazandırmanın yanında, topluma, çevresine, doğal unsurlara karşı duyarlılık içinde bilinç sahibi bireyler yetiştirmektir.

Bu çerçevede, Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile öğrenci (CDÖP, 2005, s. 11):

1. Coğrafyanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini kavrayarak coğrafi bilginin oluşum sürecinde başvurulan araştırma ve sunum tekniklerini kullanır.
2. İnsan - doğa ilişkisi çerçevesinde öğrenci coğrafi sorgulama becerileri kazanır.
3. Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir.
4. Doğa ve insan sistemlerinin işleyiş ve değişimini kavrar.
5. Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere sahip çıkma bilincini öğrencide geliştirmektedir.
6. Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilincini öğrencilerde geliştirir.
7. Doğa ve insan sistemlerinin ürettiği değerlerin uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrayarak insan ve doğa kaynaklarının kullanımında tasarruf bilincinin geliştirir.
8. Mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabildiğini irdeler.
9. Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini öğrencilerin kavramasını sağlar.
10. Öğrenciler, doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir.
11. Ülkelerin oluşturdukları bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan, çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin coğrafi açıdan uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.

12. Bölgesel ve küresel ilişkiler açısından Türkiye'nin konum özelliklerini kavrayarak sahip olduğu potansiyellerle coğrafi bir birikim ve sentez ülkesi olduğunun bilincine varır.
13. Coğrafi değerlerin vatan bilincinin kazanılmasındaki önemini özümser, coğrafya dersi öğretim programı genel amaçları içerisinde özellikle sorumluluk, duyarlılık, tasarruf bilinci ve vatan bilinci değerine yer verilmiştir (CDÖP, 2005, s. 11).

Coğrafya dersi öğretim programı genel amaçları içerisinde tanımlanan öğrenci: çevreleriyle uyum içerisinde yaşayan, doğal ve beşeri değerlerin sürdürülebilirliğinin; sorumluluk, duyarlılık ve tasarruf bilinci ile sağlanabileceğinin, ayrıca vatan bilinci farkındalığı yüksek gençler olarak tanımlamaktadır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Eğitimin- öğretimin temelini oluşturan tek şey öğrencelere bilgi kazandırmak değildir. Eğitimin en önemli amaçları içerisinde toplumsal değerlerle bütünleşmiş nesiller yetiştirmektir. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla beraber coğrafya ders kitaplarına yansıyan değerler; dayanışma, bilimsellik, barış, estetik, sorumluluk, duyarlılık, sevgi, saygı, hoşgörü, vatanseverlik olup on adet değer kazandırılması amaçlanmıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler.

Değerler									
Dayanışma	Bilimsellik	Barış	Estetik	Sorumluluk	Duyarlılık	Sevgi	Saygı	Hoşgörü	Vatanseverlik

Kaynak: CDÖP, 2005, s. 34

Eğitim temelinde yatan fakat gündelik faaliyetlerde çok fazla dikkat çekmeyen hususlar vardır. Bu hususlar içerisinde değerler, tutumlar ve yaklaşımlar en belirgin olarak gösterilebilir. Toplumların geleceğini etkileyecek değer, amaç, tutum ve yaklaşımların

eğitimle yön verilmesi beklenir. Eğitimle bu özellikler eğitimin bir katmanı olan programlarda da yerini almalıdır. Coğrafya Dersi Öğretim Programı değerleri, tutumları, amaçları ve yaklaşımları merkeze almadan, ezbere dayalı kuru bilgi yığınlarından oluşan bir eğitim öğretim faaliyeti olmaktan öteye gitmeyecektir. Değerler tutumların, amaçların ve yaklaşımların eğitimini gerçekleştirme de yol haritası oluşturacaktır (CDÖP, 2005, s. 13). Bu açıdan coğrafya dersi öğretim programı değer eğitimin örtük yönünü açığa çıkarmak açısından önemli görülmektedir.

Eğitimin en önemli fonksiyonu kültürel değerlerin korunup geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanmasıdır. Tarihi süreç içerisinde üretilen maddi ve manevi değerlerin tümünü kapsayan kültürün, pek çok yönü vardır. Bilimsellik, doğa ve insan, iyilik, doğruluk, adil olmak, gibi evrensel değerler yanında, tarih, dil, din, gelenek görenek ve folklorumuza dayalı milletin tümüne mal olmuş ya da bölgesel nitelikteki ve estetik değerler programların önemli bir boyutunu oluşturur (CDÖP, 2005, s. 19). Ortaöğretim kurumlarında okutulan coğrafya dersi bu açıdan önemli görülmektedir.

Coğrafya, geçmişi geleceğe taşıyan toplumun değer yargılarının, örf ve adetlerinin oluşmasında, değer koruyan bir bilimdir. Bu nedenle coğrafya dersinin değerler eğitimindeki yeri yadsınamaz. Özellikle ortaöğretim dersleri içerisinde coğrafya dersinin gençlere değer kazandırmadaki etkililiği, coğrafya dersine değer eğitiminde büyük bir sorumluluk yüklemektedir.

Dayanışma: Dayanışma doğum, ölüm, yaşlılık, hastalık, engellilik, işsizlik gibi risklerle karşılaşan insanların yaşam düzeylerini korumak ve geliştirmek için gelirin yeniden dağıtımını sağlayan araçların bütünüdür (Euzeby, 2004, s. 109).

Dayanışma toplumda bağlılığın sonucu olarak ortaya çıkmış davranışlar bütünüdür. Bir toplum varlığını sürdürebilmesi için toplum içindeki yardımlaşmaya dolayısıyla da

bireylerin dayanışma değerini sergileyerek, davranışa dönüştürmelerine bağlıdır. Dayanışma değerini sadece maddi, manevi bütün kıstasları kapsamaktadır. Bir sözü, bazen bir üzüntüyü paylaşmak, umut vermek bazen bir problemi dinlemek de dayanışma duygusunun ifadesidir (Aktepe, 2010, s. 84).

Yaşam içerisinde olumlu ya da olumsuz çeşitli olaylar meydana gelmektedir. Bu olayların birlik ve beraberlikle aşılması gerekmektedir. Dayanışma çıkar gözetmeden, her türlü olaylarda insanlarla iş birliği içerisinde bulunmaktır. Örneğin: doğal afetler çerçevesinde olumsuz olaylar meydana gelmektedir. Bu olayların aşılmasında insanlar dayanışma içerisinde olmalıdır. Toplumsal yapıda bütünlüğün birlik ve beraberliğin sağlanmasında dayanışma önemli bir yere sahiptir.

Dayanışma aile içerisinde başlar. Okullar da dayanışma değerinin kazandırılmasına önemli bir yer edinmiştir. Öğrenciler günün büyük bir kısmını okulda geçirmekte, öğretmenleri ve arkadaşlarıyla sosyal ilişkiler içerisinde bulunmaktadır.

Sevgi: İnsanın bir kimseye ya da bir şeye karşı ilgisinin gelişmesi ve bağlılık duyma, duygu durumudur (TDK, 2017). Sevgi; kendini sevme, ailesini, akrabaları, arkadaşlarını, başkalarını, ülkesini, insanları, doğayı, bulunduğu ortamı, dilini, milli ve dini bayramları sevme vb. sevgi çok yönlüdür. Sevgi insanları yaşadığı ortamda mutlu olmasını, pozitif bakış içerisinde bulunmasını sağlar.

Sevgi aynı zamanda vatanseverlik, hoşgörü, barış, sorumluluk, duyarlılık, dayanışma ve saygı gibi diğer değerlerin gelişmesine ortam hazırlamaktadır (Çifçi, 2016, s. 53). İnsan güzel duygularla güzelleşir ve sevgi insanı güzelleştiren en güçlü duyguların başında gelmektedir. İnsanlar sevgiyle saygı duyar, sevgiyle hoşgörülü olur, sevgiyle barış ortamını sağlar, sevgiyle çevresinde canlı cansız varlıklara sorumluluk duymaktadır. Bir işi severek yapmak enerji kaybını önlediği gibi mutluluğu da artırmaktadır. Coğrafya dersinde değer

kazanımını sağlayabilmek için coğrafya öğretmenlerine düşen en önemli görev coğrafya dersini öğrencilere sevdirmek olacaktır.

Saygı: Saygı; insanın kendisine, arkadaşlarına, okuluna, kurallara, öğretmenlere, çevresindeki insanlara, ailesine, kişisel ve başkalarının eşyalarına, bayrağa, istiklal marşına, Atatürk'e, Türk devleti içerisindeki önemli görülen kültürel, maddi, manevi bütün unsurlara saygı denir. Etkili bir saygı eğitiminde coğrafya dersi önemli bir parçadır. Coğrafya dersi ile dünyadaki farklı kültürel gelişme seviyelerine, birikimlere ve doğal çevreye karşı öğrencide saygı duyma özelliğini kazandırmak ve öğrencinin saygı duyma özelliğini kazandırdıktan sonra bu değerlere karşı hak ettiğini vermek için çaba harcamaktadır (Çifçi, 2016, s. 53).

Öğrenciler okula farklı aileler, farklı kültür, örf adet çevrelerinden gelmektedir. Öğrenciler farklı yaşantılar geçirerek okula gelmektedir. Öğrencilerdeki farklı yaşantılar, olaylara farklı bakış açılarının olmasına neden olmaktadır. Farklı düşüncelere sahip öğrencileri bir arada tutmada öğretilebilecek değerlerin başında saygı geliyor. Öğrencileri aynı düşüncede olmadıkları okulda arkadaşlarına, öğretmenlerine ve yaşadığı çevrede insanlara karşı saygılı bireyler olarak yetiştirmek, okul ortamında ve toplum içerisinde çatışmaları çözen anahtar değer kavramdır.

Coğrafya dersi çevreyi, insanları, canlı- cansız bütün nesnelere ilişkisini inceleyen değer bilimdir. İnsan başka bir insana düşüncesi ne olursa olsun saygı duyabileceği gibi insan aynı zamanda çevresine de saygı duyar. Coğrafya dersi de öğrencilerin arkadaşlarına öğretmenlerine çevrelerinde yer alan canlı cansız bütün nesnelere saygı duymasını saylayarak, insanı ve çevresini koruyan bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.

Hoşgörü: Hoşgörü, “İnsan hakları çerçevesinde hiçbir dil, cins, inanç, anlayış ve etnik ayrımcılık gözetmeksizin tüm insanları doğuştan beraberlerinde getirdikleri özellikleriyle kabul etme, onlara bu kendilerine özgü nitelikleri konusunda düşünce ve yapacakları davranışlarda herhangi bir engel çıkarmayıp, doğal halleriyle baş başa bırakmak demektir” (Aslan, 2005, s. 36).

Öğretim programları, Türk toplum yapısının hoşgörüye dayalı tarihsel ve kültürel birikimini, farklı derslerdeki kavramlarla beraber zenginleştirerek, hoşgörüye dayalı bir zihin yapısı oluşturması için gerekli olan bütün kavramsal alt yapıyı oluşturur (CDÖP, 2005, s. 21).

Coğrafya dersi dili, dini, ırkı, kültürü ve yaşam şekilleri ayrı kişileri içerisinde barındıran toplumları inceleyen bir bilimdir. Coğrafya dersi; öğrencilerin bütün dünyaya, bütün insanlara hoşgörüyle yaklaşmasına, olumlu tutumlar sergilemesine yardımcı olan bir disiplin olarak hoşgörü eğitimini ön plana çıkaran bir derstir. Öğrenciler sınıf ortamında arkadaşlarını bütün farklılıklarıyla kabul etmeyi, farklılıkların esasında zenginlik olduğunu coğrafya dersinde yapılan hoşgörü değer eğitimiyle kazanabilecektir.

Duyarlılık: Dış etkenlere karşı hassasiyet göstermektir (TDK, 2017). Coğrafya dersi duyarlılık eğitimiyle beraber çevreye, insanlara duyarlı bireyler yetiştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bireyler karşılaştıkları olaylara karşı duyarlı davranarak, geniş bir dünya görüşüyle beraber daha yapıcı davranışlar sergilerler.

Öğretmenler öğrenciler için rol model durumundadır. Öğrenciler söylenenlerden çok yapılanları örnek almaktadır. Coğrafya öğretmenleri de ders esnasında öğrencilerin davranışlarına duyarlılık gösterdiği zaman öğrenciler önemsendiklerini düşünürler ve duyarlılık göstermenin ne kadar güçlü bir duygu olduğunu daha iyi kavramış olacaklardır. Coğrafya ders kitabı da öğrencilerin duyarlılıklarını geliştirici olmalıdır. Öğrencilerin

ailelerine, arkadaşlarına ve tüm insanların sorunlarına karşı ya da en yakın çevreden en uzak çevreye yaşanan çevresel sorunlara karşı duyarlılık kazanması amaçlanmıştır.

Sorumluluk: Sorumluluk, kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın farkında olması, davranışlarının ve durumların sonuçlarını üstlenmesi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Sorumluluk kısaca başkalarının haklarına saygı ile kendi davranışlarının sonuçlarına sahip çıkmak, kendi ihtiyaçlarının büyük bir kısmını karşılayabilmekle ilişkili bir kavramdır. Vatanına, milletine, bayrağına karşı sorumluluk duyan bireyler yetiştirilmesi sorumluluk eğitimiyle gerçekleştirilmesi istenen davranışların başında gelir.

Sorumluluk bir işi yapma eylemi ve bu eylemin olumlu olumsuz tüm sonuçlarını kabul etmektir. Ergenlik dönemi sorumluluk duygusunun en yoğun şekilde yaşandığı zamanlardır. Ergenler sorumluluk almak ister ve ailelerinde ya da çevrelerinde bu duyguları desteklenmediğinde zamanla sönmeye uğrayacaktır. Okullarda da öğrencilerin sorumluluk alma duyguları beslenmeli, öğrencilerin sorumluluk aldıklarında sonuçlar ne olursa olsun özgüvenleri korunmalıdır. Sorumluluk alma çok güçlü bir değerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk vatanın kurtuluşunda çok zor şartlarda sorumluluk alarak vatanının kurtuluşunu sağlamıştır.

Coğrafya dersi okulda öğrencilerin sorumluluk duygusunu geliştirici, destekleyici olmalıdır. Öğrencilere toplumun önemli birer parçaları oldukları hissi sorumluluk vererek sağlanacaktır. Öğrenci ailesine, arkadaşlarına, okulluna, yaşadığı topluma ve çevresel olaylara karşı sorumluluk almaktan kaçınmayacaktır.

Estetik: Estetik, güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkileridir (TDK, 2017). Coğrafya dersi görsellik açısından da öğrencilere hitap eden bir disiplindir. Coğrafya dersi, doğal ortam insan ilişkisinin bütün kategorilerde ele almakta ve incelemektedir. Böylece bu ders ile doğal estetiğin öneminin bireylere kazandırılması ve bu estetiğin korunması adına çalışmalar yapılabilir. Örnek olarak; bir kente vejetasyonun verdiği estetiğin vurgusu yapılabilir (Çifçi, 2016, s. 50).

Coğrafya beşeri ve doğal çevre unsurlarından oluşur. Bu bakımdan kitapta kullanılan görseller öğrencilerin gitmeği, görmediği yerleri canlandırmalarında etkili olacaktır. Görseller, hafızada kalıcılığı en yüksek uyaranlardır. Görsel materyaller belirlenirken öğrenci sınıf seviyesine uygunluğuna dikkat edilmelidir.

Barış: Barış; uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam (TDK, 2017). Barışla ilgili çeşitli görüşlerden söz etmek mümkündür. Barış insanın kendisiyle olabileceği gibi çevresiyle, yaşadığı toplumla, ailesiyle ve daha birçok değişkenle olabilmektedir.

Geçmişten günümüze ülkeler arasında savaşlar yaşanmaktadır. Savaşların sonuçlarına bakıldığında toplumsal çöküntülere ve maddi-manevi kayıplara neden olmaktadır. Savaşların olumsuz sonuçları toplumlar üzerinde uzun süre etkisini sürdürmektedir. Barışın olmadığı bu ortamlar açlık, susuzluk, salgın hastalıklar, aile bireylerinde yaşanan kayıplar, travmalar, göçler, doğanın bozulması, eğitim-sağlık-sosyal ihtiyaçların karşılanamaması gibi uzun yıllar telafisi olmayan sonuçlar doğurmaktadır. Coğrafya eğitimiyle öğrencilere savaşın olumsuz yönleri gösterilerek, barış içinde yaşamının insani bir değer olduğu kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Okullarda öğrenciler arasında çeşitli nedenlerden dolayı akranlarıyla çatışmalar yaşamakta ve bu çatışmalar çözümlenememektedir. Barış sadece savaş sonrasında değil, insanın kendisiyle barışması ya da öğrencinin arkadaşıyla barışması bunlara örnektir. Bu

nedenle öğrencilere arkadaşlarıyla çatışma ortamı oluşturmadan sorunları uzlaşmacı şekilde çözmeleri sağlamak, barışçıl dili geliştirecektir. Coğrafya dersi, kendisini, insanları ve çevresini ve çevresindeki canlı cansız her şeyi sevebilen bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.

Vatanseverlik: Vatanseverlik; bireyin ülkesine duyduğu sevgi ve derin bağlılıktır. Coğrafya eğitimi, vatan sevgisi ve vatana yönelik değerlerin kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu değerleri bünyesinde bulundurup aktaran coğrafya öğretmenlerinin de yetiştirdiği öğrencilerin yurttaşlık bilincine ulaşmış, vatanını seven, etkin ve üretken bireyler olmaları ülkemiz için hayati bir önem arz etmektedir (Çifçi, 2016, s. 48).

Coğrafya dersi, insan mekân ilişkisini inceleyen bir bilim dalı olarak yaşanan toprak parçası önemli bir yere sahiptir. İnsan yaşadığı çevreyi severek ülkesine, milletine, toplumuna faydalı olabilmektedir. Coğrafya dersi çevreye karşı sorumluluk bilinci içinde olunmasının insan yaşamındaki yerinin önemini açık açık belirten bilimlerin başında gelir. Çevresini seven, çevresini koruyan, çevresine karşı sorumluluk duygusuyla yaklaşan bireylerin yetişmesi aynı zamanda insanların vatandaşlık bilincinde kendilerine düşen görevleri yerine getireceklerdir.

Bilimsellik: Bilimsellik, olgularla genellemeler arasında ilişkili çıkarımlarda bulunabilme eğilimidir (Balcı, 2008, s. 15). Coğrafya dersi ile öğrencilerin kazanması gereken temel anlayışlardan biri de bilimsel bir tutumla becerilere sahip olmalarıdır. Coğrafya dersinde bilimsel tutum ve becerilerin geliştirilmesi bilinçli vatandaşlar yetiştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu biçimde yetiştirilen bireyler gerek doğal çevrelerindeki gerekse toplumsal çevrelerindeki sorunları tespit edebilir ve çözüm önerileri üretebilirler. Öğrencilerin doğal afetler, küresel ısınma, sürdürülebilir bir çevre algısı, nüfus sorunları, az gelişmişlik, şehirleşme, göç olgusu ve bölgesel ve küresel çatışmalar gibi güncel sorun ve

konulara yönelik görüş, sorgulama, çözüm üretme ya da açıklamalar getirebilmektedirler (Çifçi, 2016, s. 46). Coğrafya Dersi Öğretim Programında kazandırılması istenen değerler içerisinde bilimsellik değerine yer verilmiştir. Öğrencilere bilimsellik değeri ile çevrelerinde yer alan olgu ve olaylara kayıtsız kalmayan, problem durumlarında fikirlerini dile getiren bir açısı kazandırılması mümkün hale gelir. Öğrenciler okul ortamında bilimsellik değerini çeşitli uygulamalarla kazanabilmektedir. Okul ortamında yaşanan bir soruna çözüm getirerek ya da öğretmenin sınıf ya da laboratuvar ortamında yapılan etkinliğe psikomotor veya bilişsel öğrenme alanları ile katılabilmektedir. Okul ortamında öğrenciler, kendi yaş grubundan ve farklı yaş gruplarından öğrenciyle iletişim halindedir. Ergenlik döneminde öğrenciler akranlarıyla iletişime en açık olduğu dönemdir. Okul yalnızca akademik kazancın sağlandığı bir ortam olmayıp ayrıca öğrencileri topluma hazırlayan bir kurumdur.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Genel Amaçlar ve Değerler Eğitimi

Öğretim programları, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde zamanla değişebilmektedir. Öğretim programları değişen şartlara ayak uydurmalı, güncelliğini korumalıdır.

Öğretim programları öğrencilerin akademik ve sosyal anlamda başarılı olmalarını sağlamak amaçlanır. Öğretim programları ayrıca öğrencilerin öğrendiklerini ön öğrenmeleriyle ve farklı disiplin alanlarıyla ilişkilendirebilmelerini, edindikleri bilgi, tutum ve becerileri, davranışları günlük hayatına aktarabilen gençler olarak yetiştirilmesini amaçlar. Öğrencilerin kültürel değerlerini benimsemiş, milli, manevi ve evrensel değerler anlayışına sahip, sosyal ve kültürel çeşitliliği zenginlik olarak gören ve saygı duyan, öz güvenli, saygılı, dürüst, sorunlarla baş edebilen, etik davranışlar sergileyen, vatandaş olarak sorumluluklarını bilen ve görevlerini yerine getiren bireyler yetiştirilmesini gaye edinmiştir (MEB, 2017: 4).

Öğrenciler sınıf ortamına edindikleri bütün kazanımları ile gelirler. Öğrenme ortamına ilgileri ve yetenekleri dışında çeşitli birikimlerini de taşırlar.

Coğrafya Dersi Öğretim Programı, 1793 sayılı Milli Eğitim Genel Kanununun 2. maddesinin Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanmıştır. Coğrafya Dersi Öğretim Programı, değer eğitimiyle ilgili olarak öğrencilerin; (MEB, 2017, ss. 17-18)

1. Yakın çevresine, mekânsal değerleri (ülkesine ve dünyaya ait) anlama ve bu değerlere sahip çıkma bilinci geliştirmesini sağlamak.

2. Öğrencilerin ekosistemlerin işleyişine karşı duyarlılık ve sorumluluk bilinci kazanmalarını sağlamak.

3. Doğal ve beşerî kaynakların kullanımı noktasında tasarruf bilinci geliştirmesine katkı sağlamak.

4. Doğayla uyumlu kalkınma süreçlerinin önemini kavramasına sağlamak.

5. Çevre sorunlarını ve doğal afetleri değerlendirerek, korunma yolları ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirmesini sağlamak.

6. Coğrafi bilgilere sahip olmanın ayrıca öğrencilerde vatan bilinci kazanılmasına katkı sağlaması amaçlanmıştır.

2017 Coğrafya Öğretim Programı; ölçme ve değerlendirme, öğrenme-öğretme, yeterlilik, beceriler ve değerler eğitimi yaklaşımları ile geliştirilmiştir. Değerler eğitimine Coğrafya Dersi Öğretim Programı içerisinde temel yaklaşımlar alanında kendisine önemli bir yer bulmuştur.

Öğrenme öğretme sürecinin plan ve program çerçevesinde yapılmalıdır. Çünkü öğrencilerin neleri öğrendikleri, nasıl öğrendikleriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle Coğrafya Dersi Öğretim Programlarıyla öğrencilere kazandırılması hedeflenen tutum, bilgi, beceri ve değerlerin öğretimi sürecinin etkili ve verimli bir şekilde planlanması ve yönetilmesi oldukça önemli bir yere sahiptir. Etkili bir öğrenme öğretme sürecinin oluşturulması için bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu hususlar şunlardır (MEB, 2017, s. 6):

A- Öğrenme öğretme süreci öğrenci için anlamlı, geliştirici ve bütünleştirici olmalıdır.

B- Öğrenme öğretme süreci değer merkezli olmalıdır.

Öğrenme ortamı öğrencilerin bireysel ilgileri ve yeteneklerinin yanı sıra çeşitli kişisel ve kültürel edinimleri ve toplumsal birikimlerini de taşırlar. Öğrenme süreci, öğrencilerin değer kazanımlarını olumlu yönde destekleyici olmalıdır. Öğrenciler yakın çevresinden uzak çevresine doğru uygulayabileceği toplumsal ve evrensel değerleri kazanmalarına fırsat verilmelidir. Bu nedenle okullarda öğretmenler rehber olmalıdır. Değerler eğitiminin etki alanının sınıfla sınırlı kalmamasını ve kalıcı olabilmesi için aile ve okul ve iş birliğinin işlevselliği artırılmalıdır.

C-Öğrenme öğretme süreci öğrencilerin motivasyonu artırıcı, destekleyici olmalıdır.

D-Farklı öğretim yaklaşımları ve stratejileri bir arada ve dengeli şekilde kullanarak bireysel farklılıkların eğitim ortamına taşınması değerler eğitimi olumlu yönde etkileyecektir.

E-Öğrenme öğretme süreci çağın gerekliliklerine uygun bilgi ve iletişim teknolojileri aktif şekilde kullanılmalıdır (CDÖP, 2017, s. 6).

Değerler eğitiminin önemi; değişen çevresel, sosyal-ekonomik şartlarda öğretim programlarında ayrıntılı bir şekilde yer almasını sağlamıştır. Ailede başlayan değer eğitimi örgün eğitim kurumlarında öğretim programlarında yer bulan değer eğitimiyle temelini sağlamlaştıracaktır. Coğrafya dersinin değer eğitimde önemli bir yer sahip olma gücü öğretim programlarıyla desteklenerek, değer eğitimi tesadüflere değil planlı bir şekilde yapılmasına amaçlamıştır.

Coğrafya dersi öğretim programı öğrenme öğretme sürecinde değerlerin kazandırılmasında, tutum ve davranışa dönüştürülmesinde dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde belirtmiştir (CDÖP, 2017, ss. 15-16):

1- Değerler eğitimi, öğretim programlarında yer alan ifadelerden fazlasıdır.

Değerler, yalnızca öğretim programlarında yer alan ifadeler olmaktan çıkarılmalıdır. Öğrencilere okul içinde ve dışında değerleri pratiğe dönüştürmeleri için uygun ortamlar sağlanmalıdır. Değerler eğitimi, öğretmenlerle başlamaktadır. Öğretmen, değerlerin kazandırılmasında eylemleriyle örnek teşkil etmektedir. Öğretmenler kazandırılacak değerleri belirlemeli, tanımlamalı ve öğrenme ortamı ile öğretim yöntem ve tekniklerini bunların aktarılmasını sağlayacak şekilde düzenlemeli ve uygulamalıdır. Değer eğitimi kavramlar, eylem ya da davranışlarla ilişkilendirilerek sunulmalıdır. Öğrencilerin kendi ve toplum değerlerini keşfetmelerine fırsat sağlanmalı süreç içerisinde öğretmenler aktif rol oynamalıdır.

2- Değerler, konu anlatımı şeklinde aktarılmamalı özel konu örüntüleriyle sunulmalı, öğretim programı kazanımlarından ayrı düzenlenmemelidir.

Değerler, öğrencilere kazanımların ders konuları ile ilişkilendirilerek aktarılması gerekmektedir. Öğrencilerin ders konularından ayrı sunulan değerleri hissetmeleri daha zor olacaktır. Bu nedenle değerler aktarılırken öğrencilerin soru sorma, akıl yürütme, eleştiri de bulunabileceği öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilmelidir. Öğrencilerin ahlaki ikilemlerin yer aldığı okuma metinleri, basından haberlerini okumalarına, çıkarımda bulunabilecekleri konuya başlarken, hazırlık çalışmalarını cevaplamalarına, tartışmalarına, kendi görüşlerini ve düşüncelerini ifade edebilecekleri ortamlara olanak sağlayan etkinlikler ders aktarımı içerisinde yer verilmelidir (MEB, 2017, s. 14).

3- Öğrencilerin kendilerini gerçekleştirebilecekleri, destekleyici ve motive edici bir öğrenme ortamı oluşturulmalıdır.

Öğrenme öğretme ortamında, öğrencilerin olumlu deneyimler elde edebilecekleri kendilerini tanımlarına yardımcı olmalı, değerleri keşfettirmelerine ve değerlere ilişkin bilgileri uygulamaya dönüştürecek ortamlar olarak hazırlanmalıdır. Öğretmenler, öğrencilerin sınıf ortamında kendilerini rahat ve güvende hissetmelerini sağlayacak zemin hazırlamalıdır.

Karşılıklı sevgi, saygı, hoşgörü ve güven ortamını oluşturmali; ön yargılı davranışlar, kaba hitaplara ve ayrımcılığa müsaade edilmeyecek şekilde sınıf kültürü oluşturulmalıdır.

4- Değerler aktarılırken farklı değer eğitim yaklaşımları, yöntem ve tekniklerin kullanıldığı bir bakış açısı benimsenmelidir.

Değerlerin aktarılması sadece sınıf, okul ortamı ile sınırlandırılmamalıdır. Değer eğitiminde öğrencilerin ailesi, okul personeli ve toplumda yer edinmiş önemli insanlar eğitim sürecine dâhil edilmelidir. Değerlerin aktarılmasında öğrencilerin farklı öğrenme alanlarını etkileyebilecek yöntem ve tekniklerin çeşitliliği önem taşımaktadır. Öğrencilerin kendilerini ifade edebilecekleri değer eğitim yaklaşımları süreç içerisinde yer almalıdır. Bu yaklaşımların çeşitliliğini sağlayacak yöntem ve tekniklerin ders içerisinde aktif kullanımı sağlanmalıdır.

Öğrenme öğretme sürecinde değerler aktarılırken konu anlatımından ziyade öğrencilerin sorgulama, akıl yürütme, araştırma, yorum yapma, ilişkilendirme ve değerlendirme yapabilecekleri çalışmalara yer verilmelidir (CDÖP, 2017, s. 16). Öğrencilerin ahlaki ikilemlerin yer aldığı metinleri, gazete haberlerini okumalarına, çıkarımda bulunabilecekleri soruları cevaplamalarına, tartışmalarına, kendi görüş ve düşüncelerini ifade etmelerine, bu ikilemlerin kişisel ve toplumsal yaşama yansımalarını değerlendirmelerine olanak sağlayacak uygulamalara yer verilmelidir (MEB, 2017, s. 16).

Coğrafya Derisi Öğretim Programı, öğrencilerin değer eğitimini destekleyici, geliştirici alt yapıyı geliştirmeyi, öğrencilerin değer kazanım sürecinde pasif değil aktif rol almaını sağlayacak yöntem ve tekniklerin kullanımını öneriyorken, aynı zamanda değer eğitim yaklaşımlarının da ders konusuna ve öğrenci özelliklerine göre belirlenmesini ayrıca değer eğitim yaklaşımlarının çeşitliliğinin sağlanma gerekliliği vurgulanmaktadır. Coğrafya derisi ile öğrencilerin sadece akademik bilgiler edinme değil, öğrencilerin kendilerini bir değer olarak hissedebilecekleri sınıf ortamının sağlanmasının gerekliliği belirtilmiştir

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Coğrafya dersi öğrencilere sadece coğrafi bilgiler kazandıran bir ders değildir. Coğrafya dersi insan-doğa arasındaki iletişim sağlanmasında, öğrencilerin yaşadıkları çevreyi, yaşadıkları dünyayı, yaşadıkları toplumu ve yaşanan kültür içerisinde din, dil, ırk ayrımı olmaksızın öğrenciler değerlerin kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Coğrafya Dersi Öğretim Programı da 2017 yılında yenilenerek değerler eğitime program içerisinde daha fazla yer verilmiş ve ayrıca program içerisinde yer alan değerler yenilenmiştir.

Eğitim programları, eğitim sisteminin işlevine işlevsellik kazandıran temel enstrümanlardır. Eğitimde güncellemeler söz konusu olduğunda başlangıç noktasını eğitim programları yeniden ele almak, programları değişen koşullara uyumlu hale getirme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde de küreselleşme ve onun aracı varsayılan medya ve internet geleneksel değerlerin etkinliğini zayıflatmakta ve gençlerin çoğu zaman ikilemler yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum eğitim programlarında yeni değerlerin kullanımını zorunlu hale getirmektedir (Keskin, 2008, s. 38).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı değer eğitimi, öğretim programlarında yer alan ifadelerden fazlası olduğunu, değerler eğitimi yapılırken konu anlatımı şeklinde aktarılmadan, özel konu örüntüleriyle sunulmasını ve öğretim programı kazanımlarından ayrı düzenlenmemesi gerektiğini belirtmiştir. Öğrencilerin kendilerini geliştirebilecekleri, güven içerisinde hissedebilecekleri, destekleyici ve motive edici bir öğrenme ortamı oluşturulmasının, değerler aktarılırken farklı değer eğitim yaklaşımları, yöntem ve tekniklerin kullanıldığı bir bakış açısı benimsenmesinin değer eğitimi için önemine değinilmiştir. Değişen öğretim programıyla beraber değerler eğitimi, Coğrafya Dersi Öğretim Programı içerisinde önemli bir yer almaktadır.

Daha önce Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerler, sadece öğretim programında yer alırken yenilenen öğretim programında yer alan değerler aynı zamanda coğrafya dersi yıllık planlar içerisinde yer alarak daha işlevsel hale getirilmeye çalışılmıştır.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerler şunlardır: Saygı, adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere 10 adet değer yer almaktadır. Daha önce sadece Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer verilen değerlere, yenilenen öğretim programı ile yıllık planlarında kazanımlar içerisinde yer vermeye başlanmıştır. Tablo 2’te tüm sınıf seviyelerine göre hangi değer, hangi sınıf seviyesinde ve hangi kazanım içerisinde yer verildiği yer almaktadır.

Tablo 2

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler ve Kazanımlar

DEĞER	KAZANIM
Adalet	12.3.11.Ülkeler arasında sorun oluşturan mekânsal unsurları günümüz çatışma alanlarıyla ilişkilendirir.
Dostluk	10.2.5. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur.
Dürüstlük	12.2.11. Türkiye’deki ticaret merkezlerinin ticarete konu olan ürünlere ve akış yönlerine etkilerini açıklar.
Öz denetim	9.1.1. Doğa ve insan etkileşimini örneklerle açıklar. 9.4.2. Doğal ortamda insan etkisiyle meydana gelen değişimleri sonuçları açısından değerlendirir. 11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. 11.4.7. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını geri dönüşüm stratejileri açısından değerlendirir. 12.2.2. Şehirleşme, göç ve sanayileşme ilişkisini toplumsal etkileri açısından yorumlar.
Sabır	10.4.4. Afetlerden korunma yöntemlerini açıklar.
Saygı	10.2.9. Türkiye’deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. 11.3.2. Farklı kültürel bölgelerin yeryüzünde yayılışına etki eden faktörleri açıklar.
Sevgi	9.1.1. Doğa ve insan etkileşimini örneklerle açıklar. 9.4.2. Doğal ortamda insan etkisiyle meydana gelen değişimleri sonuçları açısından değerlendirir.

	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar.
	12.4.1. Doğal çevrenin sınırlılığını açıklar.
Sorumluluk	10.1.11. Türkiye'deki su varlığını verimli kullanmanın ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini değerlendirir.
	10.1.14. Türkiye topraklarının kullanımını verimlilik açısından değerlendirir.
	10.4.4. Afetlerden korunma yöntemlerini açıklar.
	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar.
	11.1.4. Su ekosisteminin unsurlarını ve işleyişini açıklar.
	11.4.3. Yenilenemeyen kaynakların kullanımını tükenebilirlik ve alternatif kaynaklar açısından analiz eder.
	12.1.2. Doğal sistemlerdeki değişimlerle ilgili geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunur.
	12.4.2. Farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerin çevre sorunlarının önlenmesine yönelik politika ve uygulamalarını karşılaştırır.
Vatanseverlik	9.2.4. Türkiye'deki yerleşim birimlerini fonksiyonel özellikleri açısından ayırt eder.
	10.1.14. Türkiye topraklarının kullanımını verimlilik açısından değerlendirir.
	10.1.17. Türkiye'deki doğal bitki topluluklarının dağılışını yetişme şartları açısından analiz eder.
	11.1.4. Su ekosisteminin unsurlarını ve işleyişini açıklar.
	11.3.4. Türkiye'nin tarih boyunca medeniyetler merkezi olmasını konumu açısından değerlendirir.
	12.2.14. Türkiye'deki doğal ve kültürel sembollerin mekânla ilişkisini açıklar.12.3.3. Tarihsel süreçte Türkiye'nin jeopolitik konumunu değerlendirir.
Yardımseverlik	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir.

Kaynak: MEB, 2017, s.10

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla belirlenen değerlerin, Coğrafya dersi tüm sınıf seviyesi kazanımları içerisinde 30 adet kazanıma yer verilmiştir. Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin, coğrafya dersi yıllık plan kazanımlarında yer alması, değer eğitiminin planlı ve standart olarak yapılmasını sağlamak amaçlanmıştır. Bu yönüyle 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı, 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla değer eğitimi açısından farklılaştığı en önemli noktadır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alıp, değişen öğretim programında yer almayan değerler vardır, bunlar; bilimsellik, hoşgörü, estetik, barış, dayanışma, duyarlılıktır. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile sabır, öz denetim, yardımseverlik, adalet, dostluk,

dürüstlük değerleri yeni öğretim programında yer almıştır. Coğrafya dersinde, değer eğitimiyle ilgili olarak öğrencilere kazandırılması istenen değerler belirlenmiştir. Tablo 3'te 2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Programlarında yer alan değerler ile yeni eklenen değerler sunulmuştur.

Tablo 3

2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Programlarında Yer Alan Değerler ile Yeni Eklenen Değerler

Sıra sayısı	2005 Programındaki Değerler	2017 Programındaki Değerler	2017 Programına Eklenen Yeni Değerler	2005 ve 2017 Programlarında Yer Alan Ortak Değerler
1	Dayanışma	Adalet	Dürüstlük	Sorumluluk
2	Bilimsellik	Dostluk	Özdenetim	Sevgi
3	Barış	Özdenetim	Dostluk	Saygı
4	Estetik	Sabır	Yardımseverlik	Vatanseverlik
5	Sorumluluk	Yardımseverlik	Sabır	
6	Duyarlılık	Saygı	Adalet	
7	Sevgi	Sevgi		
8	Saygı	Sorumluluk		
9	Hoşgörü	Vatanseverlik		
10	Vatanseverlik	Dürüstlük		

Kaynak: CDÖP, 2017, s.14

2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programlarında saygı, sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri kazandırılması istenen ortak değerlerdir.

Adalet: Adalet, hak ve hukuka uygunluk ya da hakkı gözetmektir (TDK, 2019). Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kazandırılması istenen adalet değerine ilişkin tutum ve davranışlar; adil olma, eşit davranma ve paylaşma olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Geçmişten günümüze insanlar arasında çeşitli nedenlerden dolayı çatışmalar yaşanmış ve yaşanmaktadır. Yaşanan sorunların temelinde insanın insana, toplumların topluma,

ülkelerin ülkeye adalet kavramını erteleyip çıkarlar doğrultusunda kararlar alınması, sorunların çözülmesi yerine derinleşmesine zamanla büyüyerek çığ etkisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin okul ortamında coğrafya dersi içerisinde adalet kavramını benimsemesi, önce arkadaşlarına adil davranışların sergilemesi amaçlanmıştır.

Dostluk: Dostluk, dostunun hoşuna gitmeyen şeyleri yapmamayı gerektirdiği gibi hoşuna giden şeyleri de yapmayı gerektirir. Örneğin, bir ihtiyacının, derdinin olup olmadığını sormak, onun durumunun düzgünlüğünü, onun hoşlanmadığı şeylerden kendisinin de hoşlanmadığını söz ve davranışlarla ortaya koymak, en önemlisi de onu sevmek, sevgisini söz ve davranışlarla ortaya koymaktır (Gazali,1989, s. 100).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması istenen dostluk değerine ilişkin tutum ve davranışları; duygudaşlık, güven duyma, vefalı olmak, sadık olmak, yardımlaşmak olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Dürüstlük: İnsan sosyal bir varlıktır. Toplum içinde başkaları ile beraber yaşar. Birlikte olduğu insanlarla dostluk, komşuluk gibi çeşitli ilişkiler kurar. Bu ilişkilerin sağlıklı yürüyebilmesi ve devam edebilmesi için insanların birbirlerine güven duymaları gerekir. Güven ortamının oluşması için de insanların dürüst olmaları gerekir (MEB, 2005, s. 74).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması istenen dürüstlük değerine ilişkin tutum ve davranışları; açık ve anlaşılır olmak, doğru sözlü, etik davranmak, güvenilir olmak, sözünde durma olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Öz denetim: Kişinin önemli bir amaca ulaşabilmek için eylemlerini, tepkilerini, davranışlarını başka amaca yönlendirme eğilimini denetleyip düzenlemesi ve kısıtlamasıdır (TDK, 2018). Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması istenen öz denetim değerine ilişkin tutum ve davranışları; davranışlarını kontrol edebilme, öz güven sahibi, davranışlarının sorumluluğunu alabilmek olmak olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Öz denetim sağlayan öğrencilerin daha pozitif davranışlar geliştirdiği yönünde çalışmalar bulunmaktadır. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla öğrencileri öz denetim sağlaması amacıyla program içerisinde yerini almıştır. Öz denetim değeri ile öğrencilerin eylemlerinin sonuçlarını değerlendirebilen, elde edilen sonuçlara göre kendilerini geliştiren, değiştiren bireyler olmalarına katkı sağlamaktadır. Öz denetim, öğrenciler duyuşsal ve bilişsel öğrenmelerini destekleyici önemli değerler içerisinde yer almaktadır.

Sabır: Türk Dil Kurumu (2017) acı, yoksulluk, haksızlık ya da üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme dayanç göstermek, olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme olarak tanımlanmıştır. Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması istenen sabır değerine ilişkin tutum ve davranışları; azimli olma, tahammül etme olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Sabır; öğrencilerin etkili dinlemelerini, isteklerini ertelemelerini, amaç belirleme ve hata yapmanın doğal olduğunu kabul etmelerine, duygularını kontrol edebilme gibi davranışların elde edilmesi beklenir. Sabır duyguları kontrol ederek ani tepkilerin verilmesin önüne geçmektedir. Coğrafya dersi kapsamında sabır eğitimi yapılarak, öğrencilerin davranışlarını kontrol altında tutmalarına yardımcı olmaktadır.

Yardımseverlik: Yardımseverlik, kişinin kendi güç ve imkânlarını başkalarının iyiliği için kullanabilmesidir. İhtiyaç sahibi kişilere hiçbir menfaat gözetmeksizin gönüllü olarak maddi, manevi destek içerisinde bulunma halidir(Ekşi ve diğerleri, 2006, s. 2).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kazandırılması istenen yardımseverlik değerine ilişkin tutum ve davranışlar; cömert olmak, fedakâr olmak, iş birliği yapmak, merhametli olmak, paylaşma ve misafirperver olarak gibi davranışlar belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Yardımseverlik coğrafya dersi kapsamında önemli değerler içerisinde yer almaktadır. Doğal afetler sonucunda toplumu derinden sarsan yıkımlar meydana gelmektedir. Yardımlaşma toplumu birleştiren, bütünleştiren, yaraların sarılmasında önemli bir yere sahiptir. Coğrafya dersi öğrencilerin arkadaşlarıyla beraber ortak çalışmalar yaparak, eksikliklerini yardımlaşma değeri ile tamamlamaları amaçlanmıştır.

Coğrafya dersi öğrenme alanları içerisinde yer alan doğal afetler, göçler savaşlar vb. doğal ve beşeri nedenler sonucunda yardıma ihtiyaç duyan yakın ve uzak çevremizde insanlar bulunmaktadır. Bu nedenle coğrafya dersi öğrencilerde yardımseverlik bilincinin oluşmasını önemli görmektedir. Küreselleşmenin etkilerini yardımlaşma değerine yansıtarak dünyanın farklı konumlarında yer alan yardıma muhtaç insanlara ulaşması sağlanabilmektedir.

Saygı: Yararlılığı, kutsallığı, değeri, üstünlüğü ve yaşlılığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı özenli, dikkatli ve ölçülü davranmaya sebep olan duygudur (TDK, 2018). Saygı değeri; adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim değerlerini destekleyici önemli bir değerdir. Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması istenen saygı değerine ilişkin tutum ve davranışları; alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediğin şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Sevgi: İnsanın bir şeye, bir kimseye karşı yakın ilgi veya bağlılık göstermeye yönelten duygudur (TDK, 2018). Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması istenen sevgi değerine ilişkin tutum ve davranışları; aile birliğine önem vermek, fedakârlık yapmak olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Sevgi değeri öğrencilerin mutlu olmasına, geleceğe, hayata mutlu bakmasına ve yaptığı işten keyif alan bireyler yetişmesine yardımcı olan değerlerdendir. Öğrenciler yaşadığı ülkeyi, dünyayı canlı cansız tüm unsurlarla seyerek koruyabilir. Sevgi değerine karşı olumlu tutum geliştiren öğrenciler bulunduğu toplumun normlarını kabul eden, koruyan ve sürdüren bireyler olacaklardır. Ayrıca öğrenciler çevrelerini, doğal ve beşeri unsurları seyerek koruyabilir. Öğrenci ağacı severse korur, fidan diker ve çevresini kirleten uyanların karşısında olur.

Sorumluluk: Kişinin kendisine ve başkalarına karşı yerine getirmesi gereken yükümlülükler ve davranışlar olarak ifade edilir (Balcı, 2008, s. 17). Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması istenen sorumluluk değerine ilişkin tutum ve davranışları; kendine çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Vatanseverlik: Vatanseverlik; siyasi duygudaş, milli ve kültürel bağlılık, milli gurur, devlet ve millet için fedakârlık, vatan sevgisi, kimlik ve aidiyet duygusu olarak tanımlanabilir (Çifçi, 2016, s. 47). Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması istenen vatanseverlik değerine ilişkin tutum ve davranışları; çalışkan olmak, dayanışma içerisinde bulunmak, kurallara ve kanunlara uymak, toplumu önemsemek, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı öğrenciler yetiştirmek olarak belirlemiştir (CDÖP, 2017, s. 14).

Coğrafya Dersi Öğretim Programlarında verilen değerler birbirinden bağımsız değildir. Değerler birbirinin destekleyicisi ve bütünleyicisidir. Bu nedenle coğrafya konuları içerisinde vurgulanması gereken değerler ihmal edilmeden, bir bütün halinde eğitimciler tarafından uygun değer yaklaşımları ile coğrafya dersinde öğrenciler kazandırılmalıdır.

Değişen öğretim programıyla beraber değerler eğitiminin yeri programa eklenen dürüstlük, özdenetim, dostluk, yardımseverlik, sabır, adalet değerleriyle beraber daha da önem kazanmıştır. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini geliştirici, birlikteliklerini güçlendirecek ve toplumsal düzenin devamlılığını sağlayıcı evrensel değerlerin yer aldığı görülmektedir.

Bölüm III: Yöntem

Bu bölümde araştırma yöntemi, evren ve örneklem ile verileri toplama araçları, verilerin analiz ve yorumuna yer verilecektir.

Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada, 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları ve coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin ortaya konulması bakımından betimsel yöntem kullanılmıştır. Öğretmen görüşleri nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden alınmıştır. Coğrafya ders kitapları doküman analizi yöntemi ile incelenecektir.

Betimsel araştırma, araştırılacak konuyla ilgili doğal ortama müdahale edilmeden, değişikliğe uğratılmadan araştırmanın yapılması amacı ile tercih edilen araştırma yöntemleri içerisinde yer alır.

Coğrafya ders kitapları, öğretim programında yer alan değerlerin ders kitaplarına değer eğitimi yaklaşımları açısından yansımaları incelenmiş ve coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla alınmıştır.

2016-2017 eğitim öğretim ve 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında okutulan coğrafya ders kitaplarında yer alan değerler, değer eğitimi yaklaşımları açısından doküman analizi yöntemiyle belirlenmiş, nitel ve nicel veriler olarak değerlendirmeye alınmıştır.

Evren

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim öğretim ve 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında, Şanlıurfa ili merkez ve diğer ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı orta öğretim kurumlarında görev yapan coğrafya öğretmenleri ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanı tarafından onaylanarak okutulan coğrafya dersi kitapları oluşturmaktadır.

Örnekleme

Çalışmanın örneklemini 2016-2017 eğitim öğretim ve 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında Şanlıurfa merkez ve diğer ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan 30 coğrafya öğretmeni ile 2016-2017 eğitim öğretim ve 2017-2018 Eğitim Öğretim Yıllarında Şanlıurfa ili merkez ve diğer ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumlarında okutulan sınıf seviyelerine göre 4 adet, toplamda 8 adet coğrafya ders kitapları araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmış 8 adet coğrafya ders kitabı ve coğrafya öğretmenlerinin görüşleri kullanılmıştır. Coğrafya ders kitaplarının değer eğitimi yaklaşımlarını belirlenmesi amacıyla doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin sayısal değeri belirlenmiştir. Etkinliklerin hangi değeri, hangi değer eğitimi yaklaşımı ile kazandırılmaya çalışıldığı tablolar halinde gösterilmiştir.

Bu çalışmada da coğrafya öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik görüşlerini, daha ayrıntılı bir şekilde almak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen verilerin coğrafya ders kitaplarından elde edilen verilerin ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğretmenlerin kişisel bilgilerini içerirken, ikinci bölümde coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerinin elde edilmesi amacıyla 9 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Sorulara verilen cevaplar sınırlandırılmamıştır. Sorular uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır.

2017 yılında Coğrafya Dersi Öğretim Programının yenilenmesiyle beraber yarı yapılandırılmış görüşme formu iki eğitim-öğretim yılında uygulanmıştır. 2005 Coğrafya

Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış ders kitaplarının, ders kitabı olarak okutulduğu 2016-2017 öğretim yılının II. yarıyılı içerisinde ilk yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış ders kitaplarının, ders kitabı olarak okutulduğu 2018-2019 öğretim yılının II. yarıyıl içerisinde, ikinci kez yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna ait sorular Ek-2 ve Ek-3'te yer almaktadır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlanmış, araştırma kapsamında incelenen coğrafya ders kitapları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4

Araştırma Kapsamında İncelenen Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları (2005 Programına Göre Hazırlanan)

Ders Kitabının Adı	Yazarları	Editör	Yayınevi	Yayın Yılı
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 9	Gülten TEKBAŞ Asım EKİZ Yusuf AYDIN	Mehmet Baran AYDIN	GÜN	2016
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 10	Oğuz KIRDAR	Yeliz KAMIŞ	DİKEY	2016
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 11	Abdulcebbar GÜLTEPE Burhan GÜNCEGÖRÜ Sunay KILIÇARSLAN Abdullah PURAL Ahmet AYDIN Belgin TUROĞLU Demet YILDIRIM Hacı Murat GÖRER Sema ZEYTÇİOĞLU	Orhan GÜRBÜZ	MEB	2016
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 12	Abdulcebbar GÜLTEPE Burhan GÜNCEGÖRÜ Sunay KILIÇARSLAN Abdullah PURAL Ahmet AYDIN Belgin TUROĞLU Demet YILDIRIM Hacı Murat GÖRER Sema ZEYTÇİOĞLU Demet QUELLIER	Orhan GÜRBÜZ	MEB	2016

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlanmış araştırma kapsamında incelenen Coğrafya ders kitapları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5

Araştırma Kapsamında İncelenen Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları (2017 Programına Göre Hazırlanan)

Ders Kitabının Adı	Yazarları	Editör	Yayınevi	Yayın Yılı
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 9	Alper SOYATLAR, Bülent AKÇA, Halil KOŞAR, İsmail SOLAK, Mehmet KARAGÖZ	Bülent AKÇA	MEB	2018
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 10	Kenan TÜRKEZ, Mutlu KARAKOÇ, Nurullah BALŞEN, Tolga PEKTAŞ, İsmail ÖZDOĞAN	Prof. Dr. Serhat ZAMAN	MEB	2018
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 11	Kenan TÜRKEZ, Mutlu KARAKOÇ, Nurullah BALŞEN, Tolga PEKTAŞ	Prof. Dr. Serhat ZAMAN	MEB	2018
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 12	Cem ERDEBİL, Raşit DÜZGÜN, Ramazan BIÇAKLI, Zübeyde GÜZEL, Emine BOZBIYIK	Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN, Ar. Gör. Ahmet Emrah SİYAVUŞ	MEB	2018

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

2016-2017 ve 2018-2019 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı orta öğretim kurumlarında okutulan 8 adet coğrafya ders kitabı, değer eğitimi yaklaşımlarına göre incelenmiştir. Coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikler, değerlere ve değer eğitimi yaklaşımlarına göre sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma işlemi, etkinlikte doğrudan yer verilen değerler ve dolaylı yoldan kazandırılmak istenen değerler dikkate alınarak belirlenmiştir. Ders kitaplarında hangi değere ve değer eğitimi yaklaşımına kaç adet etkinlikte yer verildiği belirlenmiştir. Belirlenen değer ve değer eğitimi yaklaşımlarının sayısal karşılığı tablolar halinde ilgili alanda sunulmuştur. Elde edilen sonuçlar coğrafya ders kitaplarının hangi değer eğitimi yaklaşımına daha fazla yer verildiği ya da yer verilmediğini, ortaya koymuştur.

Çalışmada ayrıca coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerinin alınması ile coğrafya öğretmenlerinin coğrafya dersinin değer eğitimindeki yerini, hangi değer eğitimi yaklaşımını kullandıkları ve coğrafya dersinin değer eğitimindeki yerini; öğretim programı, ders kitabı, öğretmen ve öğrencisi ile bir bütün olarak öğretmen görüşleriyle ortaya çıkarılması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu ortaöğretim kurumlarında çalışan 30 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Görüşmeler öğretmenlerin uygun olduğu zaman aralığında öğretmenlerin soruları rahatça cevaplandırabilecekleri ortamlarda yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme esnasında görüşmeler not tutmak yoluyla kayıt altına alınmıştır. Sorulara verilen cevaplar benzerliklerine göre kategorize edilmiştir. Öğretmenlerin gizliliklerinin sağlanması amacıyla I. tur yarı yapılandırılmış görüşmeye katılan öğretmenler 'Ö' harfi ile 1 den 20 ye kadar belirtilirken, II. tur yarı yapılandırılmış görüşmeye katılan öğretmenler 'C' harfiyle 1 den 10 a kadar numaralandırılmıştır (Ö1, Ö2 C1, C2). Kadın öğretmenlerin görüşleri harflerin bold şekilde (Ö1,C1) yazılmasıyla belirtilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede 9 adet soru kullanılmıştır ve her soruya verilen cevaplar öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir ve elde edilen veriler bulgular kısmında kullanılmıştır.

Bölüm IV: Bulgular ve Tartışma

Bulgular

Coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından durumunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının onayıyla 2016-2017 eğitim- öğretim yılı ve 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında her sınıf seviyesinde okutulan 8 adet coğrafya ders kitabı incelenmiştir.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı içerisinde coğrafya dersinde kazandırılması istenen değerler şunlardır; dayanışma, bilimsellik, barış, estetik, sorumluluk, duyarlılık, sevgi, saygı, hoşgörü ve vatanseverlik olarak sıralanmaktadır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış, GÜN yayınevi tarafından basılan 9. sınıf coğrafya ders kitabında, değerlerin yer aldığı 161 adet etkinlik belirlenmiştir ve Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 9. Sınıf Ders Kitabında Değerlerin Oransal Dağılımı

DEĞER	ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Dayanışma	4	2,5
Bilimsellik	18	11,2
Barış	0	0
Estetik	0	0
Sorumluluk	78	48,5
Duyarlılık	27	16,8
Sevgi	5	3,1
Saygı	16	9,93
Hoşgörü	10	6,21
Vatanseverlik	3	1,85
TOPLAM	161	100

Kaynak: Tekbaş ve Diğerleri, 2016

9. sınıf coğrafya ders kitabında sorumluluk değerine 78 defa, duyarlılık değerine 27 defa ve bilimsellik değerine 18 defa yer verilmiştir. Ders kitabında vatanseverlik değeri 3 etkinlik içerisinde yer alırken, barış ve estetik değerlerine ait etkinliğe yer verilmemiştir. 9.sınıf coğrafya dersi doğal sistemler konularının yoğunluğu nedeniyle değer eğitimi yönelik etkinliklerin sayısının az olduğu tespit edilmiştir. Ders kitabı içerisinde daha çok öğrencinin bilişsel yönünü geliştirici etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinlikler öğrencinin yerine getirmesi gereken çalışmalar olduğu için, öğrencinin sorumluluk alma davranışlarını desteklemektedir. Ayrıca öğretim programında yer alan değerler ders kitabı içerisinde oransal dağılımında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Sorumluluk değeri, ders kitabı içerisinde yer alan etkinliklerde % 48,5, duyarlılık değeri % 16,8 ve bilimsellik değeri ise %11,2, vatanseverlik değeri % 1,86 oranlarında yer almıştır. Barış ve estetik değerlerine yer verilmemiştir. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 9. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hangi değer eğitimi yaklaşımlarıyla değer eğitimi yaptığı ve vurgulanan değerlere ilişkin durumu Tablo 7’ de gösterilmiştir.

Tablo 7

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer

Ünite Adı	Etkinliğin Adı	Değer Yaklaşımı	Vurgulanan Değer
DOĞAL SİSTEMLER	Hazırlık Çalışması	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık, Sorumluluk
	Diyalog	Ahlaki Muhakeme	Hoşgörü
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Okuma Metni	Değer Telkini	Sevgi
	Hazırlık Çalışması	Değer Açıklama	Hoşgörü, Saygı
	Okuma Metni	Değer Telkini	Saygı
	Okuma Metni	-----	Bilimsellik
	Hazırlık Çalışması	Değer Açıklama	Bilimsellik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk

	Hazırlık Çalışması	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Duyarlılık, Sorumluluk	
	Etkinlik	Değer Analizi	Bilimsellik	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Sorumluluk, Duyarlılık	
	Okuma Metni	Değer Telkini	Bilimsellik	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Sorumluluk	
	Hazırlık Çalışması	Değer Analizi	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık, Sorumluluk	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Bilimsellik	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk, Bilimsellik	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk, Bilimsellik	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Bilimsellik	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
DOĞAL SİSTEMLER	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Bilimsellik	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Bilimsellik	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Hazırlık Çalışması	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Hazırlık Çalışması	-----	Sorumluluk	
	Basından	-----	Bilimsellik	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Bilimsellik	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Bilimsellik	
	İnternet Çalışması	-----	Sorumluluk	
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Bilimsellik	
	Okuma Metni	-----	Bilimsellik	
	Hazırlık Çalışması	-----	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk	
	Etkinlik	-----	Hoşgörü,	Saygı,

	Okuma Metni	-----	Sorumluluk, Bilimsellik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Hazırlık Çalışması	-----	Bilimsellik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
BEŞERİ SİSTEMLER	Hazırlık Çalışması	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Saygı, Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Duyarlılık, Sorumluluk
	Okuma Metni	Ahlaki Muhakeme	Saygı, Duyarlılık, Sorumluluk, Hoşgörü
	Etkinlik	Değer Açıklama	Hoşgörü, Saygı
	Okuma Metni	Değer Telkini	Hoşgörü, Saygı, Sevgi, Dayanışma
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
MEKÂNSAL BİR SENTEZ TÜRKİYE	Hazırlık Çalışması	Değer Açıklama	Saygı, Hoşgörü, Sevgi, Duyarlılık
	Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Vatanseverlik, Saygı, Sevgi, Hoşgörü
	Basından	Değer Analizi	Duyarlılık, Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	İnternet Çalışması	-----	Sorumluluk, Hoşgörü, Saygı
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik
	İnternet Çalışması	-----	Sorumluluk
	Bunları Biliyor musunuz?	-----	Vatanseverlik, Bilimsellik
	Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık, Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık, Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Duyarlılık, Sorumluluk
	Etkinlik	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	Değer Açıklama	Saygı, Sorumluluk
	Etkinlik	Değer Açıklama	Dayanışma
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Dayanışma
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Dayanışma, Sorumluluk
ÇEVRE VE TOPLUM	Hazırlık Çalışması	Değer Açıklama	Duyarlılık, Sorumluluk
	Diyalog	Ahlaki Muhakeme	Saygı, Hoşgörü, Duyarlılık, Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık, Saygı
	Bunları Biliyor musunuz?	Değer Telkini	Duyarlılık, Sevgi
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık, Saygı
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk
	Bunları Biliyor musunuz?	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk, Saygı
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık, Sorumluluk, Saygı
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk,

Etkinlik	Değer Telkini	Saygı
Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık, Sorumluluk
Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık, Sorumluluk

Kaynak: Tekbaş ve diğerleri, 2016

9. sınıf ders kitabı 4 üniteden (öğrenme alanından) oluşmaktadır. Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Mekânsal Bir Sentez Türkiye, Çevre ve Toplum öğrenme alanlarını oluşturmaktadır. Ortaöğretim 9. sınıf ders kitabı içerisinde 161 etkinliğe yer verilmiştir. Değer eğitimi yaklaşımları bağlamında Tablo 7 değerlendirildiğinde, 49 defa değer eğitimi yaklaşımına yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre; değer açıklama yaklaşımının 24 defa, değer telkini yaklaşımının 11 defa, ahlaki muhakeme yaklaşımının 8 defa, değer analizi yaklaşımının 4 defa, eylem öğrenme yaklaşımının 1 defa ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımının ise 1 defa kullanıldığı belirlenmiştir. 9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinliklerde daha çok değer açıklama yaklaşımı ile değer kazandırılmaya daha fazla ağırlık verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı ve eylem öğrenme yaklaşımları, ders kitabında yer alan etkinliklerde daha az sayıda yer verilmiştir. Etkinliklerle değer kazandırmada gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı ve eylem öğrenme değer eğitimi yaklaşımlarının sayısının düşük olmasında, etkinliklerin öğrencilerin kendi değer öğrenmelerini sağlayacak arazi çalışmalarının yetersiz olması önemli nedenler içerisinde yer almaktadır. 9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan değer eğitimi yaklaşımları oransal dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Oransal (%)

Dağılımı

DEĞER YAKLAŞIMI	DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMI SAYISI	TOPLAM ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE(%)
Değer Açıklama	24	161	14,9
Değer Analizi	4	161	2,48
Ahlaki Muhakeme	8	161	4,96
Eylem Öğrenme	1	161	0,62
Gözlem Yoluyla Öğrenme	1	161	0,62
Değer Telkini	11	161	6,83
TOPLAM	49	161	30,43

Kaynak: Tekbaş ve diğerleri, 2016

9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan 161 etkinliğin % 30,43'ünde değer eğitimi yaklaşımlarına yer verilmiştir. 9. sınıf ders kitabı içerisinde yer alan etkinliklerde, değer açıklama yaklaşımına daha fazla yer verildiği (%14,9) görülmüştür. Değer telkini yaklaşımı %6,83, ahlaki muhakeme yaklaşımının % 4,96, değer analizi yaklaşımının % 2,48, eylem öğrenme yaklaşımının %0,62 ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımının %0,62 oranında yer aldığı görülmüştür. İncelenen 9. sınıf coğrafya ders kitabında değer eğitimi yaklaşımlarına yönelik etkinliklere az sayıda yer verildiği görülmektedir. Ders kitabı içerisinde yer alan etkinliklerin ders konularını akademik açıdan destekleyici nitelik taşıması, değer ve değer eğitimi yaklaşımları oranlarının düşük düzeyde kalmasına neden olmuştur.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış, Dikey Yayınevi tarafından basılan 10.sınıf coğrafya ders kitabında, değerlerin yer aldığı 193 adet etkinlik belirlenmiştir ve Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 10. Sınıf Ders Kitabında Değerlerin Oransal Dağılımı

DEĞER	ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Dayanışma	18	9,32
Bilimsellik	12	6,21
Barış	0	0
Estetik	0	0
Sorumluluk	67	34,71
Duyarlılık	26	13,5
Sevgi	3	1,55
Saygı	28	14,5
Hoşgörü	27	14
Vatanseverlik	12	6,21
TOPLAM	193	100

Kaynak: Kırdar, 2016

Ders kitabında en fazla sorumluluk, hoşgörü ve saygı değerlerine yer verilmiştir. Ders kitabında sevgi değerine yönelik 3 etkinlik yer alırken; barış, estetik değerlerine ait etkinlik yer almamaktadır. 10. sınıf ders kitabında, doğal ve beşeri sistemler konularının geniş yer tutmasına rağmen değerler eğitime yönelik etkinlik sayısı yetersiz görülmektedir.

Değerlerin 10. sınıf ders kitabına dağılıma oransal olarak bakıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir. Sorumluluk değerinin %34,71, saygı değerinin % 14,5 ve hoşgörü değerinin ise %14 oranında ders kitabına yansıdığı görülmektedir. Sevgi değerine % 1,55 oranında yer verilirken, barış ve estetik değerlerine ilişkin etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Sevgi, barış ve estetik değerleri ders kitabı içerisinde en az oranda yer verilmiştir. Coğrafya ders kitabında yer alan etkinliklerin, öğretim programında yer alan değerleri kazandırmaya yönelik hazırlanmadığı sonucu elde edilmektedir. Etkinliklerin öğrencilerin bilişsel öğrenmelerini destekleyici yapıda olması nedeniyle sorumluluk değerinin kazandırılması ön plana çıkmaktadır. Ancak ders kitabında öğrenme alanları altında yer alan ders konularının değer eğitime uygunluğu 9. sınıf coğrafya ders kitabına göre daha yüksek olmasına rağmen

bazı değerlerin etkinlikler içerisinde yer almaması, 10. sınıf seviyesinde değer eğitimiye yönelik kazanımların düşüklüğüne neden olacaktır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 10. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hangi değer eğitimi yaklaşımlarıyla değer eğitimi yaptığı ve vurgulanan değerler Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer

Ünite Adı	Etkinliğin Adı	Değer Yaklaşımı	Vurgulanan Değer	
DOĞAL SİSTEMLER	Hazırlık Çalışmaları	Gözlem Yoluyla	Duyarlılık	
	Genel Ağ Sohbeti	Değer Telkini	Dayanışma	
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Dayanışma, Hoşgörü, Saygı	
	Bilgi Notu	-----	Bilimsellik	
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık, Bilimsellik, Hoşgörü, Saygı	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Bilimsellik, Sorumluluk	
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Dayanışma, Sevgi, Saygı	
	Ders İçi Etkinlik	Eylem Öğrenme	Duyarlılık, Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Bilimsellik	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders Dışı Etkinlik	Eylem Öğrenme	Sorumluluk	
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Hoşgörü, Saygı	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Dayanışma	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Hoşgörü, Saygı	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Hoşgörü, Saygı	
	Ders Dışı Etkinlik	Gözlem Yoluyla	Duyarlılık, Hoşgörü	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	BEŞERİ SİSTEMLER	Hazırlık Çalışmaları	Ahlaki Muhakeme	Saygı
		Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık, Bilimsellik
Bilgi Köşesi		-----	Bilimsellik	
Basından Haberler		Ahlaki Muhakeme	Bilimsellik	
Ders İçi Etkinlik		-----	Sorumluluk	

	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Dayanışma, Hoşgörü
	Basından Haberler	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	-----	Saygı, Hoşgörü
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Hoşgörü, Saygı
	Ders İçi Etkinlik	-----	Hoşgörü, Saygı
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Performans Görevi	Eylem Öğrenme	Dayanışma
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Hoşgörü, Saygı
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Hazırlık Çalışması	Değer Analiz	Sorumluluk
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Bilgi Köşesi	-----	Bilimsellik, Duyarlılık
	Basından Haberler	Değer Telkini	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	Değer Analizi	Dayanışma, Hoşgörü, Saygı
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Basından Haberler	Değer Telkini	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	Değer Analizi	Hoşgörü, Saygı
	Ders İçi Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık, Dayanışma
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Dayanışma, Saygı
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Hazırlık Çalışması	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Genel Ağ Sohbeti	Değer Telkini	Vatanseverlik
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	Eylem Öğrenme	Dayanışma, Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
MEKÂNSAL BİR	Hazırlık Çalışması	-----	Sorumluluk
SENTEZ TÜRKİYE	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Hoşgörü, Saygı
	Bilgi Köşesi	-----	Bilimsellik
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Hoşgörü, Saygı
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Saygı, Hoşgörü
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Proje	Eylem Öğrenme	Vatanseverlik
	Hazırlık Çalışması	-----	Sorumluluk

	Genel Ağ Sohbeti	-----	Dayanışma	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Saygı, Dayanışma	Hoşgörü,
	Basından Haberler	Değer Telkini	Vatanseverlik	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Hoşgörü, Dayanışma	Saygı,
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Saygı, Dayanışma	Hoşgörü,
	Ders İçi Etkinlik	-----	Saygı, Dayanışma	Hoşgörü,
	Ders İçi Etkinlik	-----	Saygı, Dayanışma	Hoşgörü,
	Hazırlık Çalışması	-----	Sorumluluk	
	Genel Ağ Sohbeti	Değer Telkini	Dayanışma, Hoşgörü	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Dayanışma, Hoşgörü	Saygı,
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Saygı	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Saygı, Hoşgörü	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Basından Haberler	Değer Telkini	Sevgi, Vatanseverlik	
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Sevgi, Vatanseverlik	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Dayanışma	
	Hazırlık Çalışması	-----	Vatanseverlik	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Vatanseverlik	
	Performans Görevi	Eylem Öğrenme	Vatanseverlik	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Dayanışma	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Vatanseverlik	
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Telkini	Vatanseverlik	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Saygı, Hoşgörü	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Saygı, Hoşgörü	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Saygı, Hoşgörü	
	Bilgi Köşesi	Değer Telkini	Bilimsellik	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık	
	Ders Dışı Etkinlik	Eylem Öğrenme	Duyarlılık	
KÜRESEL BÖLGELER	ORTAM: VE	Hazırlık Çalışmaları	-----	Sorumluluk
		Bilgi Köşesi	-----	Bilimsellik

ÜLKELER	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Performans Görevi	Eylem Öğrenme	Bilimsellik
	Ders Dışı Etkinlik	Eylem Öğrenme	Sorumluluk
ÇEVRE VE TOPLUM	Genel Ağ Sohbeti	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk
	Hazırlık Çalışması	Değer Analizi	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Bilgi Köşesi	-----	Bilimsellik
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Ders İçi Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Duyarlılık

Kaynak: Kırdar, 2016

10. sınıf ders kitabı 5 üniteden (öğrenme alanından) oluşmaktadır. 10. sınıf ders kitabı içerisinde 193 etkinliğe yer verilmiştir. Değer eğitimi yaklaşımları bağlamında tablo değerlendirildiğinde, 85 defa değer eğitimi yaklaşımlarına yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre: değer açıklama yaklaşımının 24 defa, değer telkini yaklaşımının 15 defa, ahlaki muhakeme yaklaşımının 9 defa, değer analizi yaklaşımının 9 defa, eylem öğrenme yaklaşımının 13 defa ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımının 15 defa kullanıldığı belirlenmiştir. Ders kitabında arazi çalışmalarına yönelik etkinliklerin yer alması nedeniyle eylem öğrenme ve gözlem yoluyla öğrenme değer eğitimi yaklaşımlarının 9. sınıf ders kitaplarına göre daha fazla yer aldığı sonucu elde edilmiştir. 10. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin, değer eğitimi yaklaşımlarına daha uygun olarak hazırlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. 10. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan değer eğitimi yaklaşımları oransal dağılımı Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal (%)

Dağılımı

DEĞER YAKLAŞIMI	DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMI SAYISI	TOPLAM ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Değer Açıklama	24	193	12,43
Değer Analizi	9	193	4,66
Ahlaki Muhakeme	9	193	4,66
Eylem Öğrenme	13	193	6,73
Gözlem Yoluyla Öğrenme	15	193	7,77
Değer Telkini	15	193	7,77
TOPLAM	85	193	44,04

Kaynak: Kırdar, 2016

10. sınıf coğrafya ders kitabında 193 etkinlik içerisinde, değer eğitimi yaklaşımları açısından oranı % 44,04 olarak belirlenmiştir. 10. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hemen hemen yarısına yakın oranlarda değer eğitimi yaklaşımları dikkate alınarak hazırlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Değer açıklama yaklaşımının % 12,43, gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımının %7,77, değer telkini yaklaşımının %7,77, eylem öğrenme yaklaşımının % 6,73, değer analizi yaklaşımının % 4,66 ve ahlaki muhakeme yaklaşımının % 4,66 olarak belirlenmiştir. 10. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin daha çok değer açıklama yaklaşımı ile değerleri kazandırmada kullanıldığı görülmüştür. Değer analizi ve ahlaki muhakeme değer eğitimi yaklaşım oranlarının düşük olmasında ders kitabında yer alan etkinliklerin öğrencilerin eleştirel bakış açısı getirebilecekleri etkinliklerin yer almaması ve öğrencilerin çözüm önerileri getirebilecekleri etkinliklerin yer almaması etkili olmaktadır. Ancak öğrencilerin duyuşsal farkındalıklarının 9. sınıf seviyesine göre belirgin olarak arttığı ve 10. sınıf seviyesindeki öğrencilerin çözüm önerileri geliştirebilecekleri etkinliklerin ders kitabında yer alması gerekmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları çevrenin ve toplumun önemli bir parçası oldukları görüşlerinin önemli olduğu hissettirildiği takdirde sağlanacaktır. Bu nedenle

ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımları ile değer kazandırma eğiliminin ön plana çıkarılması gerekmektedir.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış, MEB yayınevi tarafından basılan 11.sınıf coğrafya ders kitabında, değerlerin yer aldığı 234 adet etkinlik belirlenmiştir ve Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 11.Sınıf Ders Kitabında Değerlerin Oransal Dağılımı

DEğER	ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Dayanışma	8	3,41
Bilimsellik	9	3,84
Barış	0	0
Estetik	5	2,13
Sorumluluk	80	34,2
Duyarlılık	102	43,6
Sevgi	1	0,42
Saygı	4	2
Hoşgörü	6	2,56
Vatanseverlik	19	8,11
TOPLAM	234	100

Kaynak: Gültepe ve diğerleri, 2016

Ders kitabında en fazla duyarlılık değerine 102 defa, sorumluluk değerine 80 defa ve vatanseverlik değerlerine 19 defa yer verilmiştir. Ders kitabında barış değerlerine ait etkinliğe yer verilmemişken, sevgi değerine 1 ve saygı değerine ilişkin 4 etkinlik yer almaktadır. 11. sınıf ders konularının beşeri sistemler, çevre ve toplum konulardan oluşması, değer eğitimine yönelik etkinlik sayısında artış görülmesinde etkili olmuştur. Özellikle öğrencilere duyarlılık

ve sorumluluk değerlerinin kazandırılması istenmiştir. Bu nedenle duyarlılık değeri % 43,58, sorumluluk değeri %34,18 ve vatanseverlik değeri ise % 8,11 oranlarıyla etkinliklerde yer almıştır. 11. sınıf coğrafya dersi kapsamında Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Çevre ve Toplum, Mekânsal Bir Sentez Türkiye ve Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler öğrenme alanlarına ait kazanımların duyuşsal öğrenmeleri destekleyici nitelik göstermektedir. Ancak ders kitabı içerisinde yer alan etkinliklerde barış değerine hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Saygı değeri %1,7 ve sevgi değeri %0,42 ile düşük oranlarda etkinlikler içerisinde yer almıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hangi değer eğitimi yaklaşımlarıyla değer eğitimi yaptığı ve vurgulanan değerlere ilişkin Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer

Ünite Adı	Etkinliğin Adı	Değer Yaklaşımı	Vurgulanan Değer
DOĞAL SİSTEMLER	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Bunları Biliyor musunuz?	Değer Telkini	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Bilgi Notu	-----	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	Gözlem Yoluyla	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Bilgi Notu	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Hoşgörü, Saygı
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık

	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık, Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Bilgi Notu	-----	Bilimsellik
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Performans Görevi	Eylem Öğrenme	Sorumluluk
	Etkinlik	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
BEŞERİ SİSTEMLER	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Estetik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
MEKÂNSAL BİR SENTEZ TÜRKİYE	Konuya Başlarken	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik

Performans Görevi	Eylem Öğrenme	Vatanseverlik
Ders Dışı Etkinlik	-----	Estetik
Konuya Başlarken	-----	Estetik
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
Konuya Başlarken	-----	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
İnternet Araştırması	-----	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Ders Dışı Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Bilgi Notu	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Proje Çalışması	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Konuya Başlarken	Değer Telkini	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Bilgi Notu	Değer Telkini	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Bilgi Notu	-----	Bilimsellik
Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık

	Konuya Başlarken	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik
	Performans Ödevi	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	Değer Analizi	Vatanseverlik
	Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Saygı, Hoşgörü
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
KÜRESEL ORTAM:	Konuya Başlarken	Ahlaki Muhakeme	Vatanseverlik
BÖLGELER VE	Bilgi Notu	Değer Telkini	Sevgi
ÜLKELER	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Vatanseverlik
	Etkinlik	Değer Açıklama	Vatanseverlik
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Estetik
	Okuma Metni	Ahlaki Muhakeme	Hoşgörü
	Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Estetik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Vatanseverlik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Dayanışma
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Hoşgörü
	Etkinlik	-----	Hoşgörü
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Bilgi Notu	Değer Telkini	Hoşgörü
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık

**KÜRESEL ORTAM:
BÖLGELER VE
ÜLKELER**

Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
Bilgi Notu	Değer Telkini	Bilimsellik
Performans Ödevi	Eylem Öğrenme	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Konuya Başlarken	-----	Duyarlılık
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
Bilgi Notu	-----	Bilimsellik
Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Konuya Başlarken	-----	Dayanışma
Ders Dışı Etkinlik	-----	Dayanışma
Ders Dışı Etkinlik	-----	Dayanışma
Ders Dışı Etkinlik	-----	Dayanışma
Ders Dışı Etkinlik	-----	Dayanışma
Etkinlik	-----	Dayanışma
Performans Görevi	Eylem Öğrenme	Dayanışma
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık
Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
Konuya Başlarken	Değer Telkini	Duyarlılık
Performans Ödevi	Eylem Öğrenme	Duyarlılık
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık

	Etkinlik	Değer Telkini	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Saygı
	Etkinlik	Değer Açıklama	Saygı
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
ÇEVRE VE TOPLUM	Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık
	Bilgi Notu	Değer Telkini	Bilimsellik
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Bilimsellik
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Bilgi Notu	Değer Telkini	Duyarlılık
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Bilgi Notu	Değer Telkini	Bilimsellik
	Konuya Başlarken	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Bunları Biliyor musunuz?	Değer Telkini	Bilimsellik
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk
	Okuma Metni	Değer Telkini	Bilimsellik
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık

Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
Konuya Başlarken	Değer Analizi	Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Sorumluluk
Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
Bunları Biliyor musunuz?	Değer Telkini	Duyarlılık
Proje Çalışması	Eylem Öğrenme	Duyarlılık
Okuma Metni	Değer Telkini	Sorumluluk
Konuya Başlarken	Değer Analizi	Sorumluluk
Etkinlik	Değer Analizi	Sorumluluk
Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk

Kaynak: Gültepe ve diğerleri, 2016

11. sınıf coğrafya ders kitabı 5 üniteden (öğrenme alanından) oluşmaktadır. Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Mekânsal Bir Sentez Türkiye, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanlarından oluşturmaktadır. 11.sınıf ders kitabı içerisinde 234 etkinliğe yer verilmiştir. Değer eğitimi yaklaşımları bağlamında tablo değerlendirildiğinde, 140 defa değer eğitimi yaklaşımlarına yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre: değer açıklama yaklaşımı 45 defa, değer telkini yaklaşımı 43 defa, ahlaki muhakeme yaklaşımı 16 defa, değer analizi yaklaşımı 21 defa, eylem öğrenme yaklaşımı 7 defa ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı 8 defa değer eğitim yaklaşımlarının kullanıldığı belirlenmiştir. Etkinliklerde öğrencilerin sınıf dışında değer kazanımlarına katkı sağlayacak uygulamalı etkinliklerin yer almaması nedeniyle eylem öğrenme ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımlarının sayısal değerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 11 sınıf coğrafya ders kitabında değer analizi yaklaşımı ile değer kazandırma eğiliminin de yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin çevrelerindeki sorunlara çözüm önerileri getirebilecekleri etkinliklerin yer alması etkili olmuştur. Etkinlerde değer açıklama ve değer telkini yaklaşımlarına göre değer kazandırmaya daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. 11.sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımlarını daha fazla kullanarak programda yer alan değerleri kazandırmada kullanıldığı sonucu ortaya

çıkmaktadır. 11. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan değer eğitimi yaklaşımları oransal (%) dağılımı Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14

11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Oransal (%) Dağılımı

DEĞER YAKLAŞIMI	DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMI SAYISI	TOPLAM ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Değer Açıklama	24	193	12,43
Değer Analizi	9	193	4,66
Ahlaki Muhakeme	9	193	4,66
Eylem Öğrenme	13	193	6,73
Gözlem Yoluyla Öğrenme	15	193	7,77
Değer Telkini	15	193	7,77
TOPLAM	85	193	44,04

Kaynak: Gültepe ve diğerleri, 2016

11. sınıf coğrafya ders kitabında 234 etkinlik içerisinde, değer yaklaşımlarının oranı % 59,82 olarak belirlenmiştir. 11. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin yarısından fazlası, değer eğitimi yaklaşımları dikkate alınarak hazırlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Değer açıklama yaklaşımı % 19,23, değer telkini yaklaşımı % 18,37, eylem öğrenme yaklaşımı % 2,99, değer analizi yaklaşımı % 8,97, ahlaki muhakeme yaklaşımı % 6,83 ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı %3,41 oranlarında yer aldığı belirlenmiştir. 11. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin daha çok değer açıklama ve değer telkini yaklaşımı ile değerleri kazandırmada kullanılan yaklaşımlar olarak görülmüştür. 11. sınıf coğrafya ders kitabı öğrenme alanları içerisinde doğal ve beşeri kökenli çevresel sorunları içeren konuların daha fazla yer alması nedeniyle değer analizi yaklaşımı ile değer kazandırma eğiliminin 9. ve 10.sınıf coğrafya ders kitaplarına göre daha fazla olduğu belirlenmiştir.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış, MEB yayınevi tarafından basılmış 12.sınıf coğrafya ders kitabında, değerlerin yer aldığı 234 adet etkinlik belirlenmiştir ve Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15

2005 Coğrafya dersi öğretim programına göre 12. sınıf ders kitabında değerlerin oransal dağılımı

DEĞER	ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Dayanışma	12	5,12
Bilimsellik	11	4,9
Barış	0	0
Estetik	1	0,42
Sorumluluk	76	32,5
Duyarlılık	64	27,35
Sevgi	1	0,42
Saygı	13	5,55
Hoşgörü	6	2,56
Vatanseverlik	50	21,36
TOPLAM	234	100

Kaynak: Gültepe ve diğerleri, 2016

Ders kitabında etkinliklerde sorumluluk 76 defa, duyarlılık 64 defa ve vatanseverlik değerlerine 50 defa yer verilmiştir. Ders kitabında barış değerlerine ait etkinliğe yer verilmemiştir. Sevgi ve estetik değerine ait birer etkinlik yer alırken barış değerine ilişkin etkinliğe yer verilmemiştir. 9. sınıf, 10. sınıf, 11. sınıf coğrafya ders kitaplarında olduğu gibi 12. sınıf coğrafya ders kitabında da barış, sevgi ve estetik duyguları öğrencilere kazandırabilecek ifadelere yer verilmediği tespit edilmiştir. Sorumluluk ve duyarlılık değerleri ise öğrencilere en fazla kazandırılması istenen değerler içerisinde yer almaktadır. Ancak ders kitabı içerisinde vatanseverlik değerine ilişkin etkinlik sayısının da yüksek olduğunu

görmekteyiz. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programının genel amaçları ile yetiştirilmesi istenen öğrencilerde “vatanseverlik bilinci” istenilen tutumlar içerisinde yer almaktadır. Ders kitabında; Beşeri Sistemler, Çevre ve Toplum, Küresel Ortam: Ülkeler ve Bölgeler konularının yoğunluk kazanması vatanseverlik değerini kazandırmaya yönelik etkinlik sayısını artırmıştır. Değerlerin oransal olarak dağılımının bakıldığında sorumluluk değeri %32,5, duyarlılık değeri % 27, 35 ve vatanseverlik değeri ise % 21,36 oranlarıyla en yüksek değerlere sahip değerlerdir. Sevgi değeri %0,42, estetik değeri ise %0,42 gibi düşük oranlara sahip değerlerdir. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hangi değer eğitimi yaklaşımlarıyla değer eğitimi yaptığı ve vurgulanan değerlere ilişkin Tablo 16’ da gösterilmiştir.

Tablo 16

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer

Ünite Adı	Etkinliğin Adı	Değer Yaklaşımı	Vurgulanan Değer	
DOĞAL SİSTEMLER	Konuya Başlarken	Ahlaki Muhakeme	Duyarlılık	
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık	
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık	
	Etkinlik	-----	Sorumluluk	
	Konuya Başlarken	-----	Saygı	
	Arazi Çalışması	Gözlem Öğrenme	Yoluyla Sorumluluk	
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Dayanışma	
	Haber Köşesi	-----	Bilimsellik	
	Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık	
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık	
	Etkinlik	-----	Duyarlılık	
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Duyarlılık	
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Bilimsellik	
	Haber Köşesi	Değer Telkin	Duyarlılık	
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Bilimsellik	
	Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık	
	BEŞERİ SİSTEMLER	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
		Etkinlik	-----	Hoşgörü, Saygı
Bilgi Kutusu		Değer Telkini	Dayanışma	
Ders Dışı Etkinlik		Değer Açıklama	Saygı	
Konuya Başlarken		Değer Açıklama	Sevgi	

	Haber Köşesi	Değer Telkini	Hoşgörü
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Okuma Metni	Değer Analizi	Sorumluluk
	Okuma Metni	Değer Telkini	Estetik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Vatanseverlik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Etkinlik	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Performans Ödevi	Eylem Öğrenme	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Telkini	Duyarlılık
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Beyin Fırtınası	Değer Açıklama	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Hoşgörü
	İnternet Araştırması	-----	Dayanışma
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Saygı
	Etkinlik	-----	Hoşgörü
	Etkinlik	Değer Açıklama	Bilimsellik
	Etkinlik	-----	Saygı
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Bilimsellik
MEKÂNSAL BİR SENTEZ TÜRKİYE	Konuya Başlarken	-----	Vatanseverlik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Vatanseverlik
	Etkinlik	-----	Vatanseverlik
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Dayanışma
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Saygı
	Haber Köşesi	-----	Vatanseverlik
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Vatanseverlik
	Bilgi Kutusu	-----	Vatanseverlik
	Bilgi Kutusu	-----	Vatanseverlik
	Bilgi Kutusu	-----	Vatanseverlik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Saygı
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Saygı
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	-----	Vatanseverlik	
Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Vatanseverlik	
Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Vatanseverlik	

Konuya Başlarken	-----	Vatanseverlik
Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Vatanseverlik
Ders Dışı Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Ders Dışı Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Bilgi Kutusu	-----	Vatanseverlik
Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Bilimsellik
Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Duyarlılık
Haber Köşesi	-----	Vatanseverlik
Etkinlik	Değer Açıklama	Vatanseverlik
Konuya Başlarken	Ahlaki Muhakeme	Vatanseverlik
Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik
Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik
Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama	Vatanseverlik
İnternet Araştırması	-----	Vatanseverlik
Etkinlik	Değer Açıklama	Vatanseverlik
Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik
Konuya Başlarken	Değer Analizi	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Vatanseverlik
Performans Ödevi	-----	Sorumluluk
Etkinlik	Değer Analizi	Vatanseverlik
Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik
Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Vatanseverlik
Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik
Proje Çalışması	-----	Hoşgörü
İnternet Araştırması	Değer Açıklama	Vatanseverlik
Konuya Başlarken	Değer Telkini	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
İnternet Araştırması	-----	Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini	Bilimsellik
Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Duyarlılık
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
Etkinlik	-----	Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
Konuya Başlarken	Ahlaki Muhakeme	Vatanseverlik
Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik
Proje Çalışması	Değer Analizi	Dayanışma
Ders Dışı Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Ders Dışı Etkinlik	-----	Vatanseverlik
Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik
Performans Ödevi	Değer Analizi	Vatanseverlik
Konuya Başlarken	-----	Dayanışma

KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER	Ders Dışı Etkinlik	Değer Telkini	Dayanışma
	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Duyarlılık
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Bilimsellik
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Saygı
	Bunları Biliyor musunuz?	Değer Telkini	Duyarlılık
	Konuya Başlarken	-----	Dayanışma
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Bilimsellik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Hoşgörü
	Beyin Fırtınası	-----	Duyarlılık
	Etkinlik	-----	Duyarlılık
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık
	Okuma Metni	Değer Telkini	Dayanışma
	Performans Ödevi	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Vatanseverlik
	Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık
	İnternet Araştırması	-----	Vatanseverlik
	İnternet Araştırması	-----	Vatanseverlik
	Haber Köşesi	-----	Bilimsellik
	Okuma Metni	Değer Telkini	Bilimsellik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Konuya Başlarken	-----	Saygı
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik
	Etkinlik	-----	Sorumluluk
	Beyin Fırtınası	-----	Saygı
	Etkinlik	Değer Analizi	Duyarlılık
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık	
Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık	
Okuma Metni	Değer Telkini	Duyarlılık	
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık	
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık	
Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Duyarlılık	
Etkinlik	-----	Sorumluluk	
Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık	
Etkinlik	-----	Saygı	
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık	
Ders Dışı Etkinlik	-----	Duyarlılık	
Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Saygı	
Haber Köşesi	Değer Analizi	Duyarlılık	
Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk	
Konuya Başlarken	Değer Analizi	Duyarlılık, Sorumluluk	
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk	
Haber Köşesi	Değer Telkini	Duyarlılık, Sorumluluk	
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Duyarlılık	
Bilgi Kutusu	-----	Dayanışma	

Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Okuma Metni	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi		Sorumluluk
Performans Ödevi	Gözlem	Yoluyla	Sorumluluk, Duyarlılık
	Öğrenme		
Konuya Başlarken	Değer Analizi		Duyarlılık, Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Etkinlik	-----		Duyarlılık, Sorumluluk
Konuya Başlarken	Değer Analizi		Duyarlılık, Sorumluluk
Bilgi Kutusu	Değer Telkini		Bilimsellik
Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Konuya Başlarken	Değer Analizi		Duyarlılık, Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	-----		Sorumluluk, Duyarlılık
Bilgi Kutusu	Değer Telkini		Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	-----		Sorumluluk, Duyarlılık
Konuya Başlarken	-----		Sorumluluk, Duyarlılık
Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Bilgi Kutusu	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk, Dayanışma
Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk, Bilimsellik
Ders Dışı Etkinlik	Değer Açıklama		Duyarlılık, Sorumluluk
Okuma Metni	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Konuya Başlarken	Değer Açıklama		Duyarlılık, Sorumluluk
Etkinlik	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk
Ders Dışı Etkinlik	-----		Duyarlılık, Sorumluluk
Haber Köşesi	Değer Telkini		Duyarlılık, Sorumluluk, Dayanışma

Kaynak: Gültepe ve diğerleri, 2016

12. sınıf ders kitabı 5 üniteden (öğrenme alanından) oluşmaktadır. 12. sınıf ders kitabı içerisinde 234 etkinliğe yer verilmiştir. Değer eğitimi yaklaşımları bağlamında tablo 16 değerlendirildiğinde, 116 defa değer eğitimi yaklaşımına yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre; değer açıklama yaklaşımı 24 defa, değer telkini yaklaşımı 65 defa, ahlaki muhakeme yaklaşımı 3 defa, değer analizi yaklaşımı 18 defa, eylem öğrenme yaklaşımı 2 defa ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı 4 defa kullanılmıştır. 12.sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin değer telkini yaklaşımlarını daha fazla kullanarak programda yer alan değerleri kazandırmak için kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Özellikle değer telkini yaklaşımının değer eğitiminde daha ön plana çıktığı görülmüştür. Etkinlikler arasında

öğrencilerin sınıf ortamı dışında uygulamalar yapabileceği etkinliklerin yer almaması gözlem yoluyla öğrenme ve eylem öğrenme yaklaşımları ile değer kazandırma eğiliminin düşük olmasına neden olmuştur. 12. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan değer eğitimi yaklaşımları oransal (%) dağılımı Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17

12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Oransal (%) Dağılımı

DEĞER YAKLAŞIMI	DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMI SAYISI	TOPLAM ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Değer Açıklama	24	234	10,25
Değer Analizi	18	234	7,69
Ahlaki Muhakeme	3	234	1,28
Eylem Öğrenme	2	234	0,85
Gözlem Yoluyla Öğrenme	4	234	1,7
Değer Telkini	65	234	27,77
TOPLAM	116	234	49,57

Kaynak: MEB, 2016

12. sınıf coğrafya ders kitabı içerisinde 234 etkinlik arasında değer yaklaşımlarının oranı % 49,57 olarak belirlenmiştir. 12. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin yarısına yakını, değer eğitimi yaklaşımları dikkate alınarak hazırlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Değer açıklama yaklaşımı % 10,25, değer telkini yaklaşımı %27,77, eylem öğrenme yaklaşımı % 0,85, değer analizi yaklaşımı % 7,69, ahlaki muhakeme yaklaşımı % 1,28 ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı %1,7 olarak belirlenmiştir. 12. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerde kazandırılmak istenen değerleri vurgulayan ifadelerin fazla olması değer kazandırmada değer telkini yaklaşımının önemli bir orana sahip olmasında etkili olmuştur. 12. sınıf coğrafya ders kitabında Beşeri Sistemler, Çevre ve Toplum konularının ağırlıkta olması ve öğrencilerin çevresel ve toplumsal konulara yönelik duyarlılıklarının artması nedeniyle

değer analizi ve ahlaki muhakeme değer eğitimi yaklaşımlarına göre değerler eğitiminin yoğunluk kazanması gerekli görülmektedir.

Sonuç olarak 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, değer eğitimi yaklaşımlarına göre durumlarına bakıldığında, 9. sınıf ders kitabında, değer yaklaşımlarının etkinlik sayısının yarısından az (%30) olduğu, 10. sınıf ders kitabında değer yaklaşımlarının, etkinliklerin hemen hemen yarısına yakın % 44,04 olduğu, 11. sınıf ders kitabında değer yaklaşımlarının, etkinlik sayısının yarısından fazla %59,82 olduğu, 12. sınıf ders kitabında değer yaklaşımlarının, etkinliklerin yarısına yakın oranda % 49,57 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 9. sınıf konularının daha çok dünyanın şekli ve hareketi, yer şekillerinin oluşumu gibi konuların ağırlık kazanması, ders kitabında değer eğitime yönelik verilen etkinlik sayılarının azalması üzerinde etkili olmuştur. Ders kitabında verilen etkinlikler daha çok öğrencinin, bilişsel yeterliliğini arttıracak etkinlikler olmaktadır. Bu nedenle değer yaklaşım oranlarının da düşük olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca sonuç olarak 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi yaklaşımları açısından; 9. sınıf ders kitabında, etkinliklerin % 14,9'u değer açıklama yaklaşımını, 10. sınıf ders kitabında % 12,43'ü değer açıklama yaklaşımı, 11. sınıf ders kitabında % 19,23'ü değer açıklama yaklaşımı, 12. sınıf ders kitabında % 27,77'si değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımlar olmuştur. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi yaklaşımları açısından en fazla kullanılan yaklaşımın, değer açıklama yaklaşımı olduğu belirlenmiştir. Değer açıklama yaklaşımından sonra en fazla kullanılan yaklaşımın ise değer telkini yaklaşımı olduğu sonucu elde edilmiştir. Ders kitaplarında en az kullanılan değer eğitimi yaklaşımın ise eylem öğrenme yaklaşımı olduğu sonucu elde edilmiştir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi

Öğretim programının değişmesiyle beraber 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile kazandırılması istenen değerler şunlardır: adalet, sorumluluk, öz denetim, sevgi, saygı, vatanseverlik, dürüstlük, sabır, yardımseverlik ve dostluk değerlerine yer verilmiştir. Ders kitabı içerisinde yer alan etkinliklerde kazandırılmak istenen değer ve değerleri içeren ifadelerle göre değer sayıları belirlenmiştir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış, MEB yayınevi tarafından basılmış 9.sınıf coğrafya ders kitabında, değerlerin yer aldığı 292 adet etkinlik belirlenmiştir. Bu etkinliklerde değerlerin oransal dağılımı Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 9. Sınıf Ders Kitabında Değerlerin Oransal Dağılımı

DEĞER	ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Sorumluluk	104	35,6
Sevgi	22	7,5
Saygı	30	10,2
Dostluk	18	6,2
Vatanseverlik	16	5,5
Dürüstlük	1	0,34
Özdenetim	89	30,5
Sabır	6	2,1
Adalet	0	0
Yardımseverlik	6	2,1
TOPLAM	292	100

Kaynak: Soyatlar ve diğerleri, 2018

Ders kitabında yer alan etkinliklerde sorumluluk 104 defa, özdenetim 89 defa ve sabır değeri 30 defa yer alarak, etkinliklerle kazandırılmak istenen değerler içerisinde en fazla yer

almaktadır. Yardımseverlik 6 defa, dürüstlük 1 defa yer verilmiştir. Adalet değeri yönelik etkinliğe yer verilmemiştir. Yardımseverlik, dürüstlük ve adalet değerleri değişen öğretim programı ile kazandırılması istenen değerler içerisinde yer alırken, bu değerlerin coğrafya ders kitapları içerisinde yer alan etkinliklerde yer almaması veya düşük oranlarda yer almasının öğretim programının amaçlarına uygunluk göstermediği belirlenmiştir.

Sorumluluk ve özdenetim 9. sınıf ders kitabında en fazla kazandırılmak istenen değerler olmuştur. 9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinlikler öğrencilere kazandırılması istenen bilişsel öğrenmeleri destekleyici uygulamalar olarak kalmaktadır. Bu uygulamalar öğrencilerin sorumluluk almalarına ve özdenetim duygularının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Sorumluluk ve özdenetim değerleri dışında öğretim programında yer alan diğer değerlere yönelik etkinliklerde ifadelerin yer almaması ya da bu değerleri kazandıracak uygulamalı etkinliklerin bulunmaması nedeniyle değerler ihmal edilmiştir.

Sorumluluk değeri % 35,6, öz denetim değeri %30,47 ve saygı değeri ise % 10,2 oranları ile en yüksek oranlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sabır değeri % 2,05, dürüstlük değerinin ise % 0,34 ile en düşük oranlarda yer almıştır. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hangi değer eğitimi yaklaşımlarıyla değer eğitimi yaptığı ve vurgulanan değerlere ilişkin durumu Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer

Ünite Adı	Etkinliğin Adı	Değer Yaklaşımı	Vurgulanan Değer
DOĞAL SİSTEMLER	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Hızlı Tur	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Dostluk, Özdenetim
	Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Dostluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Sevgi, Özdenetim
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Özdenetim, Sorumluluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Değerlendiriyorum	Değer Analizi	Sorumluluk, Sevgi, Saygı
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Vatanseverlik
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Düşünelim-Tartışalım	Değer Açıklama	Sorumluluk, Saygı, Sevgi
	Okuma Metni	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik, Sevgi, Saygı
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Metni	Değer Telkini	Sevgi
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Saygı	
DOĞAL SİSTEMLER	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Metni	Değer Telkini	Saygı, Sorumluluk

Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Düşünelim-Tartışalım	-----	Dostluk, Sorumluluk
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Hızlı Tur	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Saygı
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Saygı
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Saygı, Sevgi
Okuma Metni	Değer Telkini	Saygı, Sevgi
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Hızlı Tur	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk
Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Hızlı Tur	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Hoşgörü, Saygı
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Saygı
Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim

	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Performans Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Özdenetim, Yardımsverlik, Sabır
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Düşünelim-Tartışalım	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Özdenetim, Saygı, Dostluk
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Hızlı Tur	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Saygı, Dostluk
	Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Saygı
BEŞERİ SİSTEMLER	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Sevgi
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Sabır
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Yardımsverlik, Sorumluluk, Sabır, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	Değer Telkini	Dostluk, Sevgi, Sorumluluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Konuya Başlarken	-----	Sevgi, Sorumluluk, Özdenetim
	Düşünelim-Tartışalım	-----	Vatanseverlik, Sorumluluk, Dostluk, Özdenetim
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Saygı
	Hızlı Tur	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Saygı

	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Sevgi	Saygı,
	Değerlendiriyorum	Değer Telkini	Vatanseverlik, Yardımseverlik, Saygı	Sevgi,
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Yardımseverlik, Saygı	Sevgi,
KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
	Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Dostluk, Saygı	Özdenetim,
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
	Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Dostluk, Saygı	Özdenetim,
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Yardımseverlik, Sevgi, Dostluk	Saygı,
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
	Konuya Başlarken	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
ÇEVRE VE TOPLUM	Konuya Başlarken	Değer Açıklama	Sorumluluk, Saygı, Sevgi	Özdenetim,
	Ders İçi Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim	
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Sevgi	
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Sabır, Dostluk	Yardımseverlik,
	Konuya Başlarken	Değer Analizi	Sorumluluk, Vatanseverlik, Saygı	Sevgi,
	Bilgi Kutusu	Değer Telkini	Sorumluluk	
	Okuma Metni	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik, Saygı	Sevgi,
	Düşünelim-Tartışalım	Değer Analizi	Sorumluluk, Saygı	Dostluk,
	Okuma Metni	Değer Telkini	Sorumluluk, Sevgi, Saygı	
	Düşünelim-Tartışalım	-----	Sorumluluk, Dürüstlük	
	Değerlendiriyorum	Değer Analizi	Sorumluluk, Vatanseverlik, Saygı	Sevgi,
	Okuma Metni	Değer Telkini	Vatanseverlik, Saygı, Sabır, Sorumluluk	

Kaynak: Soyatlar ve diğerleri, 2018

9. sınıf ders kitabı 4 üniteden (öğrenme alanından) oluşmaktadır. Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler öğrenme alanlarını oluşturmaktadır. Öğretim programının değişmesiyle beraber Mekânsal Bir Sentez Türkiye öğrenme alanı öğretim programı içerisinde çıkarılmıştır. Mekânsal Bir Sentez Türkiye öğrenme alanı konuları Beşeri Sistemler, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler öğrenme alanlarına dâhil edilmiştir.

9. sınıf ders kitabı içerisinde 292 etkinliğe yer verilmiştir. Değer eğitimi yaklaşımları bağlamında tablo 19 değerlendirildiğinde, 37 defa değer eğitimi yaklaşımına yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre; değer açıklama yaklaşımı 5 defa, değer telkini yaklaşımı 17 defa, ahlaki muhakeme yaklaşımı 3 defa, değer analizi yaklaşımı 4 defa, eylem öğrenme yaklaşımı 4 defa ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı 4 defa kullanılmıştır.

9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinlikler daha çok değer kazandırmada, değer telkini yaklaşımına daha fazla ağırlık verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Kazandırılmak istenen değerlerin etkinliklerde doğrudan yer verilmesi, değer telkini yaklaşımının ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Ahlaki muhakeme yaklaşımına, ders kitabında yer alan etkinliklerde daha az sayıda yer verilmiştir. 9. sınıf seviyesinde coğrafya dersi kapsamında bilişsel bilgilerin kazandırılması amaçlandığı için öğretmen merkezli değer eğitiminin hâkim olmasına neden olmaktadır. 9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan değer eğitimi yaklaşımları oransal dağılımı Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20

9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Oransal (%) Dağılımı

DEĞER YAKLAŞIMI	DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMI SAYISI	TOPLAM ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Değer Açıklama	5	292	1,71
Değer Analizi	4	292	1,36
Ahlaki Muhakeme	3	292	1,02
Eylem Öğrenme	4	292	1,36
Gözlem Yoluyla Öğrenme	4	292	1,36
Değer Telkini	17	292	5,82
TOPLAM	37	292	12,63

Kaynak: Soyatlar ve diğerleri, 2018

9. sınıf coğrafya ders kitabı içerisinde 292 etkinlik içerisinde, değer yaklaşımlarının oranı % 12,63 olarak belirlenmiştir. 9. sınıf ders kitabı içerisinde yer alan etkinliklerde, değer telkini yaklaşımına daha fazla yer verildiği (% 5,82) görülmüştür. Değer açıklama yaklaşımı %1,71, ahlaki muhakeme yaklaşımı % 1,02, değer analizi yaklaşımı %1,36, eylem öğrenme yaklaşımı %1,36 ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı %1,36 oranında yer almıştır. Değişen öğretim programıyla beraber hazırlanan 9. sınıf coğrafya ders kitabında değer eğitim yaklaşımları ile değer kazandırma oranlarının çok düşük olduğu görülmektedir.

9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinlikler öğrencilerin eleştirel düşünme ve sorunlara çözüm üretme becerilerini desteklemediği için ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımlarının düşük olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin sınıf ortamı dışında gerçekleştirilebilecekleri uygulamaların yer almaması eylem öğrenme ve gözlem yoluyla öğrenme değer eğitimi yaklaşımlarının değer kazandırma oranlarının düşük olmasına neden olmuştur. 9. sınıf coğrafya ders kitabı içerisinde değer eğitimi yaklaşım sayısının, ders kitabı içerisinde yer alan etkinlik sayısına göre çok düşük oranlarda olduğu belirlenmiştir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış, MEB yayınevi tarafından basılmış 10.sınıf coğrafya ders kitabında, değerlerin yer aldığı 261 adet etkinlik belirlenmiştir. Bu etkinliklerde değerlerin oransal dağılımı Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 10.Sınıf Ders Kitabına Değerlerin Oransal Dağılımı

DEĞER	ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Sorumluluk	117	44,82
Sevgi	10	3,83
Saygı	10	3,83
Dostluk	8	3,06
Vatanseverlik	11	4,21
Dürüstlük	1	0,38
Özdenetim	79	30,26
Sabır	6	2,3
Adalet	1	0,4
Yardıms severlik	18	7
TOPLAM	261	100

Kaynak: Türkez ve diğerleri, 2018

Ders kitabında sorumluluk değeri 117 defa, özdenetim değeri 79 defa ve yardıms severlik değeri 18 defa yer alarak, etkinliklerle en fazla kazandırılmak istenen değerler olmuştur. Sorumluluk ve özdenetim 10. sınıf ders kitabında en fazla kazandırılmak istenen değerler olmuştur. Sabır değeri 6 defa, adalet değeri 1 defa ve dürüstlük değeri 1 defa etkinliklerde yer almıştır. 9. sınıf coğrafya ders kitabında olduğu gibi 10. sınıf coğrafya ders kitabında da programa dâhil edilen adalet ve dürüstlük değerleri oranının çok düşük olduğu belirlenmiştir. Değerlerin ders kitaplarında oranlarına bakıldığında; sorumluluk değeri %44,82, özdenetim değeri %30,26, yardıms severlik değeri % 6,89 ile ders kitabında en yüksek

oranlara sahiptir. Sabır değeri %2,29, adalet değeri % 0,38 ve dürüstlük değeri % 0,38 ile ders kitabında yer alan etkinlikler içerisinde en düşük oranlara sahip değerler olarak görülmektedir. 10. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinliklerin öğrencilerin duyuşsal alanını değil bilişsel yeterliliklerini artırıcı yönde hazırlanması nedeniyle öğretim programında yer alan değerlerin ders kitabına yansımadağı sonucuna varılmaktadır. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hangi değer eğitimi yaklaşımlarıyla değer eğitimi yaptığı ve vurgulanan değerlere ilişkin durumu Tablo 22' de verilmiştir.

Tablo 22

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer

Ünite Adı	Etkinliğin Adı	Değer Yaklaşımı	Vurgulanan Değer
DOĞAL SİSTEMLER	Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Saygı
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Yardımlaşma
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Özdenetim, Sabır
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Bilgi Havuzu	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Yardımselik
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Özdenetim, Yardımselik, Dostluk, Saygı

Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk
Haber Köşesi	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Yardımlaşma
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Hazırlık Çalışması	Değer Açıklama	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Dikkat Edelim	Değer Telkini	Sorumluluk
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Bilgi Havuzu	-----	Sorumluluk
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Okuma Parçası	Değer Telkini	Sevgi
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Vatanseverlik, Özdenetim
Bilgi Havuzu	-----	Vatanseverlik
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	Ahlaki Muhakeme	Sevgi, Saygı
Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik
Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik
Hazırlık Soruları	Değer Analizi	Sorumluluk, Vatanseverlik, Saygı, Sevgi
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Yardımseverlik
Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Yardımseverlik
Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Sorumluluk

	Okuma Metni	Değer Telkini	Sorumluluk, Sevgi, Saygı
	Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
DOĞAL SİSTEMLER	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Metni	Değer Telkini	Sorumluluk
	Haber Köşesi	-----	Sorumluluk, Vatanseverlik
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Vatanseverlik, Sevgi, Saygı
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Sevgi, Saygı
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Sevgi, Saygı
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik, Sevgi
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
BEŞERİ SİSTEMLER	Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Parçası	-----	Sorumluluk, Dürüstlük
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Dostluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Adalet

	Okuma Metni	Değer Telkini	Sorumluluk, Yardımseverlik
	Uygulama	Değer Telkini	Sorumluluk, Yardımseverlik
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Sabır, Özdenetim
	Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Saygı, Dostluk, Yardımseverlik
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER	Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Parçası	Değer Telkini	Vatanseverlik, Sevgi, Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik, Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
ÇEVRE VE TOPLUM	Bilgi Havuzu	Değer Telkini	Sorumluluk, Yardımseverlik, Dostluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Dikkat Edelim	Değer Telkini	Sorumluluk, Sabır, Yardımseverlik
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk
	Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini	Sorumluluk, Yardımseverlik
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Özdenetim, Sabır, Yardımseverlik,

		Dostluk, Saygı
Ders Dışı Etkinlik	Değer Telkini	Sorumluluk, Sabır, Yardımsesverlik, Dostluk
Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Yardımsesverlik
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Yardımsesverlik
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Yardımsesverlik, Vatanseverlik, Sevgi
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Sabır, Yardımsesverlik
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Dostluk
Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk
Bilgi Havuzu	Değer Telkini	Sorumluluk

Kaynak: Türkez ve diğeri, 2018

10. sınıf ders kitabı 4 üniteden (öğrenme alanından) oluşmaktadır. Öğrenme alanlarını Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Küresel Ortam: Ülkeler ve Bölgeler, Çevre ve Toplum oluşturmaktadır. 10. sınıf ders kitabı içerisinde 261 etkinliğe yer verilmiştir. Değer eğitimi yaklaşımları bağlamında tablo 22 değerlendirildiğinde, 46 defa değer eğitimi yaklaşımlarına yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre; değer açıklama yaklaşımı 4 defa, değer telkini yaklaşımı 26 defa, ahlaki muhakeme yaklaşımı 3 defa, değer analizi yaklaşımı 1 defa, eylem öğrenme yaklaşımı 6 defa ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı 6 defa kullanılmıştır. 10. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinliklerin daha çok değer telkini yaklaşımına göre değer kazandırma eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Değer analizi yaklaşımı, ders kitabında yer alan etkinliklerde değer kazandırmada en az kullanılan yaklaşım olmuştur. Değer analizi yaklaşımının düşük olması öğrencilerin çevresel sorunlara karşı duyarlılık bilincinin oluşmamasına neden olmaktadır. Eylem öğrenme ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımlarının düşük olmasında arazi çalışması uygulamalarının ve öğrencilere

model oluşturacak etkinliklerin yer almaması etkili olmaktadır. 10. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan değer eğitimi yaklaşımlarının oransal dağılımı Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23

10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal (%) Dağılımı

DEĞER YAKLAŞIMI	DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMI SAYISI	TOPLAM ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE(%)
Değer Açıklama	4	261	1,53
Değer Analizi	1	261	0,38
Ahlaki Muhakeme	3	261	1,14
Eylem Değer	6	261	2,29
Gözlem Yoluyla Öğrenme	6	261	2,29
Değer Telkin	26	261	9,96
TOPLAM	46	261	17,59

Kaynak: Türkez ve diğerleri, 2018

10. sınıf coğrafya ders kitabında 261 etkinlik içerisinde, değer yaklaşımlarının oranı % 17,59 olarak belirlenmiştir. 10. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerde; değer açıklama yaklaşımı % 1,53, değer telkini yaklaşımı %9,96, eylem öğrenme yaklaşımı % 2,29, değer analizi yaklaşımı % 0,38, ahlaki muhakeme yaklaşımı % 1,14 ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı %2,29 oranlarında yer almıştır. 10. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerde değer kazandırmada değer telkini yaklaşımının oransal değerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Fakat 10. sınıf coğrafya ders kitabının değer eğitimi yaklaşımları ile değer kazandırma oranın çok düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitabında yer alan etkinliklerin değer kazandırma amacıyla değil, öğrencilerin akademik kazanımlarını artırmaya yönelik etkinlikler olduğu belirlenmiştir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış, MEB yayınevi tarafından basılmış 11. sınıf coğrafya ders kitabında, değerlerin yer aldığı 229 adet etkinlik belirlenmiştir. Bu değerlerin oransal dağılımı Tablo 24'te gösterilmektedir.

Tablo 24

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 11.Sınıf Ders Kitabında Değerlerin Oransal Dağılımı

DEĞER	ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Sorumluluk	91	39,73
Sevgi	13	5,67
Saygı	28	12,22
Dostluk	5	2,18
Vatanseverlik	32	14
Dürüstlük	0	0
Özdenetim	49	21,39
Sabır	5	2,2
Adalet	2	0,87
Yardıms severlik	4	1,74
TOPLAM	229	100

Kaynak: Türkez ve diğerleri, 2018

Ders kitabında yer alan etkinliklerde sorumluluk 91 defa, özdenetim 49 defa ve vatanseverlik 32 defa yer alarak, etkinliklerle en fazla kazandırılmak istenen değerler olmuştur. Yardıms severlik değeri 4 defa, adalet değeri 2 defa etkinliklerde yer alırken, dürüstlük değerine ise etkinliklerde yer almamıştır. Değerlerin ders kitaplarında oranlarına bakıldığında: sorumluluk değeri %39,73, özdenetim değeri %21,39, vatanseverlik değeri ise %14 ile ders kitabında en yüksek oranlara sahiptir. Yardıms severlik değeri %1,74, adalet değeri ise % 0,87 ile en düşük oranlara sahip değerler olarak görülmektedir. Değişen öğretim programıyla beraber programa yeni eklenen değerlerin 11. sınıf coğrafya ders kitabında da yer

verilen etkinlikler içerisinde düşük oranlarda yer aldığı belirlenmiştir. 11. sınıf ders kitabında sorumluluk ve özdenetim değerlerinin kazandırılması amaçlanan değerler içerisinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin akademik yeterliliklerini arttırma amacıyla yer alan etkinlikler aynı zamanda öğrencilerin sorumluluk alma duygularını destekleyici kazanımlar oluşturmaktadır. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hangi değer eğitimi yaklaşımlarıyla değer eğitimi yaptığı ve vurgulanan değerler Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo 25

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 11. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer

Ünite Adı	Etkinliğin Adı	Değer Yaklaşımı	Vurgulanan Değer
DOĞAL SİSTEMLER	Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı, Sevgi
	Ders Dışı Etkinlik	Gözlem Yoluyla Öğrenme	Sorumluluk, Sabır, Sevgi
	Bilgi Havuzu	-----	Sevgi
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı, Sevgi
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini	Sorumluluk
	Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı, Sevgi
	Bilgi Havuzu	-----	Sorumluluk
	Bilgi Havuzu	-----	Sorumluluk, Sevgi, Saygı, Vatanseverlik
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik, adalet, Dürüstlük
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Sabır, Dostluk, Yardımseverlik, Özdenetim
BEŞERİ SİSTEMLER	Hazırlık Soruları	Değer Analizi	Sorumluluk, Sevgi, Saygı

Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Ders Dışı Etkinlik	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Dostluk, Özdenetim, Saygı, Yardımseverlik
Hazırlık Soruları	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Sevgi, Vatanseverlik
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Hazırlık Soruları	Değer Açıklama	Sorumluluk, Özdenetim, Saygı
Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Vatanseverlik
Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik, Sevgi
Uygulama	-----	Sorumluluk, Vatanseverlik
Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Vatanseverlik

	Haber Köşesi	Değer Telkini		Vatanseverlik, Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	-----		Sorumluluk, Vatanseverlik, Özdenetim
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini		Sorumluluk, Vatanseverlik
	Haber Köşesi	Değer Telkini		Vatanseverlik, Sorumluluk
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini		Vatanseverlik, Sorumluluk
	Uygulama	-----		Vatanseverlik, Sorumluluk
	Uygulama	-----		Vatanseverlik, Sorumluluk
	Bilgi Havuzu	-----		Vatanseverlik, Sorumluluk
	Uygulama	-----		Vatanseverlik, Sorumluluk
	Uygulama	-----		Vatanseverlik, Sorumluluk
	Haber Köşesi	Değer Telkini		Vatanseverlik, Sorumluluk, Saygı
	Uygulama	-----		Sorumluluk, Özdenetim
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini		Sorumluluk, Vatanseverlik, Saygı
	Uygulama	-----		Sorumluluk, Vatanseverlik
	Haber Köşesi	Değer Telkini		Vatanseverlik, Sorumluluk, Sabır
KÜRESEL ORTAM: ÜLKELER VE BÖLGELER	Hazırlık Soruları	Gözlem	Yoluyla	Sorumluluk, Vatanseverlik
	Uygulama	Değer Telkini		Sorumluluk, Saygı, Özdenetim, Yardımsverlik
	Uygulama	Ahlaki Muhakeme		Saygı, Sorumluluk
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini		Saygı
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini		Saygı
	Uygulama	-----		Sorumluluk, Saygı, Özdenetim
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini		Saygı, Sorumluluk
	Uygulama	-----		Sorumluluk, Saygı, Özdenetim
	Uygulama	Değer Açıklama		Saygı, Sorumluluk, Sevgi, Vatanseverlik
	Hazırlık Soruları	-----		Saygı, Sorumluluk, Özdenetim, Vatanseverlik
	Uygulama	-----		Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----		Sorumluluk, Özdenetim, Saygı
	Uygulama	-----		Sorumluluk, Özdenetim

	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Adalet, Sorumluluk, Dostluk, Saygı, Sabır
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini	Dostluk, Yardımseverlik
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
ÇEVRE VE TOPLUM	Hazırlık Soruları	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Saygı, Sevgi, Vatanseverlik
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı
	Bilgi Havuzu	Değer Telkini	Saygı, Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik, Özdenetim
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik, Sevgi
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Dostluk, Özdenetim, Sabır
	Okuma Parçası	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı, Sevgi
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Saygı
	Haber Köşesi	Değer Telkini	Vatanseverlik, Sorumluluk, Saygı
	Uygulama	Değer Telkini	Vatanseverlik, Sorumluluk, Saygı, Özdenetim

Kaynak: Türkez ve diğerleri, 2018

11. sınıf coğrafya ders kitabı 4 ünitenden (öğrenme alanından) oluşmaktadır. Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler öğrenme alanlarını oluşturmaktadır. 11.sınıf sınıf ders kitabında 229 etkinlik içerisinde 47 defa değer eğitimi yaklaşımına yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre değer açıklama yaklaşımı 4 defa, değer telkini yaklaşımı 32 defa, ahlaki muhakeme yaklaşımı 2 defa, değer analizi yaklaşımı 1 defa, eylem öğrenme yaklaşımı 3 defa ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı 5 defa kullanılmıştır. 11. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinlikler daha çok değer telkini yaklaşımına göre değer kazandırma eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Değer analizi yaklaşımı, etkinliklerde değer kazandırmada en az kullanılan yaklaşım olmuştur. 11. sınıf coğrafya ders kitabında beşeri, çevre ve toplum konularının ağırlıkta olmasına rağmen değer eğitim yaklaşımına göre değer kazandırmaya yönelik etkinlik sayısının düşük olması coğrafya dersi kapsamında değer eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. 11. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan değer eğitimi yaklaşımlarının oransal dağılımı Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 26

11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Oransal (%) Dağılımı

DEĞER YAKLAŞIMI	DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMI SAYISI	TOPLAM ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Değer Açıklama	4	229	1,74
Değer Analizi	1	229	0,43
Ahlaki Muhakeme	2	229	0,87
Eylem Öğrenme	3	229	1,31
Gözlem Yoluyla Öğrenme	5	229	2,18
Değer Telkini	32	229	13,97
TOPLAM	47	229	20,52

Kaynak: Türkez ve diğerleri, 2018

11. sınıf coğrafya ders kitabı içerisinde 229 etkinlik içerisinde, değer yaklaşımlarının oranı % 20,52 olarak belirlenmiştir. 11. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerde; değer açıklama yaklaşımı % 1,74, değer telkini yaklaşımı %13,97, eylem öğrenme yaklaşımı %1,31, değer analizi yaklaşımı % 0,43, ahlaki muhakeme yaklaşımı % 0,87 ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı ise %2,18 oranlarında yer verildiği görülmektedir. Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal öğrenmelerinin arttığı 11. sınıf seviyesinde değer analizi ve ahlaki muhakeme yaklaşımlarına göre değer eğitiminin düşük seviyede olması değer eğitimi açısından bir eksiklik olarak görülmelidir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış, MEB yayınevi tarafından basılmış 12. sınıf coğrafya ders kitabında, değerlerin yer aldığı 162 adet etkinlik belirlenmiştir. Bu etkinliklerde değerlerin oransal dağılımı Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre 12.Sınıf Ders Kitabında Değerlerin Oransal Dağılımı

DEĞER	ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Sorumluluk	62	38,27
Sevgi	14	8,64
Saygı	23	14,19
Dostluk	11	6,79
Vatanseverlik	17	10,49
Dürüstlük	1	0,61
Özdenetim	29	17,9
Sabır	1	0,61
Adalet	0	0
Yardıms severlik	4	2,46
TOPLAM	162	100

Kaynak: Erdebil ve diğerleri, 2018

Ders kitabında sorumluluk değeri 62 defa, özdenetim değeri 29 defa ve saygı değeri ise 23 defa yer alarak, etkinliklerle en fazla kazandırılmak istenen değerler içerisinde yer almaktadır. Dürüstlük değeri 1 defa, sabır değeri 1 defa etkinliklerde yer verilmiştir. Adalet değeri etkinliklerde yer verilmemiştir. Değerlerin ders kitabına dağılımına bakıldığında; sorumluluk değerine % 38,27, özdenetim değeri %17,9, saygı değeri ise %14,19 oran ile en yüksek düzeyde yer verilmiştir. Dürüstlük değerine % 0,61, sabır değerine % 0,61 oranıyla en düşük düzeyde yer verildiği görülmektedir. Değişen öğretim programıyla beraber

değerlerin 12. sınıf coğrafya ders kitabına da yansımadağı görülmektedir. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin hangi değer eğitimi yaklaşımlarıyla değer eğitimi yaptığı ve vurgulanan değerlere ilişkin Tablo 28' de verilmiştir.

Tablo 28

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 12. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Hangi Değer Eğitimi Yaklaşımlarıyla Değer Eğitimi Yaptığı ve Vurgulanan Değer

Ünite Adı	Etkinliğin Adı	Değer Yaklaşımı	Vurgulanan Değer
DOĞAL SİSTEMLER	Konuya Hazırlık	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Vatanseverlik, Saygı
	Konuya Hazırlık	Değer Analizi	Sorumluluk, Vatanseverlik, Saygı, Dostluk
	Coğrafya Gazetesi	Değer Telkini	Sorumluluk
	Bilgi Notu	Değer Telkini	Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Bilgi Notu	Değer Telkini	Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Konuya Hazırlık	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Saygı, Sevgi
	Bilgi Notu	Değer Telkini	Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Telkini	Sorumluluk
	Ders Dışı Etkinlik	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Dostluk, Sabır
	Coğrafya Gazetesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı
	Uygulama	Değer Açıklama	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	Değer Analizi	Sorumluluk, Özdenetim, Vatanseverlik, Saygı
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Coğrafya Okuryazarlığı	Değer Telkini	Sorumluluk, Özdenetim, Vatanseverlik
BEŞERİ SİSTEMLER	Konuya Hazırlık	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Arazi Çalışması	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Özdenetim, Saygı

Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Coğrafya Gazetesi	Değer Telkini	Sorumluluk
Coğrafya Okuryazarlığı	Değer Telkini	Sorumluluk, Dostluk, Saygı, Sevgi, Yardımseverlik
Konuya Hazırlık	Eylem Öğrenme	Sorumluluk, Yardımseverlik, Saygı, Özdenetim
Uygulama	Değer Açıklama	Sorumluluk, Vatanseverlik
Konuya Hazırlık	-----	Sorumluluk, Dostluk, Özdenetim, Saygı
Uygulama	-----	Sorumluluk, Saygı, Sevgi, Vatanseverlik
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Vatanseverlik
Konuya Hazırlık	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	Değer Telkini	Sorumluluk, Özdenetim, Dostluk, Saygı
Coğrafya Gazetesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Vatanseverlik
Uygulama	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Dürüstlük
Coğrafya Gazetesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Dostluk, Sevgi
Uygulama	-----	Vatanseverlik, Sorumluluk, Dostluk, Sevgi
Konuya Hazırlık	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Dostluk, Saygı, Sevgi
Arazi Çalışması	Gözlem Yoluyla Öğrenme	Sorumluluk, Özdenetim, Sevgi
Uygulama	Değer Açıklama	Sorumluluk, Saygı, Sevgi, Vatanseverlik
Uygulama	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Saygı, Vatanseverlik
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
KÜRESEL ORTAM:	Konuya Hazırlık	----- Sorumluluk, Özdenetim

ÜLKELER VE BÖLGELER			
	Uygulama	Değer Açıklama	Sorumluluk, Özdenetim, Saygı, Sevgi
	Coğrafya Gazetesi	-----	Sorumluluk
	Coğrafya Gazetesi	-----	Sorumluluk
	Uygulama	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Vatanseverlik, Saygı
	Coğrafya Okuryazarlığı	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Vatanseverlik, Sevgi, Saygı, Dostluk, Yardımseverlik
	Konuya Hazırlık	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim, Saygı, Dostluk
	Coğrafya Gazetesi	-----	Sorumluluk
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	Ahlaki Muhakeme	Sorumluluk, Özdenetim
	Coğrafya Okuryazarlığı	Değer Analizi	Sorumluluk, Saygı, Dostluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik
ÇEVRE VE TOPLUM	Konuya Hazırlık	Değer Açıklama	Sorumluluk, Sevgi, Saygı
	Uygulama	Değer Analizi	Sorumluluk, Saygı, Sevgi
	Coğrafya Gazetesi	Değer Telkini	Sorumluluk, Saygı, Sevgi, Vatanseverlik
	Uygulama	Değer Analizi	Sorumluluk, Özdenetim, Vatanseverlik
	Ders Dışı Etkinlik	Değer Analizi	Sorumluluk, Vatanseverlik
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Özdenetim
	Uygulama	-----	Sorumluluk, Sevgi, Saygı

Kaynak: Erdebil ve diğerleri, 2018

12. sınıf ders kitabı 4 ünitenden (öğrenme alanından) oluşmaktadır. Bunlar; Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler'dir. 12.sınıf ders kitabında 162 etkinlik içerisinde 50 defa değer eğitimi yaklaşımına yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre; değer açıklama yaklaşımının 15 defa, değer telkini yaklaşımının 12 defa, ahlaki muhakeme yaklaşımının 11 defa, değer analizi yaklaşımının 6 defa, eylem öğrenme yaklaşımının 3 defa ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımının 3 defa kullanıldığı

tespit edilmiştir. 12. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan etkinlikler daha çok değer açıklama yaklaşımına göre değer kazandırmayı amaçlamıştır. Gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı ders kitabında yer alan etkinliklerde değer kazandırmada en az kullanılan yaklaşım olmuştur. Değişen öğretim programıyla hazırlanan 12. sınıf coğrafya ders kitabında değerler eğitimi adına değişimlerin büyük farklılıklar oluşturmadığı görülmektedir. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına eklenen yeni değerlerin etkinliklerde düşük oranlarda yer alması, öğretim programı ile yetiştirilmesi istenen öğrenci profilinin oluşmasını engelleyecektir. 12. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan değer eğitimi yaklaşımlarının oransal dağılımı Tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 29

12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Yer Alan Değer Eğitimi Yaklaşımları Oransal (%) Dağılımı

DEĞER YAKLAŞIMI	DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMI SAYISI	TOPLAM ETKİNLİK SAYISI	YÜZDE (%)
Değer Açıklama	15	162	9,25
Değer Analizi	6	162	3,7
Ahlaki Muhakeme	11	162	6,79
Eylem Öğrenme	3	162	1,85
Gözlem Yoluyla Öğrenme	3	162	1,85
Değer Telkini	12	162	7,4
TOPLAM	50	162	30,86

Kaynak: Erdebil ve diğerleri, 2018

12. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan 162 etkinliğin % 30,86'sında değer eğitimi yaklaşımlarına yer verilmiştir. 12. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerde; değer açıklama yaklaşımının %9,25, değer telkini yaklaşımının %7,4, eylem öğrenme yaklaşımının %1,85, değer analizi yaklaşımının % 3,7, ahlaki muhakeme yaklaşımının % 6,79 ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımının ise %1,85 oranında yer verilmiştir. 12. sınıf ders kitabında yer alan

etkinliklerde değer kazandırmada değer açıklama yaklaşımının oransal değerinin daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Sonuç olarak 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, değer eğitimi yaklaşımlarına göre durumlarına bakıldığında, 9. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin %12,63'ünde değer eğitimi yaklaşımlarına yer verilmiştir. 10. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin % 17,59'unda değer eğitimi yaklaşımlarına yer verilmiştir. 11. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin %20, 52' sinde değer eğitimi yaklaşımlarına yer verilmiştir. 12. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin % 30,86'sında değer eğitimi yaklaşımlarına yer verilmiştir. Ayrıca sonuç olarak 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi yaklaşımları açısından; 9. sınıf ders kitabında, etkinliklerin % 5,82'si değer telkini yaklaşımı, 10. sınıf ders kitabında % 9,96'sı değer telkini yaklaşımı, 11. sınıf ders kitabında % 13,97'si değer telkini yaklaşımı, 12. sınıf ders kitabında % 30,86'sı değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan değer eğitimi yaklaşımları olmuştur. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi yaklaşımının açısından en fazla kullanılan yaklaşımın, değer telkini yaklaşımı olduğu ortaya çıkmıştır. Değer telkini yaklaşımından sonra en fazla kullanılan yaklaşımın ise değer açıklama yaklaşımı olduğu sonucu elde edilmiştir. Ders kitaplarında en az kullanılan değer yaklaşımın ise değer analizi yaklaşımı olduğu sonucu elde edilmiştir.

Değişen öğretim programıyla beraber, 9. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısı artarken, değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranı azalmıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 9.sınıf ders kitabında, değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 9.sınıf ders kitabında değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımdır.

Değişen öğretim programıyla beraber 10. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısı artarken değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranı azalmıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 10.sınıf ders kitabında, değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 10.sınıf ders kitabında değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımdır.

Değişen öğretim programıyla beraber 11. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısında belirgin bir farklılık yaşanmamıştır. 11. sınıf ders kitabı içerisinde değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranında çok belirgin azalma yaşanmıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 11.nsınıf ders kitabında, değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 11. sınıf ders kitabında değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımdır.

Değişen öğretim programıyla beraber 12. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısında çok belirgin azalma olmuştur. 12. sınıf ders kitabı içerisinde değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranında çok belirgin azalma görülmüştür. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 12.sınıf ders kitabında, değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 12. sınıf ders kitabında değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımdır.

2017 Coğrafya Dersi Öğretimiyle Programıyla hazırlanan ders kitaplarında etkinliklerle kazandırılmak istenen değerler içerisinde en fazla sorumluluk ve öz denetim değerleri yer alırken, 2005 Coğrafya Dersi Öğretimi Programıyla hazırlanan ders kitaplarında ise sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin kazandırılmasının amaçlandığı sonuçları elde edilmiştir.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi Üzerine Öğretmen Görüşleri

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerler eğitimi açısından kapsamı, benzerlikleri ve farklılıklarını belirlemek amacıyla, farklı tarihlerde uygulanmak üzere iki adet yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu Şanlıurfa ili merkez ve diğer ilçelerinde çalışan 20 + 10 toplamda 30 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Her iki görüşme formunda da 9'ar soru kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunu uygulama esnasında katılımcıların cevapları not tutularak kayıt altına alınmıştır. Yapılan ilk görüşmeler OHAL dönemine denk gelmesi nedeniyle öğretmenler görüşme yapmaya çekimser davranmıştır. Öğretmenlerin sorulara daha rahat cevap vermesi amacıyla görüntü cihazı kullanılmamıştır. Görüşmeye katılan katılımcıların adları kullanılmamıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılının II. yarıyılında uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulandığı katılımcılar 'Ö' harfiyle, 2017-2018 eğitim öğretim yılı, II. yarıyılı uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulandığı katılımcılar ise 'C' ile gösterilmiş ve her öğretmen 1' den 20'ye kadar ve 1'den 10'a kadar numaralandırılmıştır (Ö1, Ö2, C1, C2).

a) Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Tablo 30

Değerler Eğitimi Açısından 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)
Kadın	7	35
Erkek	13	65
Toplam	20	100

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda kişisel bilgiler kısmında ilk soru olan cinsiyetiniz sorusuna verilen cevaplar tablo 30'da gösterilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan 20 öğretmeni 7'si kadın, 13' ü erkektir. Kadın katılımcı toplamın %35' ini oluştururken, erkek katılımcıların oranı % 65'tir.

Tablo 31

Değerler Eğitimi Açısından 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Mezuniyet Durumuna Göre Dağılımı

MEZUNİYET DURUMU	FREKANS	YÜZDE (%)
Eğitim Fakültesi	3	15
Fen Edebiyat Fakültesi	4	20
Lisansüstü (Tezli/ Tezsiz Y. Lisans)	13	65
TOPLAM	20	100

Öğretmenlerin mezun oldukları fakülteler incelendiğinde 3'ü Eğitim Fakültesi, 4'ü Fen Edebiyat Fakültesi ve 13'ü ise Lisansüstü eğitim mezunudur. Öğretmenlerin eğitim durumlarının oransal dağılımına bakıldığında ; %15'i Eğitim Fakültesi, %20'si Fen Edebiyat Fakültesi ve % 65'i lisansüstü mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 32

Değerler Eğitimi Açısından 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Çalıştığı Kuruma Göre Dağılımı

ÇALIŞTIĞI KURUM TÜRÜ	FREKANS	YÜZDE (%)
Anadolu Lisesi	8	40
Anadolu İmam Hatip Lisesi	3	15
Fen Lisesi	1	5
Mesleki ve Teknik Lise	2	10
Sağlık Meslek Lisesi	1	5
Çok Programlı Lise	3	15
Özel Lise	2	10
TOPLAM	20	100

Katılımcılardan 8'si Anadolu Lisesinde, 3'si Anadolu İmam Hatip Lisesi, 1'i Fen Lisesi, 2'si Mesleki ve Teknik Lise, 1'i Sağlık Meslek Lisesi, 3' ü Çok Programlı Lise, 2'si Özel Lisede görev almaktadır. Öğretmenlerin kurum türü oranlara bakıldığında; katılımcıların % 40'ı Anadolu Lisesinde, %15'i Anadolu İmam Hatip Lisesi, %5'i Fen Lisesi, %10'u Mesleki ve Teknik Lise, %5'i Sağlık Meslek Lisesi, %15'i Çok Programlı Lise, %10'u Özel Lisede (Anadolu Lisesi ve Sağlık Lisesi) çalıştığı belirlenmiştir. Tüm lise türlerinden öğretmenler çalışmaya dâhil edilmiştir. Farklı lise türlerinden öğretmenlerin görüşlerinin alınması araştırmaya zenginlik katmıştır.

Tablo 33

Değerler Eğitimi Açısından 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Durumuna Göre Dağılımı

ÇALIŞMA SÜRESİ	FREKANS	YÜZDE (%)
0-5 YIL	3	15
6-10	15	75
11-15	1	5
16 -20	1	5
21 yıl +	0	-
TOPLAM	20	100

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda kişisel bilgiler kısmının dördüncü sorusunda katılımcıların mesleki kıdem durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların 3'ü 0-5 yıl arasında, 15'i 6-15 yıl arasında, 1'i 11-15 yıl arasında, 1'i 16-20 yıl arasında mesleki kıdeme sahiptir. 21 yıl üstünde çalışan katılımcı bulunmamaktadır. Oransal dağılıma bakıldığında zaman %15'i 0-5 yıl, %75'i 6-10 yıl, %5'i 11-15 yıl, %5'i 16-20 yıl mesleki kıdeme sahiptir. Şanlıurfa ili öğretmen sirkülasyonunun çok fazla yaşandığı bir il olduğu için mesleki kıdemi fazla öğretmen sayısının az olması oranlara da yansımıştır.

İlk defa yapılandırılmış görüşme formu 2016-2017 eğitim öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında görev yapan 20 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı kullanılmaktaydı.

Öğretmen görüşlerinden elde edilen verilerin analizi aşağıda yer almaktadır:

1. “Değerler eğitimi sizin için ne ifade ediyor?” Sorusuna verilen cevapların analizi

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar benzer içerikler taşımaktadır. Öğrencilere temel değerlerin eğitimi olan; çevre duyarlılığı ve sevgisi, örf – adetler, gelenek- görenek ve toplum için önemli olan unsurların kazandırılması olarak ifade edilmiştir. Ö1 adlı öğretmen ‘Toplumsal değerlerin eğitimidir’ demektedir. Ö13 adlı öğretmen “Toplumun örf-adetleri, gelenek-görenekleri doğrultusunda okullarda öğrencilerin topluma hazırlanması adına okullarda yapılan çalışmalardır” olarak belirtmiştir.

Ö19 adlı öğretmen “Öğrenciler sadece coğrafya nedir? ya da 2+2 kaç eder, gibi akademik şeyleri bilmek için okula gelmezler. Okul, sadece bu bilgileri öğretmek için değil aynı zamanda topluma uyum sağlayan bireylerin yetişmesi için de önemlidir”. Ö17 adlı öğretmen de “Okul ortamı sadece öğrencileri bilgilerle donatmak değildir. Topluma yararlı bireyler kazandırmak değerler eğitimiyle gerçekleşmektedir. Çevresinde arkadaşına, öğretmenine, sokaktaki insanlara, anne-babasına vs. ne olursa olsun saygılı, anlayışlı, erdemli, bireyler yetiştirmek benim için çok önemli bir yere sahip ve öğrencilere olumlu örnek olabilmek için sözlerime, davranışlarıma fazlasıyla dikkat etmeye çalışıyorum. Öğrenciler için öğretmenler bir modeldir” olarak ifade etti. Ö4 adlı öğretmen de “Doğa sevgisi, insan sevgisi, hoşgörü, saygıyı ifade ediyor. Farklı renkleri kabul, farklı kültürlere saygıyı ifade eder. İnsanların birbirine tahammül etmesidir, ancak değerlerimiz bir bir yok olmaya başlamıştır” olarak ifade eder.

Coğrafya öğretmenleri değer eğitimini toplum için gerekli olduğunu ayrıca okulların öğrencilere sadece akademik bilgiler kazandıran öğretim ortamı olmadığını ve değer eğitiminin de yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

2. Coğrafya dersi kapsamında değer eğitimi kazandırmaya yönelik eğitim aldınız mı?

Kapsamı ve süresi nedir? Sorusuna verilen cevapların analizi

Değer eğitimini Ö3, Ö4, Ö11, Ö13, Ö14, Ö18, Ö20 adlı öğretmenler hiç almadığını, Ö1, Ö7, Ö9, Ö10, Ö12, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19 adlı öğretmenler ise lisans eğitiminde, Ö2 adlı öğretmenin tezsiz yüksek lisans eğitimi sırasında, değerler eğitimini aldıklarını fakat alınan eğitimin süresini tam olarak hatırlamamakta ve kapsamının yetersiz olduğunu ifade ettiler. Ö6, birkaç saat süren bir seminerde, Ö5 adlı öğretmen ise hizmet içi eğitim kursunda bir haftalık eğitim aldığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin % 60'ı aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu, hatta öğretmenlerin değerler kavramını sadece program derslerinde duyduklarını ve alınan eğitimlerin çok yetersiz olduklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin % 35'i ise hiçbir şekilde değerler eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen sadece % 5'i değer eğitimini hizmet içi eğitim kursunda aldığını ve yararlı bir eğitim olduğu yönünde cevaplandırmıştır.

3. Coğrafya dersinde değerlerin kazandırılmasında hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? Sorusuna verilen cevapların analizi

Coğrafya dersinde değerlerin kazandırılmasında Ö1, Ö3, Ö4, Ö6, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20 adlı öğretmenler anlatım yöntemini daha fazla tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Ö5, Ö7, Ö11 adlı öğretmenler ise örnek olay yöntemini, Ö15 adlı öğretmen tartışma yöntemini, Ö2 adlı öğretmen soru- cevap ve Ö8, Ö9, Ö10 adlı öğretmenler ise görsel öğrenme yöntemlerini kullanmaktadır.

(Ö12) adlı öğretmen “Anlatım yöntemini kullanıyorum, öğrencilere neleri yapmaları, neleri yapmamalarını açıklıyorum. Okul çevresinde yaşanan çevre kirliliği, öğrenci kavgaları

vb. gibi sorunları öğrencilerle tartışma yöntemini kullanarak değer eğitimi yapıyoruz ancak bu etkinliklere çok zaman ayırdığımızı söyleyemeyiz. Çünkü genellikle derslerimizde ÖSYM sınavlarına yönelik çalışmalar yapıyoruz. Ders saatimiz az ve ders dışında pek fazla bir şey yapmamıza imkân vermiyor”. (Ö18) adlı öğretmen ise “Daha çok anlatım yöntemini ve bazen öğrenciler yaşadıkları sorunları anlatıyor örnek veriyor bu örneklerden yola çıkarak olaylar üzerinde konuşuyoruz. Öğrenciler kendileri örnek verince konuyla daha fazla ilgileniyorlar derse katılımları daha fazla oluyor. Olabildiğince öğrencileri derse katmaya çalışıyoruz ancak ders saatlerimiz yetersiz kalıyor. Coğrafya dersi konularında üzerinde öğrencilerin konuşabileceği tartışabileceği ya da merak edip soru sorabileceği konulardan oluşuyor ancak yeterli ders saatimizin olmayışı programda yer alan konuları yetiştirme telaşımız değer eğitimi vs. bunları geri planda bırakıyor”.

Ö15 adlı öğretmen “Öğrencilerle tartışarak öğrencilerin sorgulayarak öğrenmesini sağlamaya çalışıyorum. Konular içerisinde yeri geldikçe değer eğitimi tartışma ve örnek olaylar aracılığıyla genişleterek sunuyorum” ifade etmiştir. Ö16 öğretmen “Anlatım yöntemi genellikle sohbet havasında öğrencilerle beraber konuşarak tartışarak paylaşarak geçiriyoruz. Güzel geçiyor derslerimiz ama bazen ders saatimizin yeterli gelmediği zamanlar oluyor. Ya da öğrenciler bazen sosyal konularda fazla tepki verebiliyor. Farklılıklara saygı konusunda sorunlar yaşayabiliyoruz” olarak belirtmiştir.

Elde edilen görüşler doğrultusunda Coğrafya öğretmenlerinin ilk tercihlerinde % 60’ı anlatım yöntemini, % 15’i örnek olay, %5’i tartışma ,%5’i soru- cevap ve %15’i ise gösteri yöntemlerini değer eğitiminde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafya öğretmenlerinin değer eğitiminde; değeri açıklama ve anlatımı yoluna gittikleri ve değer telkin yaklaşımını kullandıkları sonucu elde edilmektedir. Fakat örnek olay, soru- cevap, tartışma yöntemi de en fazla kullanılan yöntem ve teknikler içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle coğrafya öğretmenlerinin sadece bir yöntem ve tekniğe bağlı kalmadıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin değer eğitiminde değer telkini yaklaşımı dışında özellikle ahlaki muhakeme ve değer açıklama yaklaşımlarına da yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

4. Coğrafya programında yer alan değerler eğitimi ile etkinliklerin yeterlilik düzeyi ve niteliği hakkında neler düşünüyorsunuz? Sorusuna verilen cevapların analizi

Coğrafya öğretmenlerinden Ö1, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20 Coğrafya dersi öğretim programı ve değerler eğitimi konusunda bilgi sahibi olmadıkları yönünde soruyu cevaplandırmışlardır. Ö2, Ö8, Ö17 adlı öğretmenler programla ilgili açıklama yapmadan sadece coğrafya ders kitaplarının yetersizliğine değinmişlerdir. (Ö11) adlı öğretmen “Teorikte yeterli, pratikte yetersiz, coğrafya çevre ile değil, sınıfla iç içe asıl amaç çevreyle ilişkili olmaktır” demiştir. (Ö15) adlı öğretmen “Yeterli bulmuyorum, programda belli belirsiz değinilmiş değerler eğitimine, dikkat etmeyince fark edilmiyor bile” demektedir. (Ö7) adlı öğretmen “Yetersiz düzeyde, Urfa’nın kültür farklılığı dikkate alınmamış, Türkiye de farklı kültüre sahip insanlar var ama aynı program hazırlanıyor sadece bazı kültürel değerlere dikkat ediliyor” demektedir. (Ö4) adlı öğretmen ise “Etkinlikler öğrenciye değer kazandırmaktan çok ödev yükü oluşturmaktadır. Değer eğitimine yönelik birkaç etkinlik dışında ders kitabında değer eğitimine hiç uygun değil” olarak ifade etmiştir. (Ö18) adlı öğretmen “programda yer alan değerleri hatırlayamadım” olarak belirtmiştir.

Görüşüne başvurulmuş Coğrafya öğretmenlerinin %35’inin coğrafya öğretim programıyla ilgili hiçbir fikri bulunmamakta, öğretmenlerin % 15’i ise soruyu uygun şekilde cevaplandırmamıştır. Öğretmenlerin % 35’i ise kısa cevaplar kullanarak programı değerler eğitimi bakımından yetersiz bulduğunu, %15 i ise kısa cevaplar kullanarak programı değerler eğitimi bakımından yeterli gördükleri yönünde cevaplandırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre coğrafya öğretmenlerinin öğretim programına yeterince hâkim olmadıkları, bu nedenle coğrafya dersinde hangi değerlerin kazandırılması gerektiğine yönelik farkındalıklarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. Coğrafya ders kitaplarında hangi değerler daha fazla kazandırılmaya çalışılmıştır, neler söylemek istersiniz? En az hangi değerler kazandırılmaktadır? Sorusuna verilen cevapların analizi

Görüşüne başvurulmuş Ö1, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö18, Ö19 adlı öğretmenler çevresel sorunlar ve çevre duyarlılığı üzerinde durulduğunu ifade etmişlerdir. (Ö14) adlı öğretmen: “Çevre sorunları, doğal afetler, sosyal sorunlar, savaşlar ağırlıklı olmak üzere bu konularda değer eğitimi veriliyor. Değerlerin tamamını bilmediğim için tam olarak cevaplayamıyorum” demektedir.

Ö6, Ö11, Ö12, Ö16, Ö20 adlı coğrafya öğretmenleri değerler eğitimi bakımından, coğrafya ders kitaplarını yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. (Ö12) adlı öğretmeni “Coğrafya ders kitaplarını ders anlatımı olarakta değer eğitimi açısından da yeterli görmüyorum. Kitapta değer eğitimi adına birkaç etkinlik, örnek olay vs. var, onun dışında yeterli değil. Genellikle çevre bilinci ve duyarlılığı kazandırılmaya çalışılıp, sosyal sorunlara biraz değinilmiştir” söylemiştir. (Ö4) adlı öğretmen “Farklı kültürler, dinler, diller eksik bırakılmış. Türk- İslam sentezine çok fazla ağırlık verilmiş, farklı kültürlerle değer verilmemiştir” demektedir. (Ö2) adlı öğretmen “Doğal sistemlere yönelik değerler az da olsa ders kitabında yer edinmişken beşeri konularla ilgili değerler ders kitabında göze çarpmamaktadır” olarak belirtmiştir.

(Ö16) adlı öğretmen “Ders kitaplarımızı yeterli bulmuyorum, akademik anlamda da değer eğitimi anlamında da. Öğrenci seviyesine göre değil, ayrıca düzensiz bir kitap, neyin ne olduğu çok belli değil. Değer eğitimi adı altında çevre sorunlarına, savaşlara, ülkeler arası sorunlara yer verilmiş. Farklı toplumlara karşı, tarihi eserlere karşı, saygılı olmayı hatırlatacak örnek olaylara ve fotoğraflara yer verilmiştir” demektedir.

Ö17, Ö20 adlı coğrafya öğretmenleri ise ders kitabını değer eğitimi bakımından yetersiz gördüklerini söylemektedir. (Ö20) ise “Coğrafya ders kitabını yeterli görmediğim

için kullanmamaktayım. Çünkü ÖSYM ile MEB, ayrı çalışıyor olmalı, eksik bilgiler görüyoruz ve özellikle yıllar içinde değişim gösteren veriler ders kitaplarında güncellenmiyor” demektedir. (Ö17) adlı öğretmen ise “Coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi pek görmek mümkün değil, çok sayıda hazırlık çalışması, uygulamalar, okuma metni etkinlikleri kitapta yer alıyor olsa da, öğrenci okuduğunda değer edinebileceği ifadeler yer almıyor, daha güzel, öğrencinin dikkatini çekebilecek etkinliklerin yer alması gerekiyor” olarak belirtmiştir.

Coğrafya öğretmenlerinin %65’i coğrafya ders kitaplarında özellikle, çevresel sorunların ve çevre duyarlılığı üzerinde durulduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerinin %30’u coğrafya ders kitabını değer eğitiminde yeterli görmediklerini, birkaç değer dışında ders kitabının değer eğitimden uzak olduğu yönünde görüş elde edilmiştir. Öğretmenlerinin %10’u ise ders kitabında beşeri hayata yönelik değerlerin ihmal edildiğini ifade etmiştir.

6. Coğrafya ders kitaplarında yer alan değerler, Coğrafya dersi öğretim programında yer alan değerlerin hangilerini kapsamakta, hangilerine ise yer vermemektedir? Sorusuna verilen cevapların analizi

Ö1, Ö11, Ö1, Ö17, Ö18, Ö19 adlı öğretmenler ise coğrafya dersi öğretim programında hangi değerlerin olduğunu bilmediklerini yönünde bu soruyu cevaplandırmışlardır.

(Ö4) adlı öğretmen “Öğretim programında fikirler güzel ifade edilmiş, fakat kitaplara yansıtılmamış. Eğitim fakültelerinde öğretmenlere yönelik verilen eğitimlerde, farklı kültürlerle saygı, hoşgörü eğitimi eksik kalmış”. (Ö15) adlı öğretmen ise “Coğrafya ders kitapları öğretim programını kapsayıcı değil, program hiç dikkate alınmadan hazırlanmış gibi bir izlenim bırakıyor” söylemiştir.

(Ö5) adlı öğretmen “programda yer alan değerlerden özellikle çevre bilinci, küresel ısınmaya karşı duyarlılık ve vatan sevgisine yönelik etkinlikler var ve öğrenci bu etkinliklerde yer alan değerleri rahatlıkla kavrayabiliyor” demiştir. (Ö6) adlı öğretmen ise “Değerler

eğitiminde öğrenci kendi çevresinden örnekler göremiyor. Örneğin, depremi yaşamamış öğrenciye depremi ne kadar örneklerle anlatsakta yaşayanın duygularına asla ulaşamayacak onun gibi düşünemeyecektir”. (Ö14) adlı öğretmen “Çok fazla programda yer alan değerleri bilmediğim için hangilerine değinilmiş ya da az değinilmiş bilemiyorum. Ders kitabında daha fazla çevre bilinci, duyarlılık ve sorumluluk kazandırmaya yönelik bir eğilim görmekteyim” demektedir. (Ö1) adlı öğretmen “Öğretim programında hangi değerlere yer verilmiş bilemiyorum, ancak derslerimde değer eğitimi şekillendiren okulda, sınıfta, Türkiye’de ve dünyada yaşanan gelişmeler etkili olmaktadır. Değer eğitiminde sadece ders kitabına bağlı kalmıyorum” olarak belirtmiştir.

Coğrafya öğretmenlerinin % 35’i öğretim programında yer alan değerlerin neler olduğunu bilmediğini, % 5’i soruyu uygun şekilde cevaplandırmamıştır. Öğretmenlerin % 15’i ise ders kitaplarını değer eğitimi ve akademik anlamda yeterli görmedikleri için kullanmadıkları belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 10’u değer eğitimi coğrafya ders kitaplarına bağlı kalarak yapmadıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerin % 40’ı öğretim programında yer alan değerleri ders kitaplarında göremediklerini, ders kitaplarının çevre bilinci ve duyarlılığı oluşturma yönünde yoğunlaştığını, farklı değerlere ders kitabı içerisinde pek yer verilmediği şeklinde ifade etmişlerdir.

Coğrafya öğretmenlerinin, Coğrafya Dersi Öğretim Programına hâkim olmamaları ve değer eğitimi bilgilerinin yetersiz olması nedeniyle coğrafya öğretmenlerinin %40’ı araştırma sorusunu yanıtlamamıştır. Soruya cevap veren öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu “ders kitaplarında hangi değerlerin kazandırılmasına yer verilmemektedir” kısmına net cevaplar vermemişlerdir. Öğretmenlerin öğretim programında hangi değerlerin yer aldığını tam olarak bilmemeleri sorunun cevaplandırılmamasına neden olmuştur.

7. Coğrafya ders kitabında değer kazandırmaya yönelik etkinliklerin (tartışma, örnek olaylar, haber köşesi vb.) bu değerleri kazandırmada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusuna verilen cevapların analizi

Coğrafya öğretmenlerinden 11'i coğrafya ders kitabını değerler eğitimi açısından yeterli bulmadığını belirtmiştir. (Ö18) adlı öğretmen; “Hayır yeterli bulmuyorum öğrencilerin anlayabileceği düzeyde olmalı ifadeler, açık açık vermek istediği mesajı vermeli cümlelerin arkasına gizlenmiş olmamalı değerler. Öğrenciler çok fazla kitaplara zaman harcamıyor, baktıkları süre içerisinde bari birkaç bir şey anlayabilecekleri düzeyde olmalıdır” demektedir. (Ö6) adlı öğretmen ise “Yeterli değil öğrenci ne kadar işin içindeyse o kadar yararlı olur. Kitap değerler eğitimi için yeterli değil. Örnekler öğrencinin yakın çevresinden değil, öğrenciye bir görsel gösterdiğimizde çevresinin dışında hocam bu gerçek mi gibi cevapları sıklıkla alıyoruz”.

(Ö5) adlı öğretmen “Ezberci anlayıştan kurtulmamış konularla değil; örnek olaylar, etkinlikler, okuma metinleri yetersiz görünüyor. Deneysel Coğrafya kavramı üretilebilir” demektedir. (Ö16) adlı öğretmen “Yeterli olduğunu düşünmüyorum. Kitaplar özensiz hazırlanmış. Yıl 2016, kitapta 2009 verileri yer alıyor. Kitap sürekli güncellenmeli. Değer eğitimine daha uygun örnekler tartışma problemleri verilmelidir”. (Ö20) adlı öğretmen “Coğrafya dersi kapsamı çok geniş olan bir ders ve değer eğitiminde Coğrafya dersinin öneminin çok fazla olduğunu düşünüyorum. Fakat ders kitaplarımızda yer alan etkinlikler, uygulamalar daha çok öğrencinin akademik yönüne katkı sağlayacak çalışmalardır” demektedir.

Ö4, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11 adlı öğretmenler coğrafya ders kitabında değer kazandırmaya yönelik etkinlikleri yeterli bulmaktadır. (Ö7) adlı öğretmen “Yeterli görülmemekte ancak sınıf ortamı, öğrenci sayısının fazla olması değer eğitimini olumsuz etkiliyor” demektedir. (Ö11) adlı öğretmen ise “Öğrenci okulda uygun davranışlar kazanabiliyor fakat öğrencilerin ailesi

ve çevresi farklı değer yargıların oluşmasında etkili olmaktadır. Öğrenci okulda arkadaşına saygı duyarken, çevre ise saygının pasiflik olduğunu öğrenciye dayatılmaktadır. Öğrenci okulda kazandığı davranışlar ile ailesinden ve çevresinden sahip olduğu olumsuz değer yargılar arasında bocalayabiliyor” demektedir. (Ö10) adlı öğretmen “Yeterli buluyorum fakat bazı yerler sığ kalmaktadır” söylemiştir. (Ö13) adlı öğretmen ise ders kitabını genel anlamda değerlendirmekte “Coğrafya ders kitabını tam anlamıyla yeterli gördüğüm söylenemez. Konu akışı, konu anlatımı uyumsuz ve eksik yanlış bilgiler var” demektedir.

(Ö17) adlı öğretmen ise MEB kitaplarını kullanmadığını söylüyor ve şu şekilde cümlelerine devam ediyor “Sınava hazırlık kitabımız çok fazla örnek olay vs. içermiyor değer eğitimini biz öğretmenler yapıyoruz, genellikle bizim anlattıklarımız, ya da güncel olaylar, TV haberleri değer eğitimini yapmamızı sağlıyor. Ya da öğrenciler başından geçen olayları anlatıyor. Bazen bu konular üzerinde değer eğitimi yapıyoruz” demektedir.

Coğrafya öğretmenlerinin % 65’i coğrafya ders kitabında yer alan etkinliklerin, değer eğitiminde yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin % 30’u etkinlikleri değer eğitimine yönelik uygun olduğunu belirtirken, öğretmenlerin % 15’i ise coğrafya ders kitabını kullanmadıkları için görüş belirtmemişlerdir.

8. Coğrafya dersinde değerlerin kazandırılmasında ne gibi problemler yaşıyorsunuz?

Sorusuna verilen cevapların analizi

Görüşmenin yapıldığı öğretmenlerin tamamı coğrafya dersinde değer eğitiminde çeşitli nedenlerden dolayı sorun yaşadığı yönünde cevap vermişlerdir. Coğrafya öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu, değer eğitiminde problemlerin öğrenci ve öğrencinin ailesi, çevresi, ders kitapları, sınıfının fiziki şartları ve öğretmen kaynaklı olarak problemlerin yaşandığı görüşlerine sahiptir.

(Ö1) adlı öğretmen, öğrencinin; aile, çevre ve sosyal medyadan elde ettiği yaşantılarının çatışma oluşturduğu düşünmektedir ve açıklaması şu şekildedir “Öğrenciler

önce ailelerinden değer yargılar öğreniyor, daha sonra çevreyle diyalog haline girerek ailesinde kabul görmeyen değer yargılarını da benimseyebiliyor. Son zamanlarda popülerlik kazanan sosyal medya siteleri gençleri etkisi altına almaya başladı. Gençler; aile, çevre, sosyal medya değerleri arasında hangilerini uygulaması ve uygulamaması gerektiği konusunda çatışma yaşıyor olmalı, çünkü öğrencilerin bir günü diğer gününe pek uymuyor” şeklinde belirtmiştir. (Ö9) adlı öğretmen ise “Değişen toplum yapısıyla beraber, öğrencilerin davranışlarında da değişimleri gözlemlemek mümkün. Önceden öğrenci hatalı davranış yaptığında yüzü kızarır, başını eğer ve özür dilerdi öğretmeninden, şimdi ise öğretmene “ Ne olmuş ne yaptım ki” gibi cümleleri çok rahatlıkla söyleyebiliyorlar” demektedir.

(Ö5) adlı öğretmen “Genel olarak öğrenci temelde zayıf geldiği için değerler eğitimine tam zaman ayıramamakta değerler eğitimi bu nedenle zayıf kalıyor” demiştir. (Ö19) adlı öğretmen “Öğrencilere saygı, sevgi, toplumsal kurallar, davranışlar, hoşgörü gibi kavramları kazandırmaya çalışırken bir umursamazlık var. Hep olumsuz şeyler yaşıyorlar. Yaşadıkları her şeyden şikâyetçiler” demektedir.

Öğretmenlerden Ö7, Ö8 ise sınıfın fiziki şartlarına yönelik problemlerden söz etmişlerdir. (Ö7) adlı öğretmen “Sınıflar kalabalık. Gerçek ortam sağlanmıyor sınıflarda sonuçta. Aile faktörü önemli bir yere sahip”. (Ö8) adlı öğretmen “Sınıfta öğrenci sayısı fazla. Çevre faktörleri olumsuz etkiliyor. Öğrencilere anlatılanlar boş kalıyor” demiştir.

Ö14, Ö16, Ö17 adlı öğretmenler, değer kazandırmada kendilerinde de problemler görmektedir. (Ö16) adlı öğretmen “Açıkçası tam anlamıyla Coğrafya dersi içerisinde öncelikli hangi değerlerin kazandırılacağını bilmiyoruz. Öncelikle daha planlı hale getirilebilir” demektedir. (Ö17) adlı öğretmen ise “Bazen öğrenciler sıkılabiliyor. Nasihatmiş gibi geliyor. Bazıları konuşmayı, dinlemeyi seviyor tabi. Bazen bizden kaynaklı hatalarda olabiliyor. Sinirlerimiz bozulduğunda ağzımızdan yanlış cümleler çıkabiliyor

istemeden. Ayrıca Coğrafya öğretim programında bulunan değerleri tam anlamıyla bilmememizde önemli bir eksiklik” demiştir.

Ö12, Ö15 adlı öğretmenler, ders kitaplarından kaynaklı problemlerden söz etmektedirler. (Ö12) adlı öğretmen “Coğrafya ders kitabı yeterli değil en başta. Sadece öğretmenle bazı şeyler olamaz kitaplar desteklemeli. Aynı zamanda ders saatimiz yetersiz, değer eğitimi vs. zaman ayırmamız programı yetiştirmemizde sorun oluşturur. Sınava hazırlık çalışmaları da bu zaman sınırlandırmıştır” demektedir. (Ö15) adlı öğretmen “Ders kitapları değerler eğitimi destekleyici değil. Öğrenciler liseye kadar bazı değer yargılarıyla, tutumlarıyla gelmiş. Bunları bir anda değiştirmek çok kolay değil, bunlarda zorlanıyoruz. Ders saatimiz yetersiz konuları bile zor yetiştiriyoruz” söylemiştir.

Coğrafya öğretmenlerinin % 65’i değer eğitiminde yaşanan sorunların öğrenci, öğrenci ailesi, çevresi olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %15’i değer kazandırmada kendilerinde de problemler görmektedir. Öğretmenlerinin % 10’u okulun fiziki şartlarının değer eğitimi olumsuz etkilediğini belirtirken, öğretmenlerinin % 10’u ise ders kitaplarından ve ders saatinin yetersiz oluşunun değer eğitimi olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Coğrafya öğretmenlerinin görüşlerine bakıldığında elde edilen sonuca göre değer eğitimi olumsuz yönde etkileyen unsurların başında öğrencinin kendisi, ailesi ve çevresinden kaynaklı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca elde edilen görüşler doğrultusunda coğrafya öğretmenlerinin değer eğitime yönelik aldıkları eğitimin yetersiz olması, müfredat konularının fazla, ders saatinin yetersiz olması, ders kitaplarının ve okulun fiziki şartlarının değer eğitimi destekleyici olmaması nedeniyle öğretmenlerin değerler eğitimi ihmal etmelerinde önemli rol oynamaktadır.

9. Coğrafya ders kitapları ile coğrafya derslerinde değer eğitiminde başarıyı artırma adına neler yapılmalıdır? Sorusuna verilen cevapların analizi

Coğrafya öğretmenleri; ders kitaplarının değerler eğitimine yönelik yeterliliğinin artırılması, coğrafya öğretilmelerinin değerler eğitimi ile ilgili donanımlı hale getirilmesi gerektiği ve coğrafya dersinin yaparak yaşayarak öğrenmeyi destekleyici tarzda planlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ö1,Ö2, Ö10, Ö13, Ö14, Ö15, Ö20 adlı öğretmenler ders kitaplarının değer eğitimine uygun hale getirilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. (Ö2) adlı öğretmen “Kitap yetersiz ve karışık geliyor. Bilginin sistematik olması gerekir. Bilgi yetersiz. Görsel materyaller artırılmalı. Daha açıklayıcı, anlaşılabilir, betimsel bir ders kitabı hazırlanmalıdır” söylemiştir. (Ö1) adlı öğretmen “Ders kitapları değer eğitimine uygun şekilde yenilenmeli, Coğrafya öğretmenlerine hizmet içi eğitim verilmelidir. Coğrafya ders kitaplarına güncel bilgiler, örnekler eklenmelidir. Fotoğraflar daha uygun olmalıdır”. (Ö10) adlı öğretmen “Daha fazla örnek resim, görsel malzemeler konulmalıdır”. (Ö5) adlı öğretmen “Coğrafya dersinin içeriği sınıflar bazında değiştirilmeli. Öğrencinin sınava hazırlık gereksinimleri öne çıkıyor. Değerler eğitimi aktif hale getirilmeli. Müfredattaki değişikliklerle değerler eğitimine önem kazandırılmalıdır” demektedir.

Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11 adlı öğretmenler, öğrencilerin yaparak yaşayarak, uygulamalı bir değer eğitimi kazandırmanın daha kalıcı olduğunu ve öğrencilerin kendi değer yargılarını şekillendirmelerinde önemli olduğunu belirtmişlerdir. (Ö6) adlı öğretmen “Okul ortamında gençleri zaman zaman doğayla buluşturarak öğrencinin çevresiyle iç içe olmasını sağlamak. Örnek bir heyelanın olduğu, deprem alanı, sel alanı, vs. öğrencinin ilgisini yakın çevreye yoğunlaştırarak küçük arazi çalışmaları yapmak, değer eğitiminin etkililiğini artıracaktır” demiştir. (Ö20) adlı öğretmen “Uygulama, arazi gezisi, etkinlikler artırılmalıdır. Daha fazla görsel kullanılmalıdır” demiştir. (Ö9) adlı öğretmen ise, “Gereksiz uzatılmış konular var bu

konular içerisinde özellikle değerler eğitimine yer açılabilir, değerleri işaret eden haber köşesi, okuma metni ve etkinlikler daha fazla yer verilebilir. Ders kitaplarında değer eğitimi öğrencilerin ilgisini çekecek materyallerle hazırlanabilir” demiştir.

Ö12, Ö17, Ö18, Ö19 adlı öğretmenler, öğretmenlerin değer eğitimi konusunda eksikliklerin giderilmesi gerektiğinin ve bu yönde çalışmaların yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. (Ö18) adlı öğretmen “Önce coğrafya öğretmenlerine yönelik değer eğitimi verilmelidir. Ders kitapları değer eğitimi açısından öğretmenlerin yardımcı kaynakları olarak hazırlanmalıdır. Coğrafya dersi, değer eğitimini ortaöğretim kurumlarında öğrencilere kazandırmada çok önemli bir ders iken, müfredat konularının yoğun ders saatinin ise yetersiz olması değer eğitimine yeterince zaman ayırmamızı engellemektedir” söylemiştir. (Ö19) adlı öğretmen “Öncelikle coğrafya öğretmenlerine değerler eğitimiyle ilgili çalışmalar yapılmalı. Ders kitapları değer eğitimini destekleyici olmalıdır” demiştir.

(Ö17) adlı öğretmen “Okullarda yapılması istenen değerler eğitimi sadece öğretmenlerin çabasına bırakılmamalı, öğretmenlere değerler eğitiminde engel teşkil eden sorunların çözülmesi gerekmektedir. Coğrafya dersine verilen önemin artırılması gerekiyor. Öğrencilerimiz sayısal derslere önem verirken sözel dersleri pek umursamıyorlar ve çalışmalarımız sınırlı kalıyor” söylemiştir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi Üzerine Öğretmen Görüşleri

a) Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Tablo 34

Değerler Eğitimi Açısından 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

CİNSİYET	FREKANS	YÜZDE (%)
Kadın	3	30
Erkek	7	70
TOPLAM	10	100

Tablo 34'e göre araştırmaya katılan 10 katılımcıdan 3'ü kadın, 7' si erkektir. Kadın katılımcı toplamın %30'unu oluştururken, erkek katılımcıların oranı %70'tir.

Tablo 35

Değerler Eğitimi Açısından 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Mezuniyet Durumuna Göre Dağılımı

MEZUNİYET DURUMU	FREKANS	YÜZDE (%)
Eğitim Fakültesi	2	20
Fen Edebiyat Fakültesi	4	40
Lisansüstü (Tezli/ Tezsiz Y. Lisans)	4	40
TOPLAM	10	100

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda kişisel bilgiler kısmının ikinci sorusunda katılımcıların eğitim durumları ve mezun oldukları kurumların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Mezuniyet durumunda Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Lisansüstü (Tezli/ Tezsiz Y. Lisans) eğitim ve mezuniyet durumları belirlenmek istenmiştir. Katılımcılardan 4'ü Fen Edebiyat Fakültesi mezunu ve 6'sı ise tezli/tezsiz yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların

eğitim durumlarının oransal dağılımına bakıldığında; % 20'si Eğitim Fakóltesi, %40'ı Fen Edebiyat Fakóltesi ve % 40'ı lisansüstü mezunu oldukları görölmektedir.

Tablo 36

Değerler Eğitimi Açısından 2017 Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Çalıştığı Kuruma Göre Dağılımı

ÇALIŞTIĞI KURUM TÜRÜ	FREKANS	YÜZDE (%)
Anadolu Lisesi	4	40
Anadolu İmam Hatip Lisesi	2	20
Fen Lisesi	-	-
Mesleki ve Teknik Lise	1	10
Sağlık Meslek Lisesi	1	10
Çok Programlı Lise	1	10
Özel Lise	1	10
TOPLAM	10	100

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda kişisel bilgiler kısmının üçüncü sorusunda katılımcıların çalıştığı kurum türünün belirlenmesine yöneliktir. Toplamda 10 katılımcıdan 4'ü Anadolu Lisesi, 2'si Anadolu İmam Hatip Lisesi, 1'ü Mesleki ve Teknik Lise, 1'i Sağlık Meslek Lisesi, 1'i Çok Programlı Lise, 1'i Özel lisede (Anadolu) çalıştığı belirlenmiştir. Çalışanların kurum türü oranlara bakıldığında; katılımcıların % 40'ı Anadolu lisesinde, % 20'si Anadolu İmam Hatip Lisesi, %10'u Mesleki ve Teknik Lise, %10'u Sağlık Meslek Lisesi, %10'u Çok Programlı Lise, %10'i Özel Lisede çalıştığı belirlenmiştir.

Tablo 37

Değerler Eğitimi Açısından 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programını Değerlendiren Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Durumuna Göre Dağılımı

ÇALIŞMA SÜRESİ	FREKANS	YÜZDE (%)
0-5 YIL	3	30
6-10	5	50
11-15	2	20

16 -20	0	-
21 yıl +	0	-
TOPLAM	10	100

Toplam katılımcı içerisinde 3 kişi 0-5 yıl arasında, 5 kişi 6-10 yıl arasında, 2 kişi 11-15 yıl arası mesleki kıdeme sahiptir. 16-20 yıl arası ve 21 yıl üstünde çalışan katılımcı bulunmamaktadır. Oransal dağılıma bakıldığı zaman %30'u 0-5 yıl, %50'si 6-10 yıl, % 20'si 11-15 yıl arası mesleki kıdeme sahiptir. Şanlıurfa ili öğretmen sirkülasyonunun çok fazla yaşandığı bir il olduğu için mesleki kıdemi fazla öğretmen sayısı azdır.

İkinci tur yarı yapılandırılmış görüşme formu 2018-2019 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında uygulanmıştır. 2017 yılında Coğrafya Dersi Öğretim Programının yenilenmesiyle beraber coğrafya dersi kapsamında kazandırılması hedeflenen değerler değişmiştir. Yeni öğretim programına göre ders kitaplarında güncellemeler yapıldı. Bu çalışma kapsamında coğrafya öğretmenlerinin değer eğitiminde hangi yöntem ve teknikleri kullandıklarını belirlemek, değer kazandırmada değer eğitim yaklaşımlarını ortaya çıkarmak amacıyla iki defa yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

II. tur yarı yapılandırılmış görüşme formu, Şanlıurfa ili merkez ve diğer ilçelerinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında farklı okul türlerinde görev yapan 10 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Ayrıca görüşmenin yapıldığı öğretmenlerin 2016-2017 eğitim- öğretim yılında ve 2018-2019 eğitim- öğretim yılında ders vermiş olma şartı aranmıştır.

Elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır.

Öğretmen görüşlerinden elde edilen verilerin analizi aşağıda yer almaktadır:

1. Değerler eğitimi sizin için ne ifade ediyor? Sorusuna verilen cevapların analizi

Görüşüne başvuru alan öğretmenler değer eğitimini genel olarak; örf- adet, gelenek-görenek, toplumsal birliği sağlayan ortak duygular ve inanışlar olarak belirtmişlerdir. (C3) adlı öğretmen “Sevgi, saygı, yardımlaşmak gibi toplumsal düzeni sağlayan birlik-bütünlüğü

koruyan davranışların bütünüdür. Değerlerimiz toplumsal düzen mekanizmalarıdır. Ancak öğrencilerimiz popüler kültür etkisiyle olumsuz davranışlar sergilemektedir. Davranışın doğruluğu, yanlışlığı değil, ne kadar dikkat çektiği öncelikleri arasındadır. Bu nedenle okullarda öğrencilerin dönem dönem farklılaşan davranışlarını görmekteyiz” demiştir. (C4) adlı öğretmen “Toplumda ortak duyguların sonucunda oluşan örf-adetler, gelenek-göreneklerin gelecek nesillere aktarılması olarak ifade edebilirim. Şehirleşme oranının artmasıyla beraber değer yargılarımızda değişmeye başlamıştır” demiştir.

(C10) adlı öğretmen “Toplumun bir arada tutan, birlik beraberliği sağlayan, bütün unsurların okullarımız aracılığıyla öğrencilere verilen eğitimi ifade ediyor. Çok önemli bir eğitim gün geçtikçe okullarda sokaklarda illerde ülkede dünyada sorunlar artıyor. Bu sorunların temelinde bazı değerlerimizi unutmamız ya da kullanmıyor olmamızdan kaynaklanıyor. Kimse küçük bir sorunu görmemezlikten gelmiyor. Tepkilerimiz tartışarak kavga ederek karşı tarafı yaralayıcı ya da ölümlü sonuçlanacak boyutlara ulaşıyor. Toplum da saygı diye bir şey kalmadı. Bu yüzden insanlar bire bir temastan, konuşmaktan, görüşmekten kaçıyor. Sosyal medyada anlatıyoruz her şeyimizi, konuşma ihtiyacımızı paylaşımlarla yapıyoruz ve bu durum gittikçe artmakta, yeni nesil bu şekilde yetişiyor, iyice bireysel hale gelmeye başladık. Öğrencilerimizde bu durumu net bir şekilde görebiliyoruz” şeklinde ifade etmiştir.

(C8) adlı öğretmen “Değerlerimiz çok önemli, hatta toplumların kimlikleri gibidir. Türk toplumu denilince “misafirperverlik, hoşgörü” akla geliyor. İnsanlar evlerine tanımadıkları insanları bile misafir edebiliyorken, insanların birbirine güvensizliğinin artmasıyla beraber, misafirperverliğimiz bile artık kalmamaya başladı. Ayrıca ekonomik kaygıların da artmasıyla beraber önceliklerimiz değişmeye başlamıştır” demiştir. (C7) adlı öğretmen “İnsanların beraber yaşamasını kolaylaştıran, ortak duygular geliştiren kavramların bütününe değer deniliyor. Okullar değer eğitimi için önemli eğitim merkezleridir. Okul ortamı

öğrencilerin sosyalleşmesinde, değer yargılarını öğrenmesinde ve uygulamasında önemli bir kurumdur. Okullarda değerler eğitimini destekleyici, geliştirici etkinlikler yaparak değerlerini tanıyan, koruyan ve değerlerini taşıyan öğrenciler yetiştirmek en önemli amaçlarımız içerisinde yer almalıdır” diye ifade etmiştir. Coğrafya öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda, değerlerimizin yok olmaya başladığını ve toplumsal sorunların artmaya başladığını bu durumun gençler üzerinde etkisinin daha derin olduğu ortaya çıkmıştır. Okullarda değer eğitimi gerekliliğinin arttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

2. Değerler eğitimi kazandırmaya yönelik eğitim aldınız mı? Aldınız ise kapsam ve süresi nedir? Sorusuna verilen cevapların analizi

Değer eğitimini; C2, C4, C5, C8, C10 adlı öğretmenler Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı hizmet içi seminer çalışmasıyla, bir günlük eğitim aldıklarını ve ancak bir günlük eğitim olduğu için yüzeysel bir eğitim olduğunu ancak değerler eğitimine yönelik farkındalıklarının arttığını belirtmişlerdir. C1, C6 adlı öğretmenler ise Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı hizmet içi seminer çalışması ve 2018-2019 eğitim öğretim yılı başında okullarda yapılan seminer çalışmasında bulduklarını, seminer çalışmasının değer eğitimine yönelik çalışmasını daha yararlı gördüklerini belirtmişlerdir. (C9) adlı öğretmen ise “Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı hizmet içi seminer çalışması ve lisans eğitimi sırasında aldığını fakat kapsamının çok sınırlı ve kısa süreli olduğunu” belirtmiştir.

(C3) adlı öğretmen “Çalıştığımız kurum önem gösteriyor değer eğitimine. Kurumum kendi bünyesinde eğitim-öğretim yılı başında ve ara dönemlerde bu konuyla ilgili toplantılar yapılmakta. Toplam süre 4-5 gün arasında” olduğunu belirtmiştir. (C7) adlı öğretmen ise “Pedagolojik Formasyon Eğitiminde ve hizmet içi seminerlerinde aldım. Tam süreyi hatırlayamamakla birlikte 5-6 gün arasında gerçekleştirebileceğini anımsıyorum” söylemiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin % 50'si sadece Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı hizmet içi seminer çalışması ile değerler eğitimini aldıklarını özellikle, değerler eğitimine yönelik farkındalıklarının artması noktasında önemli bir çalışma olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 20'si ise okullarda yapılan seminer çalışmasında ve lisans eğitimlerinde aldıkları ve seminer çalışmasının değer eğitimine yarar sağladığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 10'u Pedagojik Formasyon Eğitiminde ve hizmet içi seminerlerinde, % 10'u çalıştığı kurum bünyesinde aldığını ve değerler eğitimine yönelik yararlı çalışmalar olduğunu söylemiştir. Öğretmenlerin % 10'u ise Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı hizmet içi seminer çalışması ve lisans eğitiminde aldığı dersler aracılığıyla değerler eğitimine yönelik eğitim aldıkları sonuçlarına ulaşmıştır. Sonuç olarak öğretmenlerin farklı eğitimlerle de olsa %100'nün eğitim aldığı ancak %80'i kapsamının yeterli olmadığını belirtmiştir. Sadece %20'nin alınan eğitimin amacına uygun olduğunu belirtmiştir. Alınan eğitim oranının yüksek olmasında ise Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı hizmet içi seminer çalışmasına katılımın zorunlu olması etkili olmuştur.

3. Coğrafya dersinde değerlerin kazandırılmasında hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? Sorusuna verilen cevapların analizi

Coğrafya öğretmenleri değer eğitiminde; anlatım yöntemi, sunuş yolu öğretim stratejisi, tartışma yöntemi, soru-cevap ve gösteri yöntem ve teknikleri kullandıklarını belirtmiştir.

(C2) adlı öğretmen "Genellikle sunuş yolunu kullanıyorum ve öğrenciler düşüncelerini daha fazla sürece dâhil edebilmek için, soru-cevap yöntemi ve öğrencilerden örnek olay anlatmalarını sağlayarak düşüncelerini geliştirmeye çalışıyorum" demiştir. (C3) adlı öğretmen ise "Anlatım yolu, örnek olay ve tartışma en fazla kullandığım yöntemler içerisinde yer alır. Ayrıca soru-cevap yöntemini de kullanıyorum. Tartışma ve örnek olay yöntemiyle değer eğitiminin amacına daha kolay ulaşmamızı sağlayan yöntemlerin başında geliyor. Tartışma

yöntemi ayrıca öğrencilerin farklı görüşlerini belirtmesi açısından önemli, bazen sorunlar yaşanıyor olsa da. Öğrencilere değer eğitimi içerisinde farklı görüşlere saygı değerini öğretme açısından en fazla kullandığım yöntemler içerisinde yer alıyor” demiştir.

(C1) adlı öğretmen “Vurgulamak istediğim değere yönelik kullandığım yöntemlerde değişiklik yapıyorum. Örneğin örf-adetlerle ilgili bir değeri öğrencilere önce anlatarak sonra sizin evlerinizde böyle şeyler yapılıyor mu? Şeklinde sorular yönelterek öğrencilerin katılımını sağlıyorum. Anlatım, örnek olay ve soru-cevap en fazla kullandığım yöntemler içerisinde yer alıyor” şeklinde ifade etmiştir.

(C7) adlı öğretmen de “Akıllı tahtada görsel materyaller kullanıyorum. Yaşanmış olaylarla ilgili resimler, fotoğraflar üzerinden öğrencilerin yorum yapmasını sağlayarak değer eğitimini öğrencilerin katılımıyla yapmaya çalışıyorum” diye ifade etmiştir. (C8) adlı öğretmen “Zamana ve konuya göre değişiyor değer eğitiminde kullandığım yöntemler. Ders saatlerinin son saatlere denk gelmesiyle de öğrencilerin yorulduğu ve artık ders dinlemekten sıkıldığı saatlerde de güncel olaylar, çevre kirliliği ve doğaya karşı duyarlılık gibi konularda bütün sınıfı sürece dâhil ederek tartışma yöntemini kullanmaktayım” olarak belirtmiştir.

Görüşmeden elde edilen sonuçlara göre coğrafya öğretmenlerinin % 70’i değer eğitiminde ilk başvurdukları yöntemin anlatım yöntemi olduğunu ayrıca tartışma, soru- cevap ve örnek olay gibi yöntem ve teknikleri kullandıkları, öğretmenlerin % 20’sinin ise tartışma yöntemini öncelikli olarak kullandıkları ve öğretmenlerin % 10’ u ise görsel işitsel öğretme tekniklerini kullandıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Coğrafya öğretmenlerinin değer kazandırmada daha çok değer telkin yaklaşımı içerisinde oldukları sonucu elde edilmiştir. Ancak coğrafya öğretmenleri değer eğitiminde kullandıkları yöntem ve tekniklerin çeşitliliği önemli görülmüştür. Bu nedenle öğretmenlerin değer eğitimini sadece değer telkin yöntemi ile yapmadıkları ayrıca değer kazandırmada ahlaki muhakeme ve değer açıklama yaklaşımlarını da kullandıkları görülmüştür.

4. Coğrafya Dersi Öğretim Programının 2017 yılında değişmesiyle beraber, değerler eğitimi program içerisinde istenilen ağırlığı kazanmış mıdır? Sorusuna verilen cevapların analizi

Görüşüne başvurulanan öğretmenlerden değerler eğitiminin, değişen öğretim programı ile önemin arttığını ayrıca 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında değerler eğitimine yer verilmediği görüşünü belirtmişlerdir.

(C6) adlı öğretmen “Değişen öğretim programı ile değer eğitiminin etkinliği artmıştır. Çünkü daha önceki yıllarda Coğrafya dersi içerisinde değerler eğitiminden söz edilmezken, yenilenen öğretim programı, önemle değerler eğitimi üzerinde durmaktadır. Almış olduğumuz hizmet içi seminerinde de ayrıca coğrafya dersi öğretim programında değerler eğitiminin önemine program içerisinde en fazla yer verilen değişiklik olduğu seminer sürecinde yinelenmiştir” ifade etmiştir. (C1) adlı öğretmen “Eski programda var mıydı bilemiyorum. Değişen programla beraber coğrafya dersi içerisinde değerler eğitiminin olduğunu görmüş oldum. Değerler eğitimi benim için önemli bir yere sahip ve coğrafya dersi öğretim programını daha geniş bir yere sahip olması iyi bir gelişme olmuştur” demektedir.

Ancak (C4) adlı öğretmen “değer eğitimi programda istenilen yeri bulduğunu düşünüyorum. Ancak sadece programda değer eğitimine yer vermek yeterli değil. Coğrafya dersi müfredatında yer alan konuların fazla, ders saatinin yetersiz olması değer eğitimine ayırdığım sürenin minimum olmasına neden olmaktadır” olarak açıklamıştır.

(C7) adlı öğretmen “Değerler eğitimine coğrafya dersi içerisinde geçmişte hiç değinilmediği kadar önem verilmiştir. Aynı zamanda değer eğitiminin de coğrafya dersinin gerekliliği belirginleşmiş oldu. Coğrafya dersi beşeri ve sosyal kaynak zenginliği çok fazladır. Ders kapsamında Türkiye’yi ve farklı ülkeleri tanıma fırsatları sunuyor. Öğrenciler sadece yaşadıkları mekândaki dil, din, örf-adet, gelenek-görenek dışında farklı ülkeleri tanıyarak zihin pencerelerini farklılıklara açmayı ve farklılıklara saygı duymayı öğreniyor. Okullarda en

büyük çatışmaların nedeni de öğrencilerimizin birbirine saygı duymamasından kaynaklanıyor” söylemiştir.

(C9) adlı öğretmen ise “Değişen öğretim programının değer eğitimini açığa çıkardığını düşünüyorum. Yeni öğretim programının öğrencileri sadece sınavlara hazırlama yaklaşımının dışında ortaöğretim kurumlarının değer kazandırmada önemli kurumlar olarak değerlendirilmeye başlanması önemli bir gelişme olmuştur. Gün geçtikçe öğrencilerimizin değerlerden uzaklaştığını görüyoruz. Bu açıdan coğrafya dersini değer eğitiminde çok önemli görüyorum ancak öğrencilerimiz sınav odaklı ya da aile zoruyla okullara geldikleri için istenilen hedeflere tam anlamıyla ulaşılabileceğimiz konusunda endişe duymaktayım” olarak belirtmiştir.

Görüşüne başvurulmuş öğretmenlerin % 20’si programın değişmesi, değer eğitiminin etkililiği artırmada yeterli olmayacağını, özellikle ders kitapları ve ders saatinin yetersiz oluşu değer eğitiminin yapılmasında özellikle engelleyici etmenler olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin % 80’i ise değişen öğretim programının, coğrafya dersinde değer eğitimi için çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

5. Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla beraber kazandırılması hedeflenen değerlerde değişimler olmuştur. Yeni eklenen değerlere ilişkin ne düşünüyorsunuz? Sorusuna verilen cevapların analizi

C6, C2, C8, C9, adlı öğretmenler programda yer alan değerlerin neler olduğunu bilmedikleri yönünde görüş belirtmişlerdir. C1, C3, C4, C5, C7, C10 adlı öğretmenler özellikle: adalet, dürüstlük, sevgi, saygı, vatanseverlik değerlerine önem verdiklerini belirtmişlerdir. (C3) adlı öğretmen “Temel değerlerimiz olan sevgi, saygı, yardımlaşmak ve dürüstlük değerlerini kazandırmak öncelik gösterdiğim değer içerisinde yer almaktadır” olarak ifade etmiştir. (C5) adlı öğretmen ise “Eski programda yer alan değerlerin neler olduğunu tam hatırlamıyorum. Ancak yeni programda yer alan dostluk, dürüstlük,

vatanseverlik, saygı, sevgi ve adalet en önemli değerler içerisinde yer aldığını düşünüyorum. Çevresini, ailesini, arkadaşlarını ve vatanını seven; saygı duyan, yaptığı eylemlerini adalet ve dürüstlük değerleri içerisinde şekillendiren gençlerin yetiştirilmesi, coğrafya dersi içerisinde kazandırmak biz öğretmenlerin öncelikli görevleri içerisinde yer almaktadır” demiştir.

C4) adlı öğretmen “Programda değişen değerleri yeterli buluyorum. En fazla öğrenciler arasında saygı değerinin kazandırılmasına önem veriyorum. Öğrencilerin sorunlarının konuşarak çözmesi, okullarda yaşanan şiddet olaylarının azalmasına katkı sağlayacaktır” demiştir. (C7) adlı öğretmen “Özellikle sevgi, saygı, vatanseverlik değerlerinin programda yer alıyor olması önemli görüyorum. Ayrıca adalet ve yardımseverlik değerleri de programda dikkat çeken değerler içerisinde yer almaktadır. Son zamanlarda şu sözleri sıklıkla kullandığımız oluyor öğrenciler gittikçe bozuluyor. Önceden öğrencinin gözünde öğretmenin bir değeri vardı. Okullarda öğrencilerine gerekli eğitim verebiliyorduk. Şimdi gittikçe öğrenci okul ortamında eğitimi reddediyor. Öğrenciler sosyal medya ve TV programları etkisiyle bazı değerleri hızlıca kaybediyor” söylemiştir.

(C1) adlı öğretmen ise “Coğrafya dersi kapsamı çok geniş olan bir derstir. Doğa ve insana dair, çok geniş konu ağına sahiptir. Bu bakımdan birkaç değerle sınırlandırmak istenilen bir sonuç değildir” olarak ifade etmiştir.

Görüşüne başvuru alan öğretmenlerin % 40’ı programda yer alan değerleri bilmediklerini belirterek soruyu yanıtsız bırakmışlardır. Öğretmenlerin % 50’si ise, 2005 öğretim programında yer alan değerleri tam olarak bilmedikleri için yeni eklenen değerler ile eski öğretim programında yer alan değerleri harmanlayarak soruyu yanıtlamışlardır. Öğretmenlerin % 10’u ise programda yer alan değerleri yeterli bulmadığı sonuçlarına ulaşmıştır.

6. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla beraber, coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerde hangi değerlerin kazandırılması amaçlanmıştır? Sorusuna verilen cevapların analizi

Görüşüne başvurulmuş C1, C2, C5, , C7, C8, C9, C10 adlı öğretmenler ders kitaplarının özellikle çevre bilinci ve duyarlılığı, küresel ısınma ve vatanseverlik kazandırmaya yönelik etkinliklerin dikkat çektiğini belirtmişlerdir. C4, C6 adlı öğretmenler ders kitaplarını yeterli görmedikleri için kullanmadıklarını, C3 adlı öğretmen ise kurumun belirlediği kitapları kullandıklarını belirtmiştir.

(C5) adlı öğretmen “Ders kitaplarını değer eğitiminde yeterli bulmuyorum. Hatta akademik anlamda da yeterli bulmuyorum. Ders kitabının daha özenle hazırlanması gerektiğini düşünüyorum. Değer eğitimine öğrencinin dikkatini ders kitabına toplayacak karikatürlerle anlatım ya da örnek olaylarla zenginleştirilebilir” olarak belirtmiştir.

(C1) adlı öğretmen “Çevre sorunlarına karşı duyarlılık göze çarpıyor kitaplarda. Ders kitapları değer eğitimiyle tam anlamıyla örtüşmüyor. Ders kitaplarında örnek olayların artırılması gerekiyor” söylemiştir. (C7) adlı öğretmen “Doğal afetlere karşı duyarlılık ve çevre bilinci oluşturma ve vatanseverlik yönünde değer eğitimi yapılmış. Özellikle 11. ve 12. sınıf ders konuları çevresel ve kültürel ağırlıkta olması öğrenciyle dersi karşılıklı diyalog halinde geçirmemizi sağlıyor. Fakat ders kitaplarını değer eğitiminde yeterli bulmuyorum. Etkinlikler bilgiyi bulma ders kitaplarına yazma şeklinde yapılmış. Değer eğitimi ile ilgili okuma metni ya da çalışmalar çok az ders kitaplarında” demiştir. (C10) adlı öğretmen “Çevreye yönelik çalışmalara vurgu yapılmış ayrıca vatanseverlikle ilgili etkinlikleri ders kitaplarında görmekteyiz. Ancak sevgi, saygı, ya da diğer değerleri kazandırmaya yönelik çalışmaları ders kitaplarında göremiyoruz” olarak ifade etmiştir.

(C2) adlı öğretmen “Ders kitaplarında değerler eğitimi daha çok çevre kirliliği, küresel ısınma sonucunda yaşanacak olumsuzluklara yönelik dikkat çekmeye çalışmaktadır.

Ayrıca arazi çalışması uygulamalarıyla değer eğitimi pekiştirilmeye çalışılmış ancak arazi çalışması gibi uygulamaların yapılmasında gerekli izinlerin (MEB ve veli) zaman alıcı olması ve giderlerin karşılanmasında yaşanan zorluklar, arazi çalışmalarının uygulanabilirliğini engelleyen nedenlerdir” olarak belirtmiştir.

Coğrafya öğretmenlerinin % 60'ı ders kitaplarında yer alan etkinliklerde özellikle çevre bilinci ve duyarlılığı, küresel ısınma ve vatanseverlik değerlerine yer verildiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %30'u coğrafya ders kitaplarını kullanmadıklarını belirterek soruyu yanıtlamamışlardır. Öğretmenlerin % 10'u ise kurumun belirlediği ders kitabını kullandıklarını belirtmişlerdir.

7. 2005 Coğrafya dersi öğretim programıyla hazırlanan coğrafya ders kitapları ile 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitapları, değer eğitiminin kazandırılmasında hangi yönlerden farklılaşmaktadır? Sorusuna verilen cevapların analizi

C3, C4, C6 adlı öğretmenler coğrafya ders kitaplarını kullanmadıkları için soruyu cevaplandırmamışlardır. C1, C2, C5, C7,C8, C9 adlı öğretmenler, 2005 Coğrafya dersi öğretim programıyla hazırlanan coğrafya ders kitapları ile 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarını değer eğitiminin kazandırılmasında pek bir farklılığın görülmediği yönünde cevaplandırmışlardır. (C10) adlı öğretmen ise “2005 Öğretim Programıyla hazırlanan ders kitaplarında daha çok akademik olarak hazırlanmışken, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla beraber ders kitaplarında daha fazla etkinlik yer almaya başlamıştır. Daha fazla çevresel etkinlik ve güncel bilgilerle öğrencilerin hayata katılımları arttırılmaya çalışılmıştır” demiştir.

(C7) adlı öğretmen “Farklılaştığını düşünmüyorum. Ders kitaplarımız ne yazık ki değer eğitimine hizmet etmiyor. Ders kitabında doğal afet görseli veriyor, fakat öğrenci resme baktığında ne olduğunu anlayamıyor bile. Etkinliklerde yer alan resimler, çok silik ve anlaşılmaz bu nedenle esas verilmek istenen mesajlar öğrenciye ulaşmıyor” demiştir.

C8) adlı öğretmen “Çevre duyarlılığı, küresel ısınma, geri dönüşüm, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik etkinliklerin yenilenen ders kitaplarında daha fazla yer aldığını görüyorum. Ama sadece değer eğitimi çevreye yönelik gibi görüyorum. Beşeri konularda pek fazla dikkat çekici örnek göremiyorum ders kitaplarında. Hâlbuki Coğrafya dersinde farklı ülkelere ve milletlere yönelik etkinlikler ve uygulamalara daha fazla yer verilebilir” belirtmiştir. (C1) adlı öğretmen “Çok bir farklılık göremiyorum ders kitaplarında değer eğitimi açısından. Yeni öğretim programıyla hazırlanan ders kitaplarında güncel olaylara yönelik etkinliklerin daha fazla yer aldığını söyleyebilirim” demiştir.

(C10) adlı öğretmen ise “2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlanan ders kitaplarında daha çok akademik olarak hazırlanmışken, 2017 öğretim programıyla beraber ders kitaplarında daha fazla etkinlik yer almaya başlamıştır. Daha fazla çevresel etkinlik ve güncel bilgilerle öğrencilerin hayata katılımları artırılmaya çalışılmıştır” demektedir.

Coğrafya öğretmenlerinin % 30’u ders kitabını kullanmadıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin % 60’ı ise değer eğitiminde, 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla hazırlanan Coğrafya ders kitapları ile 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan Coğrafya ders kitaplarının farklılaşmadığını, öğretmenlerin %10’u ise değişen öğretim programında yer alan etkinliklerin güncel ve değer eğitimine daha uyumlu olduğu, sonuçlarına ulaşılmıştır.

8. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programının, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla güncellenmesiyle beraber coğrafya dersi değerler eğitiminde hangi yönlerden değişimler ve getirileri olmuştur? Sorusuna verilen cevapların analizi

Görüşüne başvurulmuş C1, C2, C3, C5, C6 adlı öğretmenler değişen öğretim programıyla beraber, coğrafya dersinin değer eğitiminde önemini arttırdığını belirtmiştir. C4, C7, C8 adlı öğretmenler ise değişen öğretim programının, coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik farkındalıklarını artırması bakımından önemli görüyorken, C9, C10 adlı

öğretmenler ise öğretim programının değişmesinin, değer eğitiminde tek başına yeterli olmayacağı yönünde cevaplandırmışlardır. (C5) adlı öğretmen “Coğrafya dersinin değer eğitiminde önemli bir ders olduğunu, güncellenen öğretim programı ile pekiştirilmiştir. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ayrıca Coğrafya öğretmenlerine değer eğitiminde daha fazla sorumluluk vermekte olduğunu görmekteyiz” demiştir.

(C7) adlı öğretmen “En başta getirisi, coğrafya dersi içerisinde değer eğitimini daha fazla kullanmaya başladım. Daha önce çevre duyarlılığı, doğal afet konularında değer eğitimi ağırlık kazanıyorken, değişen programla beraber almış olduğumuz hizmet içi seminerle değer eğitimine daha fazla ağırlık vermeye başladım. Bu anlamda hizmet içi seminerler değişimlere ve gelişmelere ayak uydurmamızı sağlıyor” ifade etmiştir. (C8) adlı öğretmen “Değer eğitimine yönelik duyarlılığımı arttırmış olmasıdır. Değer yargılarımız unutuluyor diye serzenişte bulunuyorken zannediyorum okullarda önceliğimizin değişmesi, öğrencileri hem okul sınavlarına hazırlamak hem de ÖSYM tarafından hazırlanan sınavlarda sadece akademik yönde ağırlık göstermemiz çok fazla etkiliyor diye düşünüyorum” demiştir.

(C9) adlı öğretmen “Değer eğitiminin yeni öğretim programında yer alması tek başına yeterli olduğunu düşünmüyorum. Öğretmenlerin mesleki motivasyonlarının düşüklüğü, öğretmenlik mesleğinin eski değerine sahip olmaması en önemli sorunlarımız içerisinde yer aldığını düşünmekteyim” ifade etmiştir. (C10) adlı öğretmen “Güncellenen öğretim programının değerler eğitimine yer vermiş olması değer eğitim sorunlarını çözmede yeterli değil. Programın güncellenmesine rağmen ders kitaplarında çevre duyarlılığı ve vatanseverlik değerlerini kazandırma etkinlikleri bulunuyorken, diğer değerlere yönelik etkinlikler ders kitabı içerisinde yer almıyor” demektedir.

Coğrafya öğretmenlerinin %50’si değişen öğretim programı ile coğrafya dersinin değer eğitimindeki yerini ve önemini arttırdığını, ancak programın sadece değişmesinin coğrafya dersinde öğrencilere değer eğitiminin tam anlamıyla ulaşamayacağını,

öğretmenlerin % 30'u ise değişen öğretim programı ile Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı hizmet içi seminler, coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik farkındalıklarının artmasının, değer eğitimi için önemli olduğunu belirtirken, öğretmenlerin % 20'si ise öğretim programının değişmesinin, değer eğitiminde tek başına yeterli olmadığı sonuçları elde edilmiştir.

Değişen öğretim programı ile beraber Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı hizmet içi seminler ile öğretmenlerin coğrafya dersinde değer eğitimi farkındalığının oluşması açısından önemli görülmektedir. Coğrafya öğretmenleri bilgileri dâhindeki değerlerin eğitimini yaparken, yapılan seminerler aracılığı ile Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin eğitiminin yapılmasının gerekliliği belirtilmiştir.

9. Değişen Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerler eğitiminde yeterli buluyor musunuz? Sorusuna verilen cevapların analizi

Görüşlerine başvuru alan C1, C3, C7 adlı öğretmenler, değişen Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerler eğitiminde yeterli bulduklarını ancak öğrenciden kaynaklanan sorunların değer eğitimini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. C2, C4, adlı öğretmenler ise Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerler eğitiminde yeterli bulduklarını ancak ders kitaplarından kaynaklanan sorunların değer eğitimini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. C5, C9, C10 adlı öğretmenler ise değişen Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerler eğitiminde tek başına yeterli görmediklerini söylemişlerdir.

(C6) adlı öğretmen “Evet yeterli buluyorum. Hatta değişen öğretim programıyla beraber değer eğitimine ayrıca önem vermekteyim. Çevre sorunlarının arttığı günümüzde sorunların eğitimle kalıcı çözümler elde edeceğimizi düşünüyorum” söylemiştir.

(C2) adlı öğretmen “Değişen Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerler eğitiminde yeterli buluyorum ancak ders kitapları değerler eğitimini destekleyici metinler ya da görseller ihtiva etmiyor. Değişen öğretim programı ayrıca değerler eğitimi yapmamıza dikkat çekme

açısından önemlidir” demiştir. (C1) adlı öğretmen “Değişen Coğrafya Dersi Öğretim Programını yeterli buluyorum ancak değer eğitiminin amacına ulaşmasında sadece öğretim programının değişmesi değil, gençlerin değerleri yaşayabileceği ortamın hızla yok olması önemli sorunların başlangıcını getirmektedir. Öğrencinin arkadaşlarına yardım etmesi arkadaşları arasında takdir edilen değil yerilen bir davranış olarak nitelendirilmesi gibi” söylemiştir. (C8) adlı öğretmen “Birçok açıdan yeterli buluyorum. Ancak öğrenci sayılarının sınıflarda yüksek olması bazı planlarımızı hayata geçirmeden düşüncede bırakabiliyor. Öğrencilerin ergenlik döneminde olması ve kalabalık sınıf ortamlarında öğrenci davranışlarını kontrol altında tutabilmek istenilen değer eğitimi zorlaştıran en önemli nedenler olarak karşımıza çıkabiliyor” demiştir.

(C10) adlı öğretmen “Hayır yeterli bulmuyorum çünkü öğretim programında yer alan değerlerin çok az bir kısmına yer verilmektedir” (C9) adlı öğretmen ise “ Değer eğitiminin yeni öğretim programında yer alması tek başına yeterli olduğunu düşünmüyorum. Öğretmenlerin mesleki motivasyonlarının düşüklüğü, öğretmenlik mesleğinin eski değerine sahip olmaması en önemli sorunlarımız içerisinde yer aldığını düşünmekteyim” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenlerin % 30’u değişen Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerler eğitiminde yeterli buluyor ancak ders kitaplarının değer eğitimi destekleyici olmamasının değer eğitimi olumsuz yönde etkilediğini, öğretmenlerin % 30’u ise değişen Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerler eğitiminde yeterli buluyor. Ancak öğrencilerden kaynaklanan sorunların değer eğitimi olumsuz etkilediği, öğretmenlerin %30’u ise öğretim programının değişmesini tek başına değer eğitiminde yeterli olmayacağını sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin %10’u ise coğrafya öğretmenlerinden kaynaklanan nedenlerin de değer eğitiminin gerçekleşmesini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tartışma

Bu çalışmanın amacı coğrafya ders kitaplarının değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi ve coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin ortaya konulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikleri değer eğitimi yaklaşımı açısından durumunu belirlemek için doküman analizi yapılmıştır. Ayrıca amaç doğrultusunda öğretmen görüşlerinin alınması için ortaöğretim kurumlarında görev yapan coğrafya öğretmenlere yönelik iki ayrı öğretim yılında uygulanmak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla görüşleri alınmıştır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikleri değer eğitimi yaklaşımları açısından durumunu belirlemek için yapılan doküman analizi sonucunda, 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerde sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin kazandırılmasının ön plana çıkmaktadır.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerle ise sorumluluk ve özdenetim değerlerinin kazandırılması amaçlandığı sonucu elde edilmiştir. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin daha çok değer açıklama yaklaşımına göre hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin daha çok değer telkini yaklaşımına göre hazırlandığı tespit edilmiştir.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin %50'sinde değer eğitimi yaklaşımlarına yer verildiği ancak 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin %20'sinde değer eğitimi yaklaşımına yer verildiği belirlenmiştir. 2005 Coğrafya Dersi

Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikler öğrencilerin değer açıklama yaklaşımı ile kendi değerlerini oluşturmalarını sağlarken, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikler, değer telkini yaklaşımı ile değerleri öğrencilere doğrudan kazandırma yönüyle farklılaşmaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşme sonuçlarına bakıldığında coğrafya öğretmenlerinin değerlerle ilgili aldıkları eğitimin yetersiz olması nedeniyle bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu sonucu elde edilmiştir. Öğretmenlerin değer eğitiminde daha çok anlatım yöntemini kullanarak değer telkini yani değer aşılama yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Coğrafya öğretmenlerinin ve değişen öğretim programının değer eğitiminde aynı değer eğitimi yaklaşımı sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafya öğretmenleri değişen öğretim programını değerler eğitimi açısından önemli görmektedir. Fakat ders kitaplarını değer ve değerler eğitimi açısından yetersiz olduğu görüşüne sahiptirler. Coğrafya ders kitaplarında yer alan haber köşesi, okuma metni, düşünelim-tartışalım gibi etkinliklerin değer eğitimine yönelik ifadelerinin çok kapalı bulunmuştur. Coğrafya dersinin değerler eğitiminde çok önemli bir ders olduğunu ancak öğrenci, ailesi ve çevresi, ders kitaplarından, ders saatinin yetersiz ve müfredatın yoğun olması, öğrencilerin ÖSYM sınavlarında soru dağılımına göre coğrafya dersine yönelik tutumlarının düşük olması nedenleri ile coğrafya dersinde değerler eğitiminin istenilen düzeyde olmasını engellemektedir.

Aşağıda kitap incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen bulgular, literatürde karşılaşılan bazı araştırma sonuçlarıyla tartışılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın konusu doğrultusunda karşılaştırma yapılan çalışmalar; Coğrafya Dersi Öğretim Programında değerler, coğrafya öğretmenlerinin değer eğitiminin mevcut durumu ile ilgili görüş ve düşünceleri, coğrafya öğretmen adaylarının değerler eğitimine yönelik görüşleri, sosyal bilgiler ders kitaplarının değer yaklaşımları açısından incelenmesi, sosyal bilgiler dersi

uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer yaklaşımı ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşım çalışmalarıdır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, değer eğitimi yaklaşımlarına göre durumlarına bakıldığında 9. sınıf ders kitabında değer eğitimi yaklaşımlarının, 161 etkinlik içerisinde 49 (%30) oranında olduğu, 10. sınıf ders kitabında değer yaklaşımlarının, 193 etkinlik içerisinde hemen hemen yarıya yakın (% 44,04) olduğu, 11. sınıf ders kitabında değer yaklaşımlarının, 234 etkinlik içerisinde yarısından fazla 140 (%59,82) olduğu, 12. sınıf ders kitabında değer yaklaşımlarının, 234 etkinlik içerisinde yarı yarıya yakın (116) (% 49,57) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer sonuçlara Yiğittir ve Kaymakçı'nın (2012) Sosyal Bilgiler Dersi (4-7.sınıflar) Öğretim Programı uygulama kılavuzlarındaki etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımlarına göre incelenmesi adlı çalışmada elde ettikleri bulgulara paralellik göstermektedir. Yiğittir ve Kaymakçı'nın (2012) kılavuz kitaplarda yer alan 244 etkinlikten 98'inde (%40.2) değer eğitimi yaklaşımlarına yer verildiğini, değer eğitimi yaklaşımları, etkinliklerin toplam sayısına göre dağılımda sırasıyla 7. sınıfta 36 (%55.4), 6. sınıfta 31 (%51.7), 4. sınıfta 17 (%26.6) ve 5. sınıfta ise 14 (%25.5) kez kullanıldığı sonucunu elde etmişlerdir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, değer eğitimi yaklaşımlarına göre durumlarına bakıldığında, 9. sınıf ders kitabında değer eğitimi yaklaşımlarının, 292 etkinlikler içerisinde 37 defa (%12,63) olduğu, 10. sınıf ders kitabında değer eğitimi yaklaşımlarının, 261 etkinlikler içerisinde 46 defa (% 17,59) olduğu belirlenmiştir. 11. sınıf ders kitabında değer yaklaşımlarının, 229 etkinlik içerisinde 47 defa (%20, 52) olduğu, 12. sınıf ders kitabında ise değer eğitimi yaklaşımlarının, 162 etkinlikler içerisinde 50 defa (% 30,86) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer

alan etkinliklerin, değer eğitimi yaklaşımlarına göre durumlarına bakıldığında, değişen ğretim programı ile etkinlikler içerisinde yer alan değer eğitimi yaklaşımlarında önemli düzeyde azalışların olduğu gözlenmiştir. 2017 Coğrafya Dersi ğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin değer kazandırmada, değer eğitim yaklaşımlarından uzaklaştığı sonucu elde edilmiştir.

2005 Coğrafya Dersi ğretim Programı ile hazırlanmış her sınıf seviyesindeki coğrafya ders kitaplarının değer eğitimi yaklaşımları açısından elde edilen sonuçlar şunlardır: 9. sınıf ders kitabı içerinde 24 etkinlikte (% 14,9)' değer açıklama yaklaşımı, 10. sınıf ders kitabında içerisinde 24 etkinlikte (% 12,43) değer açıklama yaklaşımı, 11. sınıf ders kitabı içerinde 45 etkinlikte (% 19,23) değer açıklama yaklaşımı, 12. sınıf ders kitabında ise 65 etkinlikte (% 27,77) değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımlar olmuştur.

2005 Coğrafya Dersi ğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi yaklaşımı açısından en fazla kullanılan değer eğitimi yaklaşımı 9. sınıf, 10. sınıf, 11. sınıflarda değer açıklama yaklaşımı iken, 12. sınıfta değer telkini yaklaşımı tercih edilmiştir. 2005 Coğrafya Dersi ğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi yaklaşımı açısından en fazla değer açıklama yaklaşımı ve değer telkini yaklaşımı tercih edilirken, en az kullanılan değer eğitimi yaklaşımı ise eylem öğrenme yaklaşımıdır. Benzer sonuçlara Yiğittir ve Kaymakcı'nın (2012) Sosyal Bilgiler Dersi (4-7.sınıflar) ğretim Programı Uygulama Kılavuzlarındaki Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi adlı çalışmada elde ettikleri bulgulara paralellik göstermektedir ve sosyal bilgiler dersinde en fazla kullanılan değerin, değer açıklama yaklaşımı olduğu sonucuna ulaştıkları görülmektedir. Topkaya'nın (2016) Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir alışma adlı araştırmasında da öğretmenler, sosyal bilgiler ders kitabının en fazla değer açıklama yaklaşımı göz önüne alınarak hazırlandığı görüşü elde edilmiştir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarının değer eğitimi yaklaşımları oranlarının çok düşük olduğu belirlenmiştir. 9. sınıf ders kitabı içerisinde 17 etkinlikte (% 5,82) değer telkini yaklaşımı, 10. sınıf ders kitabı içerisinde 26 etkinlikte (% 9,96) değer telkini yaklaşımı, 11. sınıf ders kitabında içerisinde 32 etkinlikte (% 13,97) değer telkini yaklaşımı, 12. sınıf ders kitabında içerisinde 15 etkinlikte (% 30,86) değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımlar olmuştur.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarında değer eğitimi yaklaşımı açısından en fazla kullanılan yaklaşımın, değer telkini yaklaşımı olduğu ortaya çıkmıştır. Değer telkini yaklaşımından sonra en fazla kullanılan yaklaşımın ise değer açıklama yaklaşımı olduğu sonucu elde edilmiştir. Ders kitaplarında en az kullanılan değer eğitimi yaklaşımın ise değer analizi yaklaşımı olduğu sonucu elde edilmiştir. Değişen öğretim programıyla beraber coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin değer kazandırma yaklaşımlarında farklılaşmanın yaşandığı görülmektedir.

2005 Coğrafya Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikler öğrencilere değerleri doğrudan kazandırmadan, öğrencilerin farklı değerler içerisinden kendi seçimlerinin yapabilecekleri etkinlikler sunmaktadır. 2017 Coğrafya Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinlikler, öğrencilere hangi değer doğrudan kazandırılacağı etkinliklerde yer almaktadır. Bu yönüyle değişen öğretim programı, 2005 öğretim programından ayrılmaktadır.

Değişen öğretim programıyla beraber 9. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısı artarken, değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranı azalmıştır. 2005 CDÖP ile hazırlanan 9. sınıf ders kitabında, değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken 2017 CDÖP ile hazırlanan 9. sınıf ders kitabında değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımdır.

Değişen öğretim programıyla beraber 10. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısı artarken, değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranı azalmıştır. 2005 CDÖP ile hazırlanan 10. sınıf ders kitabında, değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken,

Değişen öğretim programıyla beraber 10. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısı artarken, değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranı azalmıştır. 2005 CDÖP ile hazırlanan 10. sınıf ders kitabında, değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken, 2017 CDÖP ile hazırlanan 10. sınıf ders kitabında değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımdır.

Değişen öğretim programıyla beraber 11. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısında belirgin bir farklılık yaşanmamıştır. Değişen öğretim programıyla beraber, 11. sınıf ders kitabı içerisinde değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranında çok belirgin azalma yaşanmıştır. 2005 CDÖP ile hazırlanan 11. sınıf ders kitabında, değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken, 2017 CDÖP ile hazırlanan 11. sınıf ders kitabında değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımdır.

Değişen öğretim programıyla beraber 12. sınıf ders kitabı içerisinde etkinlik sayısında çok belirgin azalma olmuştur. 12. sınıf ders kitabı içerisinde değer eğitimi yaklaşımlarının sayısı ve oranında çok belirgin azalma görülmüştür. 2005 CDÖP ile hazırlanan 12. sınıf ders kitabında değer telkini yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşım iken, 2017 CDÖP ile hazırlanan 12. sınıf ders kitabında değer açıklama yaklaşımı en fazla kullanılan yaklaşımdır.

2017 Coğrafya Dersi Öğretimiyle Programıyla hazırlanan ders kitaplarında, etkinliklerle kazandırılmak istenen değerler içerisinde en fazla sorumluluk ve öz denetim değerleri yer alırken, 2005 Coğrafya Dersi Öğretimi Programıyla hazırlanan ders kitaplarında ise; sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin kazandırılmasının amaçlandığı sonuçları elde edilmiştir. Yiğittir ve Kaymakçı'nın (2012) Sosyal Bilgiler Dersi (4-7.Sınıflar) Öğretim Programı Uygulama Kılavuzlarındaki Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımlarına

Göre İncelenmesi adlı çalışmada elde ettikleri bulgulara göre de en fazla kazandırılmak istenen değer sorumluluk değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Coğrafya öğretmenlerinin değer eğitiminde kullandıkları yöntem ve teknikler içerisinde ilk tercihleri, anlatım yöntemi (%70) olmuştur. Coğrafya öğretmenleri, kazandırılacak değerlerin önemini ve gerekliliğini öğrencilere anlattıklarını, tavsiyelerde bulduklarını söylemişlerdir. Ancak coğrafya öğretmenlerinin tek bir öğretim yöntemi ve tekniğine bağlı kalmadığı sonucu elde edilmiştir. Özellikle tartışma yöntemi, soru-cevap, örnek olay yöntemi de en fazla kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri içerisinde yer almaktadır.

Coğrafya öğretmenleri öğrencilerin, değer eğitiminde etkin rol alması gerektiğinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle coğrafya öğretmenlerinin değer eğitiminde; değer açıklama, ahlaki muhakeme değer eğitim yaklaşımlarını da sürece dâhil ettikleri sonucu elde edilmiştir. Ayrıca coğrafya öğretmenleri, öğrencilerin yaparak yaşayarak değer eğitimi yapılmasının gerekliliğini belirtmişlerdir. Ancak derslerin sınıf ortamında yapılıyor olmasının eylem öğrenme yaklaşımının uygulanabilirliğini engellediği sonucu elde edilmiştir.

Tokdemir'in (2007) Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri adlı çalışmasında da tarih öğretmenlerinin değer kazandırmak amacı ile çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri uyguladıklarını belirtmişlerdir. Değer eğitiminde öğretmenlerin örnek olay, gösterim, anlatım yöntemi ve tekniklerini başta olmak üzere tartışma, soru-cevap vb. birçok etkinliği kullandığı sonucuna ulaşımlardır.

Yiğittir ve Öcal (2011) tarih öğretmenlerinin % 47'sinin değer telkini yaklaşımını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Katılmış ve Balcı (2017) coğrafya öğretmen adaylarının değer kazandırmada daha çok değer telkini ve değer açıklama yaklaşımlarını kullanacaklarını belirttikleri sonuçları elde edilmiştir.

Coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimi yaklaşımları içerisinde ilk tercihlerinin değer telkini yaklaşımı olması bakımından 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan

ders kitaplarında yer alan etkinliklerde kullanılan değer eğitimi yaklaşımı ile farklılaşmamaktadır. Ancak 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı hazırlanan ders kitaplarında yer alan etkinliklerde ise değer açıklama yaklaşımının daha fazla kullanılmış olması nedeniyle coğrafya öğretmenlerin en fazla kullandıkları değer eğitimi yaklaşımı ile farklılaşma olduğu görülmektedir.

Coğrafya öğretmenleri 2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programına göre hazırlanan ders kitaplarının, özellikle çevre bilinci ve duyarlılığını, bir de vatanseverlik değerini kazandırmaya yönelik etkinliklerin daha fazla yer aldığını söylemişlerdir. Programlarda yer alan diğer değerlerin ihmal edildiğini, ders kitaplarında yer alan etkinliklerde yer almadığını belirtmiştir.

Artvinli (2011) de çalışmasında, öğretim programında yer alan değerlerin coğrafya ders kitaplarında karşılığının olmadığını belirtmiştir. Meydan'ın (2011), Sosyal Bilgilerde Coğrafyanın Yeri ve Önemi adlı çalışmasında, coğrafya ile öğrenciler yaşadıkları alandan başlayarak ülkemiz ve dünya ile ilgili coğrafi bilinç kazanırlar. Mekânın doğru ve etkin kullanan, insan ve doğa arasındaki etkileşimi fark eden, milli değerlere bağlı, vatanını koruyan, sorumluluk duygusuna sahip olmak coğrafya eğitimiyle mümkün olduğunu belirtmiştir.

Görüşü alınan öğretmenlerin % 60'ı ise değer eğitiminde, 2005 Coğrafya dersi öğretim programıyla hazırlanan Coğrafya ders kitapları ile 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan Coğrafya ders kitaplarının farklılaşmadığını, öğretmenlerin %10'u ise değişen öğretim programında yer alan etkinliklerin güncel ve değer eğitimine daha uyumlu olduğunu söylemişlerdir.

Coğrafya öğretmenlerinin %50'si değişen öğretim programı ile coğrafya dersinin değer eğitimindeki yeri ve önemini arttığını, öğretmenlerin % 30'u ise değişen öğretim programı ile Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı hizmet içi seminerleri ile coğrafya

öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik farkındalıklarının artmasının değer eğitimi için önemli olduğunu belirtirken, öğretmenlerin % 20'si ise öğretim programının değişmesinin, değer eğitiminde tek başına yeterli olmadığı sonuçları elde edilmiştir

Görüşüne başvurulmuş öğretmenlerin % 20'si programın değişmesi, değer eğitiminin etkililiğini arttırmada yeterli olmayacağını, özellikle ders kitapları ve ders saatinin değer eğitiminin yapılmasında özellikle engelleyici etmenler olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenlerin % 80'i ise değişen öğretim programının, coğrafya dersinde değer eğitimi için çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Benzer sonuçlara Çifçi ve Ünaldı (2014)'nın, Coğrafya Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Mevcut Durumu İle İlgili Görüş ve Düşünceleri adlı çalışmasında da coğrafya öğretmenlerinin değer eğitiminde kendilerine zaman, mekân ve diğer konularda yeterli desteğin ve imkânın verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Coğrafya öğretmenleri, coğrafya dersinin öğrencilere değer kazandırmada konuları itibariyle çok uygun olduğunu ancak coğrafya ders kitaplarını değer eğitiminde yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir. Ders kitaplarında çok sayıda etkinliğin olduğunu ancak bu etkinliklerin tam anlamıyla değer eğitimine yönelik olmadığını belirtmişlerdir. Etkinliklerde yer alan değerlerin kapalı ifadeler içerisinde yer aldığı için tam anlaşılabilir olması değer eğitimini olumsuz yönde etkilemekte olduğu görülmüştür.

Etkinliklerin değerler eğitimini destekleyici şekilde düzenlenmesi gerektiği ayrıca ders kitaplarında sadece vatanseverlik, çevre bilinci ve duyarlılığı dışında öğretim programında yer alan değerlerin de etkinliklerde yer alması gerektiği sonucu elde edilmiştir. Çifçi ve Ünaldı (2014)'nin yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Coğrafya öğretmenleri, coğrafya dersinin daha çok vatani sevmeye ve vatan bilinci oluşturan duyguları kazandırmaya yönelik olduğunu belirtmişlerdir.

Coğrafya dersinin, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere değer eğitimi kazandırmada çok önemli bir ders olduğunu ancak öğrenci, ailesi ve çevresi, öğretmen, ders kitapları, ders saatinin yetersiz müfredatın yoğun olması, öğrencilerin ÖSYM sınavlarında soru dağılımına göre coğrafya dersine yönelik tutumlarının düşük olması nedenleri ile coğrafya dersinde değerler eğitiminin istenilen düzeyde olmadığı görüşü elde edilmiştir. Yalar (2010) araştırmasında; öğretmenlerin büyük bir bölümünün (%70,4) sosyal bilgiler programındaki konuları yetiştirebilme kaygısıyla değerler eğitimine yeterince zaman ayırmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kurtde Fidan (2013), sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimini zorlaştıran etmenlerin toplumdaki, aileden, medyadan, öğretmenden, eğitim sisteminden kaynaklı olduğu sonucunu elde etmiştir. Çifçi ve Ünal (2014)'da değer eğitiminde öğretmenlerin önemli bir yerinin olduğunu ancak aile, çevre ve medyanın değer eğitimini olumsuz yönde etkileyen unsurlar olarak görülmüştür.

Bu bölümde coğrafya ders kitaplarının doküman analiz sonuçları ve öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amacıyla uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen bulgular analiz edilerek ortaya konmuştur.

Elde edilen bulgularda coğrafya ders kitaplarının değişen öğretim programı ile değer eğitim yaklaşımlarında değişmelerinde yaşandığı ve ders kitaplarında yer alan etkinliklerin sorumluluk ve özdenetim değerlerini kazandırmaya daha fazla ağırlık gösterdiği, öğretim programında yer alan adalet, dostluk, sabır, yardımseverlik, saygı, sevgi, vatanseverlik ve dürüstlük değerlerinin haber köşesi, okuma metni, bilgi havuzu, düşünelim-tartışalım etkinliklerinde az sayıda yer verildiği, bu değerlerin kazandırılmasının eksik bırakıldığı elde edilmiştir.

Değirmenci (2018)'nin yaptığı çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Değişen öğretim programıyla beraber özellikle sorumluluk ve öz denetim değerlerine daha fazla vurgu yapıldığını sonucu elde edilmiştir.

Coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimini anlatım yöntemi ile değer telkini yaklaşımını kullanarak yaptıkları görülmüştür. Ancak Coğrafya öğretmenlerinin sadece değer telkini yaklaşımına bağlı kalmadıkları, öğrencilere değer kazandırmada değer açıklama ve ahlaki muhakeme değer eğitimi yaklaşımlarına da yer verdikleri görülmüştür. Değer eğitiminin öğrencilerin aktif katılımının sağlanması ile daha etkin hale gelebileceği düşüncesinde oldukları ve bu nedenle değer eğitimini farklı değer yaklaşımları ile zenginleştirdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bölüm V: Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Coğrafya ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi ve coğrafya öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında ortaya çıkan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan ders kitaplarında yer alan etkinliklerde, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin kazandırılmasına yönelik etkinlik sayısının, öğretim programında yer alan dayanışma, bilimsellik, estetik, sevgi, saygı, hoşgörü, barış, vatanseverlik değerlerine göre daha fazla sayıda olduğu belirlenmiştir. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan ders kitaplarında yer alan etkinliklerle sorumluluk ve duyarlılık değerinin kazandırılması amaçlanmıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı; Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanlarından oluşmasına rağmen, dayanışma, bilimsellik, estetik, sevgi, saygı, hoşgörü, barış ve vatanseverlik değerlerinin etkinliklerde az sayıda yer verilmesi, bu değerlerin coğrafya dersinde değer eğitimi kapsamında ihmal edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan ders kitaplarında yer alan etkinliklerde, sorumluluk ve özdenetim değerlerinin kazandırılmasına yönelik etkinlik sayısının, öğretim programında yer alan adalet, dostluk, sabır, sevgi, saygı, yardımseverlik, dürüstlük ve vatanseverlik değerlerine göre çok yüksek olduğu belirlenmiştir. 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan ders kitaplarında yer alan etkinliklerle sorumluluk ve özdenetim değerinin kazandırılması amaçlanmıştır. Değişen öğretim programı kapsamında değerler eğitiminin önemine daha fazla vurgu yapılmış olmasına rağmen, her sınıf seviyesindeki coğrafya ders kitaplarında adalet, dostluk, sabır, sevgi, saygı, yardımseverlik,

dürüstlük ve vatanseverlik değerlerinin etkinliklerde az sayıda yer verilmesi, bu değerlerin değer eğitiminde ihmal edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ders kitabında yer alan etkinliklerin daha çok öğrencilerin akademik yeterliliklerini arttırmaya yönelik olması, etkinlikler yoluyla değer kazandırma eğiliminin düşük olmasına neden olmaktadır. Coğrafya ders kitaplarında değer eğitiminin öğrencilerin sorumluluk, özdenetim gibi bireysel niteliklerini artırıcı ve çevre sorunlarına karşı duyarlılığı geliştirici olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşadığı toplumla bütünleşmesini destekleyici ya da geliştirici değerlerin ise etkinliklerde düşük oranlarda yer alması bulgulardan elde edilen önemli sonuçlar içerisinde yer almaktadır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 9. sınıf, 10. sınıf, 11. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde değerlerin, değer açıklama yaklaşımına göre daha fazla kazandırılmak istendiği ancak 12. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde değerlerin, değer telkini yaklaşımına göre kazandırılmak istendiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişiminin üst düzeyde olduğu 12. sınıf seviyesinde ise öğrenci merkezli değer eğitimi yaklaşımları yerine öğrencilere doğrudan değer kazandıran değer telkini yaklaşımının ağırlıkta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan 9. sınıf, 10. sınıf 11. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde değerlerin, değer telkin yaklaşımına göre daha fazla kazandırılmak istendiği, ancak 12. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde ise değerlerin, değer açıklama yaklaşımına göre kazandırılmak istendiği sonucuna ulaşılmıştır.

2005 ve 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının değer eğitimi yaklaşımı açısından farklılaştığı görülmektedir. Değişen öğretim programı ile 9. sınıf, 10. sınıf, 11. sınıf ders kitaplarında yer alan etkinliklerde değerlerin, değer telkini yaklaşımına göre verilmesinde, öğrencilerin değerleri doğrudan kazanmalarını sağlamak amaçlanmıştır. 12. sınıf ders kitabında etkinliklerde değer açıklama yaklaşımının daha fazla kullanılmasında 12.

sınıf öğrencilerinin bilişsel ve duyuşsal yeterliliğinin, öğrencinin değer seçenekleri içerisinde tercih yapmalarını sağlayacak düzeyde olduğunu destekleyici bir sonuç elde edilmiştir. Ancak öğrencilerin tartışarak, sorgulayarak ve çözüm üretici yönlerini destekleyici değer eğitimi yaklaşımlarının etkinliklerde yetersiz düzeyde olduğu sonucu elde edilmiştir.

Değişen öğretim programıyla beraber değer telkini yaklaşımının ders kitaplarında daha fazla yer aldığı görülmektedir. Değerlerin öğrencilere; haber köşesi, bilgi notu, okuma metni vb. etkinliklerle doğrudan kazandırılmak istenmiştir. Etkinliklerde kazandırılmak istenen değer ve değerle ilgili ifadeler açık ve net bir şekilde yer almaktadır. Coğrafya öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen iki ayrı görüşme sonuçlarına göre kazandırılmak istenen değerlerin etkinliklerde çok gizli ifadelerle yer aldığı, anlaşılmaz olduğu, öğrenci seviyesine göre olmadığı yönünde görüşler elde edilmiştir. Bu nedenle değişen öğretim programı ile hazırlanan ders kitaplarında yer alan değerlerin öğrencilere doğrudan ulaşılabilirliğinin arttığı sonucu elde edilmiştir.

2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan coğrafya ders kitaplarında etkinlik sayılarında azalmalar görülmekle beraber, etkinlikler içerisinde değer eğitimi yaklaşım oranlarının çok düşük olduğu bulgulara dayanılarak elde edilmiştir. Bu durum değişen öğretim programı ile hazırlanan ders kitaplarının değer eğitiminde, değer eğitimi yaklaşımları ile değer kazandırma eğiliminden uzaklaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen görüşlerinin alınması amacıyla yapılan her iki görüşmeden elde edilen sonuçlara göre, coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu nedenle coğrafya dersi öğretim programında yer alan değerlere hâkim olmadıkları, coğrafya dersinde uygun gördükleri değerleri kazandırmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. I. tur yarı yapılandırılmış görüşmede coğrafya öğretmenlerinin % 60'ının değerler eğitimine yönelik hiçbir eğitim almadıkları sonucuna ulaşılırken, II. tur yarı yapılandırılmış görüşmede coğrafya öğretmenlerinin Milli Eğitim

Bakanlığının hazırladığı hizmet içi seminer çalışmasına katılımın zorunlu olmasının bir sonucu olarak katılımcı öğretmenlerin % 100'nün eğitim aldığı görülmektedir. Ayrıca öğretmenler, hizmet içi seminerlerle yapılan değer ve değerler eğitimi çalışmalarının değerler eğitimi farkındalığı kazandırmaya olumlu yönde katkı sağladığı görüşüne sahiptirler.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile büyük bir kısmının değişmiş olmasına rağmen iki ayrı öğretim programı ile hazırlanmış ders kitaplarının okutulduğu, 2016-2017 ve 2018-2019 eğitim-öğretim yıllarında coğrafya öğretmenlerine uygulanan iki türlü yarı yapılandırılmış görüşme sonucunda ders kitaplarında en fazla kazandırılmak istenen değerlerin vatanseverlik, çevre bilinci ve duyarlılığı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Buradan elde edilen sonuçlara bağlı olarak öğretmenlerin coğrafya öğretim programında yer alan değerleri tam olarak bilmedikleri anlaşılmaktadır. I. ve II. tur yarı yapılandırılmış görüşmeyle görüşleri alınan coğrafya öğretmenleri, etkinliklerde yer alan değerlerin etkinliklerde çok gizli ifadelerle yer aldığı, anlaşılabilir olduğu bilgisini doğrulamaktadır. Çünkü ders kitaplarından elde edilen verilerden, 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan ders kitaplarında yer alan etkinliklerde, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan ders kitaplarında yer alan etkinliklerde ise sorumluluk ve özdenetim değerlerinin kazandırılmasına yönelik etkinlik sayısının yüksek olduğu belirlenmiştir.

I. ve II. tur yarı yapılandırılmış görüşmeyle düşünceleri alınan coğrafya öğretmenleri değer kazandırmada ilk tercihlerinin anlatım yöntemi olduğunu ayrıca tartışma, örnek olay, soru –cevap yöntemlerini de değer eğitiminde sıklıkla kullandıkları sonucu elde edilmiştir. Coğrafya öğretmenleri değer telkini yaklaşımına göre değer kazandırma eğiliminde olduklarını belirlenmiştir. Ancak coğrafya öğretmenleri değer kazandırmada tartışma, örnek olay ve soru-cevap yöntemlerine yer vererek değer açıklama ve ahlaki muhakeme yaklaşımlarının da değer eğitiminde kullanıldığı sonucu elde edilmiştir. Coğrafya

öğretmenleri, öğrencilerin yaparak yaşayarak elde ettikleri değer edinimlerinin çok önemli olduğunu ancak coğrafya derslerinin sınıf ortamıyla sınırlı olmasının eylem öğrenme yaklaşımı ile değer kazanımını engellediği sonucu elde edilmiştir.

I. ve II. tur yarı yapılandırılmış görüşmeyle görüşleri alınan coğrafya öğretmenleri ile değişen öğretim programı ile hazırlanmış coğrafya ders kitaplarının değer kazandırma eğiliminin değer telkini yaklaşımına yönelik olduğu belirlenmiştir. Ancak 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile hazırlanan ders kitaplarının daha çok değer açıklama yöntemiyle değer kazandırmasına karşın öğretmenlerin kullandığı değer eğitimi yaklaşımı ile farklılaşmaktadır.

II. tur yarı yapılandırılmış görüşmeyle görüşlerine başvurulmuş coğrafya öğretmenleri, 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programını değer eğitimi açısından yeterli düzeyde bulduklarını belirtmişlerdir. Ancak değer eğitiminin amaca ulaşmasında sadece öğretim programının değişmesinin tek başına yeterli olamayacağının vurgusu yapılmıştır. Özellikle ders kitaplarında yer alan okuma metni, haber köşesi, bilgi kutusu vb. etkinliklerin değer eğitimini destekleyici şekilde düzenlenmesi, değer eğitimine katkı sağlayacaktır. Ayrıca coğrafya ders saatinin yetersiz olması ve coğrafya dersinin öğrenci gözünde değerini arttıracak uygulamaların hayata geçirilmesi değer eğitiminin istenilen yönde sonuçlanmasını sağlayacaktır.

Öneriler

Coğrafya ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi ve coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada, coğrafya ders kitaplarının doküman analizi ve öğretmen görüşlerinin alınmasıyla elde edilen bulgular ve sonuçlardan hareketle şu öneriler getirilmektedir:

1- 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla coğrafya dersinde kazandırılması istenen değerlerde değişimler yaşandığı halde, coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin sorumluluk ve özdenetim değerlerini kazandırmaya yönelik içerik ve kapsam sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle, programda yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, yardımlaşma, saygı, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerinin etkinliklerde az sayıda yer almasının programın genel amaçlarını yansıtmaması nedeniyle, coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin bütün değerleri eşit oranlarda yansıtacak düzeyde güncellenmesi önerilmektedir.

2- Değişen öğretim programıyla beraber coğrafya ders kitaplarında yer alan değerlerin kazandırılmasında kullanılan değer eğitim yaklaşımının, ders kitabında yer alan etkinlik sayıları içerisinde %20 paya sahip olmasının yeterli olmadığı görülmüştür. Sonuçlardan hareketle ders kitaplarının değer eğitim yaklaşımlarını daha fazla içerecek etkinliklere yer verilmesi önerilir.

3- Coğrafya ders kitaplarında değerlerin kazandırılmasında kullanılan değer eğitim yaklaşımlarının sadece bir değer yaklaşımına ağırlıklı olarak yer verilmesinin, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal farklılıklarının göz ardı edilmesine neden olabilir. Tüm değer eğitim yaklaşımlarının sürece dâhil edilmesinin, öğrencilerin değer edinimini olumlu yönde etkileyeceği önermekteyiz.

4- Coğrafya öğretmenlerinin görüşlerine göre ders kitaplarında yer alan etkinlerin değer eğitimini destekleyici olmadığı, etkinliklerde yer alan ifadelerin çok kapalı ve anlaşılmaz olması değer eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle etkinlerle kazandırılmak istenen değerlerin daha net, öğrencinin anlayabileceği, ders kitabında değer eğitimi açısından maksimum yarar sağlayabileceği şekilde düzenlenmesinin gerekliliği bulunmaktadır.

5- Coğrafya öğretmenlerinin öğretim programında yer alan değerler ve değerler eğitimine yönelik bilgi düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle coğrafya öğretmenlerinin sadece bilgileri dâhilinde değerlerin eğitimini yaptıkları, öğretim programında yer alan bazı değerlerin ise ihmal edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafya öğretmenlerinin değişen öğretim programı ile almış oldukları hizmet içi eğitimin değer eğitimini olumlu yönde etkilediği, öğretmenlerde değer eğitimine yönelik farkındalık kazandırılması bakımından önemlidir. Bu nedenle hizmet içi seminerle değer eğitimini destekleyici çalışmaların sayısının artırılmasının gerekliliği bulunmaktadır.

6- Coğrafya ders kitaplarında değerlere yer verilme oranı ve değer eğitimi yaklaşımları açısından yeniden düzenlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

7- Coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerin öğrencilerin eleştiren, sorgulayan ve çözüm üreten yönlerini geliştirici değer eğitim yaklaşımlarına daha fazla yer verilmesi, Coğrafya Dersi Öğretim Programının genel amaçlarına ve öğrenci merkezli eğitime daha fazla katkı sunacağı önerilmektedir.

8- Coğrafya dersi ders saatinin yetersiz müfredatın yoğun olmasından, öğrencilerin ÖSYM sınavlarında soru dağılımına göre coğrafya dersine yönelik tutumlarının düşük olması gibi nedenlerden dolayı coğrafya dersinde değerler eğitiminin istenilen düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle öğretmenlerin değer eğitimini olumsuz yönde etkileyecek

faktörlerin öğretmenler lehine düzeltilmesi, öğretmenlerin mesleki motivasyonunun artırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Alkış, S. (2010). Sürdürülebilirlik İçin Coğrafya Eğitimi. R. Özey ve S. İncekara. (Ed.), *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler* (ss. 45-75). Ankara: Pegem
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altay, E. (1971). Yeni Sosyoloji, Ankara: Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu.
- Akinoğlu, O. (2005). Coğrafya Eğitiminin Etkililiği ve Sorunları. *Marmara Üniversitesi Marmara Coğrafya Dergisi*, (12), ss. 77-96.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim 2.Sınıf Kademesindeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi. B. Tay, ve A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Pegem.
- Akbaba, S. (2008). Ahlak ve Gelişimi. Y. Özbay, S. Erkan (Ed.). *Eğitim psikolojisi* (ss.165-203). Ankara. Pegem.
- Aktepe, G. (2016). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımlaşma Değerinin Etkinlik Temelli Öğretim ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Artvinli, E. (2011). *Ortaöğretim Coğrafya Eğitiminde Değerler ve Ders Kitaplarına Yansıması*. Ankara: Pegem.
- Aslan, M. (2011). *İlköğretimde Karakter Eğitimi ve Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aslan, İ. (2005). *Ortaöğretim 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Eğitim Öğretime Uygunluğunun Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, E. K. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminde Coğrafya Disiplininin Rolü. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 1 (1), ss.36-58.
- Aydın, M.Z., Gürler, Ş. A. (2012). *Okulda Değerler Eğitimi, Yöntemler Etkinlikler Kaynaklar*. Ankara: Nobel.
- Aydın, M.Z., Gürler, Ş.A. (2018). *Okulda Değerler Eğitimi, Yöntemler Etkinlikler Kaynaklar*. Ankara: Nobel.
- Aydın, Z. Gürler, Ş. (2018) *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Bacanlı, H. (2005). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başçı, Z. (2012). *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi Erzurum Örneği* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Baysal, N. (2013). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem.
- Binbaşıoğlu, C. (2000). *Aile ve Okulda Değer Eğitim Sorunları*. İstanbul: MEB.
- Budak, F.M. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde (7. Sınıf) Doğal ve Kültürel Varlıklar Aracılığı İle Estetik Değer Eğitimi Tokat Örneği* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- CDÖP (2005). Coğrafya Dersi Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. Ankara.
- CDÖP (2017). Coğrafya Dersi Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Coğrafya Dersi Öğretim Programı, 2005 Programı, (2006). Ankara: Gazi.
- Çelikkaya, T. Filoğlu, S., Öktem, N.S. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Tarafından Uygulanma Düzeyleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), ss. 121-147.
- Çengelci, T. (2010), *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çifçi, T., Ünalı, Ü.E. (2014). Coğrafya Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Mevcut Durumu ile İlgili Görüş ve Düşünceleri. *Journal Of World Of Turks*, 6(2), ss. 81-99.

- Çifçi, T. (2014). *Coğrafyada Müfredatındaki Değerlerin Eğitim Üzerine Bir Model Çalışması* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çifçi, T. (2016). *Coğrafyada Değer Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Çifçi, T. (2017). *Coğrafyada Değer Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Çileli, M. (1986). *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*. Ankara: V.
- Değirmenci, Y. (2018). Coğrafya Dersi Öğretim Programında Değerler. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7(1), ss. 429-450.
- Demircioğlu, İ. H., Tokdemir (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi; Amaç, İçerik . *Değerler Eğitimi Dergisi* 6(15) ,ss. 69- 88.
- Demir, Ö. Acar, M.(1992) *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç.
- Demirel, Ö. (1999). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem.
- Dilmaç, B. (Ed.), Bircan, H.H. (Ed.) (2015). *Değerler ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Pegem
- Dilmaç, B., Ulusoy, K. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Dilmaç, B., (2007), *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dilmaç, B. (1999), *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğanay, A. (2009). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Doğanay, A. (2011). *Değerler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Doğanay, H., Sever, R. (2013). *Genel ve Fiziki Coğrafya*. Ankara: Pegem.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, (2005). Ankara: MEB.

- Elban, M. (2011). *Ortaöğretim 11.Sınıf Öğrencilerinin Tarih Dersine Yönelik Tutumları İle Tutumları Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ekşi , A. , Diğerleri., (2006). *Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9.Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: MEB
- Ekşi, H., Katılmış, A. (2011), *Karakter Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Nobel
- Ekşi, H., Katılmış, A. (2016). *Uygulama Örnekleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Erden, M., Akman, Y. (1998). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Arkadaş
- Erdebil, C., Düzgün, R., Bıçaklı, R., Güzel, Z., Bozbıyık, E. (2018).*Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 12*. Ankara: MEB.
- Erkuş, S. (2012). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programındaki Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Diyarbakır.
- Ersoy, F., Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.
- Euzeby, A. (2004). Social Protection : Values Natilational Deferended!, *International Social Securty Review* , Vol 57(2).
- Gazali, İ. (1989). *İhyası- Ulumi-Din* (1.Cilt) (Çev. A. Sedaroğlu). İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Geçit, Y. (2008). *Cumhuriyetten Günümüze (1923–2005) Lise Coğrafya Müfredat Programın Öğretim Programın İncelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Genç, S.Z. (Ed.) (2017). *Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması*. Ankara: Pegem.
- Genç, S. Z., Eryaman, M. Y. (2008), Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), ss. 89-102.

- Girgin, M. (2003). *Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gombert, J.L. (1990). *Le Development Metalinguistique*. Paris Puf.
- Gül, R. (2013). *Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Gültepe, A., Günceğörü, B., Aydın, A., Görer, M. H., Aslan, A., Pural, A., Turoğlu, B., Queller, D. ve diğerleri (2016). Türkez, K., Karakoç, M., Balşen, N., Pektaş, T., Özdoğan, İ. (2018). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 12*. Ankara: MEB.
- Gültepe, A., Günceğörü, B., Aydın, A., Görer, M. H., Aslan, A., Pural, A., Turoğlu, B., Queller, D. ve diğerleri (2016). Türkez, K., Karakoç, M., Balşen, N., Pektaş, T., Özdoğan, İ. (2018). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 11*. Ankara: MEB.
- Gümüş, N. (2004). 1941'den Günümüze Türkiye'de Ortaöğretim Coğrafya Öğretim Programlarında Değişiklikler, I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (15-17 Mayıs 2003 İzmir), Ankara: MEB.
- Gündüz, T. (2010), Üstün Zekâlı Çocuklarda Ahlâk Gelişimi ve Eğitimi. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), ss. 157-177.
- Günday, E. (2017). Öğrenme Stratejileri ve Eylem Odaklı Yaklaşım. *International Black Sea Conference On Language And Language Education September*, ss. 22-23.
- Gürsoy, K. (1991). Felsefe ve Hoşgörü, Felsefe Dünyası, 1 Temmuz.
- Haralambos, M. (1987). *Sociology: Themes And Perfective*. London: Bell ve Hyman.
- Hernando, A. (1998). Values in Geography Education and Teacher Training. *International Research In Geographical And Environmental*, 7(2), ss. 168-174.

- Hopwood, N. (2008). Geography And Moral Education İn A Süper Complex World. *The Significance of Values Education And Some Remaining Dilemmas, Ethics, Place&Environment*, 2(1), ss. 5-18.
- Hökelekli, H. (2010). Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi Eğitime Bakış. *Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), ss. 4-9.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Algı İletişimi*. İstanbul: İyi İşler.
- Kafadar, T. (2019). *Türkiye, ABD ve Fransa'nın Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Boyutunda Karşılaştırılması* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasu Avcı, E. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminde Coğrafya Disiplinin Rolü. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 1(1), ss. 36-60.
- Katılmış, A., Balcı, A. (2017). Coğrafya Öğretmeni Adaylarının Değerler Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (35), ss. 1-12.
- Kaya, H. (2013). *Neden Coğrafya? Neden Coğrafya Eğitimi?* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, M. (2012). *Emine Işınsoy'un Romanlarında Değer Eğitimi ve Bu Eserlerin Türkçe Öğretimine Katkısı* (Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistiksel Teknikleri*. Ankara.
- Kaplan, N.Ö. (2014). *İlkokullarda Değer Eğitiminin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Karahan, H. (2005). *Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Coğrafya Öğretmenlerinin Diğer Öğretmenlerle Öğretmenlik Tutumları Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkinliğinin Araştırılması* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, A. F. (2007). *Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk On Yılında Ahlakı Değerlerin Algılanışı ve Eğitimi, Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Dem.
- Kınaca, M.K. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimine ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Kırdar, O. (2016). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 10*. Ankara: Dikey.
- Kurtdede, N. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), ss. 1-18.
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *International Journal Of Social Science*, 6(3), ss. 361-388.
- Kuşdil, M. Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Scwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi Sayı*, 45, ss. 59-76.
- Kuçuradi, D. (1998) *İnsan Felsefesini Bakımından Değer Problemi*. Ankara: Yankı.
- Küçükahmet, L. (2003). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel.
- MEB (1942). Tebliğler Dergisi. 9 Mart 1942, 4(162), Ankara.
- MEB. (1982). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 19.11.1982 ve 156 Sayılı Kararı, Ankara.
- MEB (2005). Coğrafya Dersi Öğretim Programı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (2017). Coğrafya Dersi Öğretim Programı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar), Ankara.

- Meydan, H. (2014). *An Evaluation On The Role Of Values Education In School And Values Education Approaches*. Journal Of Theology Faculty Of Bülent Ecevit University. 1(1), ss.93-108.
- Okudan, A. Y. (2010). *Eğitim Yöneticilerinin Değerler Eğitiminin Önemi Etkileri ve Uygulamalar Hakkındaki Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Oğuzkan, F. (1985). *Orta Dereceli Okullarda Öğretim*. Ankara: Emel.
- Oğuzkan, F. (1993). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Emel.
- Öğretici, B. (2011). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamaların Etkililiğinin Araştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Sakarya.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.
- Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Özey, R. (1998). *Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: Öz Eğitim.
- Öztürk, S. A. (2011), *Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duygusal Gelişimlerine Etkisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özşavli, C. (2007). *I. Coğrafya Kongresinden Günümüze Türkiye’de Liselerde Okutulan Coğrafya Dersi Müfredatında Yapılan Değişiklikler ve Ülkemizdeki ile Amerika Birleşik Devletlerindeki Coğrafya Öğretiminin Karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Öztürk, M. ve Alkış, S. (2009). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Coğrafya ile İlgili Algılamaları. *İlköğretim Online*, 8(3), ss.782-797.
- Öztürk, Samur A. (2011). *Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duygusal Gelişimlerine Etkisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk, M.(2015). Değişen Dünyada Coğrafya. *Coğrafya Eğitimi Dergisi*, 1(1), ss.21-28.
- Özer, F. (2005). Mustafa Necati Bey (1879-1 Ocak 1929), *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), Balıkesir.
- Özçelik, D. A. (1998). *Eğitim Programları ve Öğretim (Genel Öğretim Yöntemleri)*. Ankara: ÖSYM.
- Özey, R. (1998). *Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: Öz Eğitim.
- Özyurt, M.(2015). *İlkokul 3. ve 4. Sınıf Değer Eğitimi Programının Geliştirilmesinde Okul Temelli Yaklaşımın Etkililiğinin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Özgüven, İ.E. (2000). *Psikolojik testler*. Ankara: PDREM.
- Patton, M.Q. (1987) .How to Use Gualitative Methods in Evaluation Newbury Park Ca: Sage.
- Piaget, J. 1989 Is Education For Peace Possible? *The Quarterly Journal Of The Jean Proget Society* 17, ss. 5-9.
- Planinc, R.T.(2008). Geographical Education and Values of Space: A Comparative Assessment From Five European Countries International Research İn Geographical and Environmental Education, 17(1).
- Slater, F. (1994). Education Through Geography Knowledge, Understanding, Values And Culture. *Geography*, 79(2), ss.147-163.

- Soyatlar, A. , Akça, B., Coşar, H., Solak, İ., Karagöz, M. (Ed.) (2016). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 9*. Ankara: MEB.
- Sönmez, V. (2017). *Gelecekteki Olası Eğitim Sistemleri ve Bazı Araştırmalar*. Ankara: Anı.
- Sözkesen, A(2015). *Atmış- Yetmiş İki Aylık Çocukların Değer Eğitiminde Öykü Temelli Yaratıcı Drama Yönteminin Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Enstitüsü, Aydın.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilimler Kapsamında, Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi*. Eskişehir Üniversitesi: Açık Öğretim.
- Şahin, T. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterliliklerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, T., Katılmış, A. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterlilikleri. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), ss. 1-6.
- Şahin, C. (Ed.), Siyavuş, A. (Ed.) (2018). *Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitabı 12*. Ankara: MEB.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı'nun 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tekbaş, G., Ekiz, A. ve Aydın, Y. (Ed.) (2016). *Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitabı 9*. Ankara: Gün.
- Tezcan, M. (2011). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı.
- Tezcan, M. (2018). *Değerler eğitimi, Sosyolojik yaklaşım*. Ankara: Anı.
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Topkaya, Y., Tokcan, H. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Belirlediği Değerlerin 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*,(10), ss. 33-43.
- Topkaya, Y. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma. *Journal Of Kirsehir Education Faculty*, 17(1), ss. 637-652.
- Turan, R. (2016).*Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi Ankara: Pegem.*
- Turan, R., Ulusoy, K. (2016). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem
- Turan, R., Ulusoy, K. (2018). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Tural, K. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Turoğlu, H. (2003). *Coğrafyacı ve Coğrafya Eğitimi*. Türk Coğrafya Kurumu, Coğrafya Kurultayı, 9-12 Temmuz 2002, Bildiriler Kitabı, ss. 52-58.
- Türk Dil Kurumu. (2000). *Okul Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu: 549.
- Türk Dil Kurumu. (2010). *Okul Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Türk, İ. (2009). *Değerler eğitiminde saygı*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Türk, U.U. (2009). *9. Sınıf Coğrafya Öğretim Programının Doğal Sistemler Öğrenme Alanının Kazanımları Hakkında Öğretmen Görüşleri Giresun İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Türkez, K., Karakoç, M., Balşen, N., Pektaş, T., Özdoğan, İ. (2018). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 10*. Ankara: MEB.
- Türkez, K., Karakoç, M., Balşen, N., Pektaş, T., Özdoğan, İ. (2018). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 11*. Ankara: MEB.
- Ulusoy, K. Dilmaç, B. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem.

- Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2016). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Ünal, C. (1981). *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.
- Ünlü, M. (2014).*Coğrafya Öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi*. Eğitimde Yeni Ufuklar. Ankara: Akçağ.
- Yaşar, Ş., Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9), ss. 1-23.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2009), Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem.
- Yılmaz, K. (2018). *Eğitim Yönetiminde Değerler*. Ankara: Pegem.
- Yılmaz, M. (2010). *Ergenlerde Şiddetin Önlenmesinde Din Eğitiminin Rolü* (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 8 (19), ss. 207-223.
- Yuvacı, Z. (2013). *Okul Öncesi Değer Eğitimi Uygulayan Okullardan Seçilen Değerlerin ve Etkinliklerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Zaman, S. (Ed.) (2018). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 10*. Ankara: MEB.
- Zaman, S. (Ed.) (2018). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 11*. Ankara: MEB.
- Wilson, T.W. (1985) The Global Environment End The Guest For Peace , *A Revulation İn The Scale Of Things, Social Eduction, March*, ss.201-204.

Ekler

Ek A: İzin Belgesi.....	191
Ek B: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunun Uygulandığı Okullar.....	193
Ek C: I. Tur Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	194
Ek D: II. Tur Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	197

Ek-A

T.C.
EYYÜBİYE KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 88590676-44-E.4555611
Konu : Anket İzni

04.04.2017

EYÜP GÖNCÜ ANADOLU LİSESİ MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) 23.03.2017 tarihli ve 4181316-44-E.433000 Sayılı Valilik Oluru.
b) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
c) İl Millî Eğitim Müdürlüğünün 03.04.2017 tarih ve 4454802 sayılı yazısı.

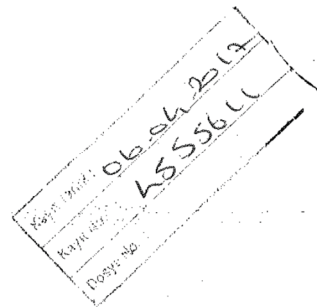
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı 13291001004 numaralı lisans program öğrencisi Hatice AYDIN'ın ilçemizde bulunan liselerde "Coğrafya Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşım Açısından İncelenmesi ve Coğrafya Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri" konulu başlıklı tez çalışmasını Prof. Dr. Okan YAŞAR danışmanlığında yapmasına ilişkin ilgi (a) Valilik Oluru ekte gönderilmiştir.

Anket çalışmasının ilgi (b) Yönerge doğrultusunda eğitim öğretimin aksatılmadan ve gönüllülük esasına dayalı olarak Müdürlüğünüzde yapılması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Şevki DENGİZ
Müdür a.
Şube Müdürü

Ek :İlgi Yazı ve Ekleri (26 sayfa)

Hamidiye Mh. Necmettin Cevheri C.Đ. No:15 ÇANAKKALE
Elektronik Ağ: <http://eyyubiyec.meb.gov.tr/>
e-posta: eyyubiyec63@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Memur. M. ÇİRAK
Telefon: (0 414) 312 89 80 Dahili:212
Faks: (0414) 316 14 75

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 24181316-44-E.4330000
Konu : Anket İzni

30.03.2017

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

- İlgi : a) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğünün 15.03.2017 tarihli ve 93130991-044-E.34215 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul Ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma Ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin Ve Uygulama Yönergesi.
c) 30.03.2017 tarihli Araştırma Değerlendirme Komisyon Tutanağı.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı 13291001004 numaralı lisans program öğrencisi Hatice AYDIN'ın ilimizde bulunan liselerde "Coğrafya Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşım Açısından İncelenmesi ve Coğrafya Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri" konulu başlıklı tez çalışmasını Prof. Dr. Okan YAŞAR danışmanlığında yapılması ilgi (a) yazı ile talep edilmiştir.

İlgi (c) Komisyon tutanağı ile uygun olduğu anlaşılan anketin ilgi (b) Yönerge doğrultusunda ekte mühürlü bulunan, 1 (bir) sayfadan ibaret toplam 10(on) sorudan oluşan anketin ilgililer tarafından Eyyübiye/Eyyüp Göncü Anadolu Lisesi, Haliliye/TOBB Fen Lisesi, Haliliye/Yüzbaşı Ali Saip Ursavaş Anadolu Lisesi ve Birecik Anadolu Lisesinde eğitim öğretimin aksatılmadan ve gönüllük esasına dayalı olarak yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde Olurlarınıza arz ederim.

Şükran BÜYÜKHAN
Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
30.03.2017

Şerafettin TURAN
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1-Yazı (1 sayfa)
2-Anket (1 sayfa)
3-Okul Listesi (1 sayfa)

Hamidiye Mah.Necmettin Cevheri Cad. No:70 63300-Haliliye / ŞANLIURFA

Ayrıntılı bilgi için: Mustafa KAPLAN VHKİ

Elektronik Adı: http://sanliurfa.men.gov.tr

tel: (0-312) 318 83 65 0-502-631 21 21

e-posta: ortaogretim63@meh.gov.tr
mkaplan5042@hotmail.com

Faks: (0-414) 318 87 87

Ek-B

EK

ARAŞTIRMA OKULLARI VE İLÇELERİ

SÜLEYMANIYE KIZ ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ	HALİLİYE
MERKEZ KISAS ÇOK PROGRAMLI ANADOLU LİSESİ	HALİLİYE
EYYÜP GÖNCÜ ANADOLU LİSESİ	EYYÜBİYE
MOLLA RAMAZAN İMAM HATİP LİSESİ	SİVEREK
ŞANLIURFA TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	HALİLİYE
TOBB FEN LİSESİ	HALİLİYE
ŞANLIURFA HACİBOZANOĞLU SAĞLIK MESLEK LİSESİ	HALİLİYE
ÖZEL İLĞİ OKULLARI	KARAKÖPRÜ
SON ATAK TEMEL LİSESİ	HALİLİYE
DAVUT ZEKİ AKPINAR ANADOLU LİSESİ	HALİLİYE
BAHÇELİEVLER MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ	HALİLİYE
YÖZBAŞI ALİ SAHİP URSAVAŞ ANADOLU LİSESİ	HALİLİYE
ŞANLIURFA BİRECİK ANADOLU LİSESİ	BİRECİK
KARAKÖPRÜ SAĞLIK MESLEK LİSESİ	KARAKÖPRÜ
HALFETİ SELAHATİN EYYÜBİ ANADOLU LİSESİ	HALFETİ
YÜKSELİŞ KOLEJİ	KARAKÖPRÜ

Ek-C**YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU**

Coğrafya öğretmenlerinin coğrafya ders kitaplarını değerler eğitimi yaklaşımı açısından incelemesi ve coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerin ve bu konuda sizin görüşlerinizi almak istiyorum.

Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Paylaştığımız bilgileri sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Ayrıca araştırma sonuçlarını yazarken görüştüğümüz öğretmenlerin isimleri kesinlikle gizli tutulacaktır. Katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Çanakkale Onsekiz Mart Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans

Öğrencisi

Hatice AYDIN

Yarı yapılandırılmış görüşme formu iki bölümden oluşmakta birinci bölüm kişisel bilgiler bölümü ve ikinci bölüm öğretmen görüşlerinin alınacağı 9 sorudan oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Cinsiyetiniz

Kadın () Erkek ()

1.2. Mezun Olduğunuz Eğitim Kurumu

Eğitim Fakültesi ()

Edebiyat Fakültesi ()

Fen-Edebiyat Fakültesi ()

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ()

1.3. Lisansüstü Eğitim Yaptınız mı?

Tezsiz Yüksek Lisans () Tezli Yüksek Lisans () Doktora ()

1.4. Çalıştığınız Kurum Türü

Anadolu Lisesi ()

Fen Lisesi ()

Mesleki ve Teknik Lise ()

Çok Programlı Lise ()

Özel Lise ()

1.5. Mesleki Kıdeminiz(Yıl)

0-5 Yıl() 6-10 Yıl() 11-15 Yıl() 16-20 Yıl() 21Yıl+()

ARAŞTIRMA SORULARI

1. Değerler eğitimi sizin için ne ifade ediyor?
2. Coğrafya dersi kapsamında değer eğitimi kazandırmaya yönelik eğitim aldınız mı? Kapsamı ve süresi nedir?
3. Coğrafya dersinde değerlerin kazandırılmasında hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?
4. Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerler eğitimi ile etkinliklerin yeterlilik düzeyi ve niteliği hakkında neler düşünüyorsunuz?
5. Coğrafya ders kitaplarında hangi değerler daha fazla kazandırılmaya çalışılmıştır, neler söylemek istersiniz? En az hangi değerler kazandırılmaktadır?
6. Coğrafya ders kitaplarında yer alan değerler, Coğrafya Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin hangilerini kapsamakta, hangilerine ise yer vermemektedir?
7. Coğrafya ders kitabında değer kazandırmaya yönelik etkinliklerin(tartışma, örnek olaylar, haber köşesi vb.) bu değerleri kazandırmada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
8. Coğrafya dersinde değerlerin kazandırılmasında ne gibi problemler yaşıyorsunuz?
9. Coğrafya ders kitapları ile coğrafya derslerinde değer eğitiminde başarıyı artırma adına neler yapılmalıdır?

Ek-D

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Coğrafya öğretmenlerinin coğrafya ders kitaplarını değerler eğitimi yaklaşımı açısından incelemesi ve coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerin ve bu konuda sizin görüşlerinizi almak istiyorum.

Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Paylaştığınız bilgileri sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Ayrıca araştırma sonuçlarını yazarken görüştüğümüz öğretmenlerin isimleri kesinlikle gizli tutulacaktır. Katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Çanakkale Onsekiz Mart Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Hatice AYDIN

Yarı yapılandırılmış görüşme formu iki bölümden oluşmakta birinci bölüm kişisel bilgiler bölümü ve ikinci bölüm öğretmen görüşlerinin alınacağı açık uçlu 9 sorudan oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Cinsiyetiniz

Kadın () Erkek ()

1.2. Mezun Olduğunuz Eğitim Kurumu

Eğitim Fakültesi ()

Edebiyat Fakültesi ()

Fen-Edebiyat Fakültesi ()

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ()

1.3. Lisansüstü Eğitim Yaptınız mı?

Tezsiz Yüksek Lisans () Tezli Yüksek Lisans () Doktora ()

1.4. Çalıştığınız Kurum Türü

Anadolu Lisesi ()

Fen Lisesi ()

Mesleki ve Teknik Lise ()

Çok Programlı Lise ()

Özel Lise ()

1.5. Mesleki Kıdeminiz(Yıl)

0-5 Yıl() 6-10 Yıl() 11-15 Yıl() 16-20 Yıl() 21Yıl+()

ARAŞTIRMA SORULARI

1. Değerler eğitimi sizin için ne ifade ediyor?
2. Değerler eğitimi kazandırmaya yönelik eğitim aldınız mı? Aldınız ise kapsam ve süresi nedir?
3. Coğrafya dersinde değerlerin kazandırılmasında hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?
4. Coğrafya Dersi ğretim Programının 2017 yılında değişmesiyle beraber, değerler eğitimi program içerisinde istenilen ağırlığı kazanmış mıdır?
5. Coğrafya Dersi ğretim Programıyla beraber kazandırılması hedeflenen değerlerde değişmeler olmuştur. Yeni eklenen değerlere ilişkin ne dŐnyorsunuz?
6. 2017 Coğrafya Dersi ğretim Programıyla beraber, coğrafya ders kitaplarında yer alan etkinliklerde hangi değerlerin kazandırılması amalanmıŐtur?
7. 2005 Coğrafya dersi ğretim programıyla hazırlanan coğrafya ders kitapları ile 2017 Coğrafya dersi ğretim programı ile hazırlanan coğrafya ders kitapları, değer eğitiminin kazandırılmasında hangi yönlerden farklılaşmaktadır?
8. 2005 Coğrafya dersi ğretim programının, 2017 Coğrafya Dersi ğretim Programıyla güncellenmesiyle beraber coğrafya dersi değerler eğitiminde hangi yönlerde değişmeler ve getiriler olmuştur?
9. Değişen Coğrafya Dersi ğretim Programını değerler eğitiminde yeterli buluyor musunuz?